



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KULTUR OG FOLKEMINDER

XII

UDGIVET AF
NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFORENING

REDIGERET AF
ANDERS UHRSKOV

HILLERØD 1960

EN FEST I 1880

Torsdag den 18. November 1880 var der mange Mennesker samlet i Hillerød. Den Dag blev der paa Hotel »København« holdt en Fest til Ære for Folketingsmand *Jens Busk* som Tak for hans Arbejde i Rekrutsagen. Til Stede var ca. 220 Mennesker, hvoraf en Del Damer. I Forsamlingen saas flere Folketingsmænd, deriblandt som særlig indbudte *C. Berg* og *V. Hørup*, og tre af Datidens mest kendte Forfattere, *C. Hostrup*, *Holger Drachmann* og *Sophus Schandorph*. Ved denne Fest, der begyndte Kl. 5 og varede til Midnat, var Gaardejer *Lars Larsen*, Vejby, Dirigent. *Lars Larsen* var en kendt Mand inden for den politiske Verden. Fra 1869 til 1876 havde han været valgt til Folketingsmand for Fredensborgkredsen, og fra 1877 til 1879 havde han repræsenteret Maribokredsen. For Tiden var han altsaa forhenværende.

Men før vi gør Rede for Festens Forløb, maa vi oplyse, hvad der var gaaet forud, og allerførst maa vi fortælle, hvem *Jens Busk* var. Han var født den 27. Juli 1845 i Aas ved Horsens som eneste Søn af en velstaaende Gaardmand. Kun 18 Aar gammel overtog han ved Faderens Død Ledelsen af Gaarden, hvis Ejer han blev, da han 1870 var blevet fuldmyndig. 17 Aar gammel var han Elev paa Gjedved Højskole, hvor han blev stærkt paavirket af Skolens Forstander, *P. Bojsen*, baade i grundtvigsk og venstrepolitisk Retning.

Jens Busk var i Besiddelse af en god Forstand, han ejede en naturlig Veltalenhed, og han bevarede trofast sit jyske Tunge-maal. Disse Egenskaber bragte ham efterhaanden ind i det offentlige Liv. 1876 blev han valgt til Folketingsmand for Ribe Amts 3. Valgkreds, og han opnaaede et sikkert Genvalg, indtil han 1906 efter egen Beslutning trak sig tilbage.

Det er som Folketingsmand, denne udprægede Jyde kom ind i det nordsjællandske Billede. Paa Jægersborg Kaserne blev Husarerne uddannet, og af dem var en stor Del hjemmehørende i Frederiksborg Amt. Nu havde der i nogen Tid gaaet forskellige Rygter om Mishandling af Rekrutterne paa Jægersborg, og tre Nordsjællændere fandt derfor Anledning til at undersøge denne Sag nærmere. Det var Gaardejer *Peder Jensen*, Langstrup, Parcellist *Lars Jørgensen*, Langstrup, og Møllebestyrer *Hans Petersen*, Dagelykke. Disse tre Mænd havde dels talt med indkaldte Soldater og dels med hjemsendte og derigennem faaet Rede paa en Række Overgreb, som Befalingsmænd havde begaaet over for Rekrutterne paa Jægersborg. Disse Beretninger var udformet skriftligt og bekræftet med Underskrift og under Eds Tilbud.

En Dag i Marts Maaned 1879 henvendte Peder Jensen sig til Jens Busk for at overbringe ham de indsamlede Oplysninger og bede ham fremdrage Sagen i Folketinget, saa der kunde blive sat en Stopper for fremtidige Misbrug. De tre Mænd havde tidligere henvendt sig til flere Rigsdagsmænd med Anmodning om at tage sig af Sagen, men de havde alle undslaaet sig med den Motivering, at det vilde være at stikke Haanden i en Hvepserede at røre ved den Sag.

De henvendte sig derfor nu til Jens Busk, der selv havde ligget som Dragon i Aarhus — endogsaa været Underbefalingsmand — og derfor kunde tale ud af egen Erfaring. Jens Busk lovede Peder Jensen at tage sig af Sagen. Han modtog de indsamlede Oplysninger, som han selv forøgede med flere, og den 11. Juni 1879 rettede han i Folketinget en Forespørgsel til Krigsministeren angaaende Rytterirekrutternes Behandling, navnlig paa Jægersborg. Jens Busk begrundede Forespørgselen i en stor Tale, som han indledede med at sige, at naar han særlig havde tilladt sig at omtale Rytteriets Rekrutter, var det af to Grunde. For det første, fordi han her havde personlige Erfaringer, og for det andet, fordi han troede, der var Forskel paa Behandlingen af Rekrutterne ved Rytteriet og ved Fodfolket. Dernæst mente han at have bragt i Erfaring, at naar militære Forhold i Fortiden havde været til Behandling i Folketinget, saa var det fra en vis Side blevet gjort gældende baade i og uden for Salen, at det var sket af Blødagtighed og Føleri hos dem, der havde bragt den Slags



Jens Busk. (1845-1908).

Ting paa Tale. Fra hans Side var dette i alt Fald ikke Tilfældet. Han vidste fuldt vel, at der maatte være Disciplin inden for Soldatertjenesten, men det var sikkert ikke nødvendigt, at Landets Sønner, naar de kom ind for at uddannes til Færelandsforsvarere, rent ud skulde hundses. Han var derimod overbevist om, at man kom meget længere med det gode ogsaa over for Rekrutterne. Det var dog ikke hans Hensigt at kaste Skygge over Befalingsmændene ved Rytteriet, men kun at ramme de Misbrug, der havde fundet Sted. Derefter gennemgik han en Række grelle Eksempler paa Myndighedsmisbrug af Befalingsmænd over for menige paa Husarkasernen og sluttede med at stille følgende Spørgsmaal: »Vil den højtærede Krigsminister være villig til at undersøge, hvorvidt Rytterirekrutternes Behandling, navnlig paa Jægersborg, er stemmende med de Krav, som anordnede Instrukser og humane Hensyn maa fordrø fyldestgjort?«

Krigsminister *W. F. L. Kauffmann* tog straks Ordet og lovede, at Forholdene naturligvis skulde blive undersøgt. Han havde ikke modtaget nogen Klage om Mishandling, men hvis det forholdt

sig rigtigt med de anførte Eksempler, vilde vedkommende Befalingsmænd blive straffet med Lovens hele Strengthed.

Efter Krigsministerens Svar udspandt der sig en længere Forhandling, hvor flere af Tingets Medlemmer tog Ordet, dels i Tilslutning til Jens Busk og dels imod. Ved Slutningen af Forhandlingen tog Jens Busk atter Ordet, dels for yderligere at uddybe, hvad han allerede havde fremdraget, og dels for at fremsætte nye Oplysninger. Han anførte blandt andet, at i de fire Aar, han havde gjort Tjeneste ved Dragonerne i Aarhus, var der gennemsnitligt forefaldet to Selvmord om Aaret. Aarsagen til disse uhyggelige Begivenheder mente han laa deri, at det stod i en Befalingsmands Magt at forlænge en Soldats Tjenestetid, hvis man angav, at han var uduelig i en eller anden Retning Tjenesten vedrørende.

Resultatet af Forhandlingerne i Folketinget blev, at Krigsminister Kaufmann nedsatte en Kommission til Undersøgelse af Forholdene paa Jægersborg Kaserne. Alt imens blev Sagen drøftet i Landets Blade, og det blev et politisk Spørgsmaal, hvor Venstre støttede Jens Busk, mens Højre angreb ham, undertiden ogsaa rent personlig.

Den nedsatte Kommission arbejdede ikke altfor velvilligt, men Kendsgerningerne var ikke til at komme udenom. I Juni 1880 faldt Krigsrettens Dom, og den var streng. En Løjtnant fik to Maaneders Fæstningsarrest, en anden Løjtnant en Maaned, en Oversergent og en Sergent blev idømt hver en Maanedes Fængsel samt Degradation i fire Maaneder. For den sidste Del af Dommen blev de dog benaadet.

Hermed var Rekrutsagen som saadan afsluttet, men den drøftedes stadig Landet over i Pressen og Mand og Mand imellem. Jens Busk var Brændpunktet. Han blev angrebet med Bitterhed, og han fik varm Tilslutning. I sin Bog om Jens Busk anfører *Johs. Garnæs Petersen* saaledes en Udtalelse, som *Carl Ploug* den 9. Juli 1880 fremkom med i »Fædrelandet«. Den gik ud paa, at »Busk var ikke Manden til at behandle en Sag af denne Natur med Takt og Maadehold. Han optraadte med stor Vigtighed og selvbehaelig Snaksomhed.«

Men fra Mors modtog Jens Busk en af 1405 Vælgere underskrevet Takadresse. Den største Hæder og Tak mødte han dog

fra den nordsjællandske Befolkning, og dermed er vi naaet tilbage til vort Udgangspunkt: Festen paa Hotel »København«.

Nordsjællænderne havde altsaa i stort Tal ønsket at hædre Jens Busk. Det Udvalg, der stod som Indbydere til Festen, bestod af følgende: Sognefoged *L. Hansen*, Harløse, Proprietær *J. Nielsen*, Petershvile, Gaardejer *O. Hansen*, Bregnerød, Gaardejer *P. Jensen*, Langstrup, Gaardejer *P. Larsen*, Alme, og Gaardejer *Jens Rasmussen*, Høbjerg.

Paa Udvalgets Vegne bød Proprietær *J. Nielsen*, Petershvile, Velkommen og udbragte et Leve for Kongen. Dernæst talte han for Jens Busk, idet han bl. a. sagde: Vort Forfatningsliv hvilede væsentlig paa Almuen, fordi den overvejende Indflydelse tilkom Befolkningens Flertal, men derfor havde den ogsaa den Pligt at bruge sine Evner til at udfylde sin Plads paa en værdig Maade. Jens Busk havde den samme Pligt, men vi skyldte ham Tak for den Opofrelse, der fulgte med. Man havde om hans Forespørgsel sagt, at den var til Skade, fordi den opirrede Befalingsmændene. En mærkelig Indvending! Skulde man undlade at paatale Forbrydelser, fordi det opirrede de skyldige? Og man er uberettiget til at antage, at det opirrer Befalingsmændenes Flertal. Vi gaar ud fra, at disse som Helhed selv ønsker deres Kollegers Misbrug paatalte for at vinde den nødvendige Støtte til en god Tones Indførelse i Hæren. Der er ved Jens Busks Forespørgsel gjort en Begyndelse til Misbrugenes Afskaffelse; særlig er der vundet meget ved, at den offentlige Mening er blevet rejst saa stærkt imod dem. Han udtalte en varm og hjertelig Tak til Jens Busk, idet han overrakte ham en Adresse med 2500 Underskrifter fra Frederiksborg Amt, samt et Guldur med massiv Guldkæde og en elegant Tegnebog med en større Pengesum. Paa Guldurets Kapsel var der paa Forsiden indgraveret et »*J. B.*«, medens der paa den indvendige Side stod: »Til *Jens Busk* for hans Virken i Rekrutsagen 1879.« Indvendig paa den bageste Kapsel stod: »Fra taknemlige Medborgere i Frederiksborg Amt.« I en Medaillon fandtes et Billede af Jens Busks Hustru.

Adressen, der var indbundet i rødt Chagrin og paa Bindets Forside bar følgende Indskrift: »Til Hr. Folketingsmand Jens Busk fra Beboere paa Frederiksborg Amt 1880,« blev nu oplæst:

»Hr. Folketingsmand, Gaardejer Jens Busk!

Undertegnede Beboere paa Frederiksborg Amt bringer Dem herved vor hjærteligste Tak for den varme Følelse for Befolkningens Ret og den Dygtighed og Omsigt, hvormed De ved Deres »Forespørgsel til Krigsministeren angaaende Rytterirekrutternes Behandling, navnlig paa Jægersborg« har søgt at faa afværget de i denne Henseende stedfundne Misbrug.

Deres nævnte Forespørgsel har fundet almindelig Paaskjønelse, ikke mindst her paa Amtet, der afgiver saa mange Rekrutter til det nævnte Vaaben. Vi er fuldt enige med Dem i, at Disciplin er en ubetinget Nødvendighed; men under den fulde Overbevisning, at den kan og bør bringes til Veje paa anden Maade end ved Hug, Slag og usømmelig Tiltale og i Virkeligheden ikke varig og sandt kan skabes derved, dele vi Deres Bekymring over, at de Mænd, som Landets Sønner under deres Uddannelse til Fædrelandsforsvarere burde kunne se op til med Tillid og Hengivenhed som deres Førere og Lærere, gjør sig skyldige i en saadan Fremfærd.

Det har derfor været os en stor Glæde at se opfyldt et af mange næret Ønske om at faa kastet Lys over disse Forhold, og vi udtale herved vor oprigtige Paaskjønelse af den aabne og djærve Maade, hvorpaa De har bragt Sagen frem og bidraget til at føre den til en Afslutning, hvoraf man tør vente sig varig Frugt.

Vær derfor overbevist om, at den Kjærlighed til Befolkningen, De har lagt for Dagen under denne Sag, gjengjældes med Taknemlighed hos Deres Medborgere.

I November 1880.«

Efter at en Sang var sunget, takkede Jens Busk. Han begyndte med at fremsætte den Bemærkning, at »Enden er ikke altid Begyndelsen lig.« Da han første Gang stod blandt Kulsvierne, det var ved et Møde i Birkerød, raabte man til ham: »Tal Dansk, din Høsejyd!« Det var ham særdeles kært at modtage en Gave som dette Ur. Vi har jo et Ur for at se til at følge med Tiden. Det skulde ogsaa i mere end bogstavelig Forstand minde ham om at følge med sin Tid. Herom gælder det særlig for Folkets Repræsentanter. De skal have Øjet aabent for det, der har Fremtiden for sig i Danmark. Landbefolkningen havde, som Nielsen havde

sagt, en stor Opgave. Men herom gjaldt det, hvad Taleren havde skrevet paa Billes bekendte Vifte: »Vær dig selv, men ikke dig selv nok.« Han var alvorlig kommet i Tanker om Sandheden heraf ved at læse et Vers i Ibsens »Per Gynt«:

Der sidder Troldefar, han siger:
Der ude under det skinnende Hvælv,
der hedder det: Menneske, vær dig selv!
Men her inde, iblandt Troldenes Flok,
der hedder det: Trolld, vær dig selv nok.

Dette skal den danske Landbostand lægge sig paa Hjerte. Vi skal ikke søge at overgaa de andre »Stænder« i det ydre, men vedblive at være os selv under vor Udvikling. Han vilde bringe en tredobbelt Tak: først en Tak til de mange, der havde bidraget til Gaverne og underskrevet Adressen. Dernæst en Tak til hans Kammerater herude. Da han i sin Tid kom ud af Folketingssalen efter Tilendebringelsen af hans »Forespørgsel«, havde Berg som den erfarne Mand sagt til ham, at dette gik godt, men at det kun var første Akt, anden Akt stod tilbage. At denne anden Akt, Vidneførelsen, gik saa vel, skyldtes de Mænd paa Frederiksborg, der havde henvendt sig til ham for at faa Sagen paataalt, og som havde været saa fuldt paalidelige. De havde vidnet saaledes, at man derinde havde sagt: Gud fri os, lad os ikke faa med flere Regimenter at gøre, vi har nok af det ene. Af de Mænd, der havde staaet ham bi, vilde han særlig nævne P. Jensen i Langstrup og Skrædder *Kling* i Langstrup. Endelig havde han en Tak at bringe til de Kvinder, der var her til Stede. Hvor ofte var det ikke Tanken om den gamle Moder i Hjemmet, der afholdt Soldaten fra at begaa et eller andet Brud paa de militære Love for derved at slippe for at blive Underkorporal. Soldatens Sag var Kvindens Sag. Og saaledes gik det paa ethvert Punkt: Skulde noget godt frem, maatte Kvindens hjertelige Aandsliv være med.

Da Taleren sluttede, lød der stærke og vedvarende Bifaldsraab og Haandklap. Iøvrigt blev der mellem de mange Taler, der i Aftenens Løb blev holdt ved Bordet, musiceret af et Orkester og sunget en Række Sange. Man opfriskede Sange af Bjørnson og Hostrup, og man sang tre Sange, der var skrevet til Lejligheden, den ene endda paa Jydsk af Peder Vestjyde.

Den tredie Sang, der var skrevet af H(ostrup), lød saaledes:

Om Du vil være stærk og fri,
skal du paa Sandhed bygge
og gaa i Kamp mod Tyranni,
og hvad der kun er Skygge!
Ja, hvad der kun i Skinnets Glans
sin største Trang kan stille,
lad det faa Hjemsted udenlands,
ej i vort Land det lille.

Og vil Du være stærk og fri,
det ædle og det skønne
Du stedse vinde Styrke i
at dyrke og at lønne,
og saa paa ærlig Kæmpevis
gaa aabent frem mod Maalet,
den Forsvarsplan ta'r første Pris
langt sikrere end Staalet.

Ja, vil Du være stærk og fri,
i Alvor maa Du stride!
Blødgøthed og Gøgleri
skal sættes rent til Side.
*For Modersmaal og Fædreland,
for Frihed, Ret og Ære
ad lovlige Vej med ret Forstand,
det skal vor Løsen være.*

Man sang, og man talte, talte og sang, og Stemningen var god, Møllejeer *L. Pedersen*, Strøllille, talte for Berg og Hørup. Berg holdt en politisk Tale til Svar. Hørup udtalte, at han følte sig blandt sine egne — Slægten havde Navn efter Landsbyen Hørup ved Slangerup, og Faderen var Lærer i Torpmagle paa Halsnæs — ogsaa han talte Politik og udbragte et Leve for en Repræsentant for det norske Venstre, Redaktøren af det udbredte norske Blad »Verdens Gang«, *Olav Thommassen*, der ogsaa var til Stede. Dr. Sophus Schandorph havde ligeledes Ordet. Han sagde: Vi er nogle Københavnerne, der er taget ud til denne Fest. I vor By sidder man som bekendt nu paa tredivte Aar og synger de gamle Viser og vælger de samme Rigsdagsmænd. Jeg vil ikke sigte Københavnerne for uædle Følelser over for Landbefolkningen, naar de ikke slutter sig sammen om denne. De mente det vist

godt med den i 1848. Men de kendte den kun fra Bournonvilles Balletter, hvor Bønderne dansede efter Kapelmesterens Taktstok, nogle af dem kendte den maaske fra Thaarups »Høstgildet«. Da de lærte Landboerne at kende paa Tinge, saa disse ganske anderledes ud. Saa blev de til Transtøvlefolk og Folk fra Tørvemosen. Nu vel, det passer, det er intet Skældsord! Forstaaelsen mellem København og Landet skrider imidlertid fremad. Et Leve for Landboerne!

Lars Larsen fra Vejby takkede paa Landbostandens Vegne. Han bragte de tilstedeværende Mænd af det litterære Venstre (Drachmann og Schandorph) Landboernes Tak for deres Digtning. De Nationalliberale havde faret løs paa det litterære Venstre »som en Hund paa en Tigger«. Men vi erkendte, at de har beriget vor Litteratur meget. Leve Drachmann og Schandorph!

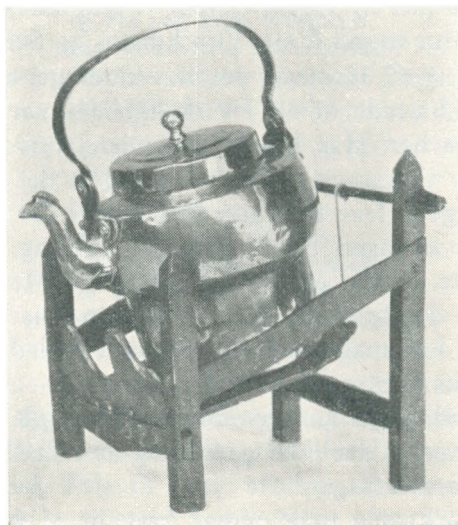
Stedets Præst, C. Hostrup, der blev modtaget med vedholdende Bifald, fremhævede, at det i Virkeligheden var Forsvarssagen, der samlede os her. Han havde altid været imod at kalde Forsvarssagen vor »Livssag«. Folkets Livssag er det dog egentlig at leve, det vil sige at leve saaledes, at vi har et Liv, der er værd at forsvare. Forsvarssagen bliver kun vor Livssag, naar vi ligger paa det yderste, og det er jo noget sørgeligt. Men om vi end er de smaa, vil vi dog forsvare os. Vort Forsvar maa kunne indrettes saaledes, at vi kan magte det. Og dernæst saaledes — og det er Kærnen i Busks Virksomhed for Rekrutterne — at det kan gavne ogsaa i Fredstid, at det kan give Mandighed og Kraft til de unge. Det Forsvarsvæsen, der ikke gavner ogsaa i Fredstid, maa væk. Et Leve for Forsvarssagen!

Holger Drachmann talte, og han læste op af sit endnu utrykte Digt »Tordenskjold«. Mange havde Ordet, alle snakkede, og til sidst fik man sig en Svingom.

Det blev en virkelig Festaften, først og fremmest til Ære for Jens Busk, men iøvrigt til Fornøjelse for alle dem, der var med. For Lars Larsen blev det et rigt Minde. En saadan Aften var han ret i sit Es. Men iøvrigt laa den største Værdi bagved. Festen var at betragte som et Symbol paa den større Tryghed, hvormed man fra de mange nordsjællandske Hjem fremtidig kunde sende de unge Sønner ind til Tjeneste som Husarrekrutter paa Jægersborg. Det var denne øgede Tryghed, der havde skabt den enestaaende

Tilslutning til Takadressen, *fem og tyve Hundrede Underskrifter*, — i Gennemsnit over 40 fra hvert af Amtets Sogne — samt 1200 Kr. til Gaven, et meget anseligt Beløb dengang. Manden fra det fjerne Jylland, Manden, som kun ganske faa havde haft Lejlighed til at se, endsige tale med, havde vundet Nordsjællændernes Hjerter.

Kilder: Frederiksborg Amts Avis og Johs. Garnæs Petersen: »Jens Busk«, 1943.



En Kaffestol.

TRANGE TIDER

Trange Tider langsomt skrider,
langsomt skrider, det har den Art.

Saadan synger Brorson, og det er der nok nogen, der har erfaret. Vi vil her berette lidt om Fattigdommen i Hillerød og Nyhuse for en fyrre, halvtreds Aar siden. Og hertil knytter sig forskellige Træk fra den første Verdenskrigs Tid, 1914—18, da Forsyningsvanskeligheder paa en Række Omraader foruden selve Landets og Folkets Usikkerhed gjorde Tiderne endnu trangere.

Der var megen Fattigdom for halvtreds Aar siden, og Hjælpe-midlerne fra det offentliges Side var begrænsede, men privat blev der gjort adskilligt for at lindre Nøden. Den 20. Januar 1909 læser man følgende Opraab i Bladene: »*Hjælp de Arbejdsløse!* Arbejdsløsheden er stor, ogsaa her i Hillerød og Nyhuse, saa stor, at man ikke i mange Aar har kendt Mage dertil. At der i den Anledning i mange Arbejderhjem er Trang, ja ligefrem Nød tilstede, er givet og behøver ikke videre Udvikling.

For at fremskaffe Midler til at lindre den blandt de Arbejds-løse herskende Nødstilstand har Arbejdernes Fællesorganisation besluttet at iværksætte en Indsamling blandt den store Offentlighed og i den Anledning nedsat undertegnede Udvalg til at føre Sagen videre frem...« Opraabet er underskrevet med syv Navne.

Hjælp blev ydet under forskellig Form. En af Byens foretag-somme Borgere, Tømremester *F. Milner*, havde 1908 opført Bank-bygningen paa Torvet. Det var en moderne Bygning med Centralvarme og elektrisk Lys, hvoraf ingen af Delene var almindelige paa dette Tidspunkt. Milner griber nu Lejligheden og averterer en af de første Dage i Februar saaledes: »*Mit Elektricitetsværk*

med *Dynamo*, Accumulatorbatteri og Dampanlæg til Centralvarme er til behagelig Eftersyn Fredag, Lørdag, Søndag og Mandag. Forklaring over, hvorledes Elektriciteten frembringes og overføres, vil blive givet. Entré: Voksne 25 Øre, Børn 10 Øre. Anlægget er under den overbyggede Gaard i Bankbygningen.

Taarnet, hvorfra der haves en glimrende Udsigt, er ligeledes tilgængeligt nævnte Dage mod Entré. — Alle de indkomne Penge gives til de Arbejdsløse.« —

I Bankbygningens Taarn findes der en stor Kikkert, som er til Afbenyttelse for de besøgende, og ved Hjælp af den kan man se Roskilde Domkirke, forsikrer Milner.

I de kolde Vintermaaneder uddeles der varm Mælk til Børnene paa Hillerød Kommuneskole. Der uddeles ca. 250 Pund om Dagen, men da man er naaet et Stykke ind i Marts, og Vaaren er i Luften, ophører Uddelingen, der ialt har været paa 10.000 Pund.

Den 9. Februar erfarer man, at Godsejer *Poulsen* og Mejeri- forpagter *Johansen*, Hillerødsholm, er blevet enige om at levere gratis Mælk til Skolebørnene i Nyhuse Skole, saa længe Vinteren er saa streng. —

Sommeren kom, Sommeren gik, og det blev atter Vinter. Den 19. December afholdtes der en Julekoncert i Slotskirken, og Overskuddet gik til de trængende i Hillerød og Nyhuse. Det har ikke været noget ringe Beløb, der indkom, idet der blev solgt 634 Billetter. —

De, der var baade gamle og fattige, havde det ikke bedre end godt, og det var der dem, der havde Øje for. I Byraadets Møde den 12. Maj havde Skomagermester *C. Th. Andersen* foreslaet, at Udvalget for Alderdomsunderstøttelse, der bestod af Frk. *E. Bruhn*, Sagfører *N. P. Olsen* og *Andersen*, fik Bemyndigelse til at fremskaffe de nødvendige Oplysninger angaaende Opførelsen af et Alderdomshjem. Hvad det vilde koste m. v. *Andersen* begrundede Forslaget med en Redegørelse for de uheldige Forhold, hvorunder flere af vore gamle alderdomsunderstøttede levede.

Der blev fra anden Side givet Tilslutning til Tanken, men det maatte dog først undersøges, om der nu ogsaa var alvorlig Trang til et saadant Hjem.

Den 12. September interviewer *Frederiksborg Amts Avis* *C. Th. Andersen* angaaende Sagens videre Forløb. *Andersen* for-

tæller, at Udvalget i Holbæk og Roskilde har set paa lignende Hjem. I øvrigt er han mere end nogen Sinde overbevist om, at der er alvorlig Trang for et saadant Hjem. Et Frø var saaet, og det spirede efterhaanden.

Men der var stadig Trang til Hjælp, og øjeblikkelig Hjælp. Sidst i Januar 1910 er en Komité, bestaaende af Pastor *Engel*, Skoleinspektør *Petersen*, Skomager *Andersen*, Distriktslæge *Heegaard*, Fru *Neumann*, Frk. *Mørk* og Fru *Nordsten*, traadt sammen for at iværksætte en Indsamling til fattige Familiers Bespising i Hillerød og Nyhuse. Det er Meningen, at Bespisningen skal begynde med det samme, og at den skal foregaa 2—3 Dage om Ugen. Maden afhentes paa Missionshotellet.

Den fremsatte Tanke blev godt modtaget. Listen, der cirkulerede i Byen, indbragte for Hillerøds Vedkommende 745 Kr. og for Nyhuses 257,50 Kr. For disse Penge, paanær 200 Kr., uddelte man i Januar, Februar og Marts Mad til de fattige Familier. Maden blev lavet paa Missionshotellet og afhentet af vedkommende Familier. De 200 Kr. indsattes i Sparekassen til eventuel Fortsættelse næste Aar.

Denne nyttige Virksomhed fortsattes. Sidst i Januar 1915 meddeler et Blad saaledes, at *Bespisningsforeningen af 1910* ligesom tidligere Aar ogsaa i Vinter henvender sig til Byens Borgere med Anmodning om Bidrag, saa den kan foretage Uddeling til trængende af Mælk og Brød, Brændsel m. v. Hjælpen har altsaa skiftet Form.

Det er samme Aar, men ved Aarets Slutning — Juleaftensdag — at man erfarer, hvordan de allerfattigste hjælpes til Julen. Det hedder herom: Byens fattige under Kommunen fik i Gaar paa Raadhuset tildelt hver en Julepakke, hvis Indhold bl. a. bestod af et Stykke Flæsk, Sigtebrød, et Hvidkaalshoved, Kaffe, Sukker, Ris og Margarine. Der uddeltes ialt 47 Pakker.

— — —

Siden er der sket saa meget til Hjælp for dem i smaa Kaar. Her skal blot noteres, at den af C. Th. Andersen fremsatte Tanke blev til Virkelighed 1919, da *De gamles Hjem* blev opført med Plads til 22 Personer. Det er senere udvidet gentagne Gange og kan 1959 rumme 91 gamle.

Vi maa iøvrigt ikke glemme, at Byen i mange Aar havde huset en Stiftelse, der inden for et begrænset Omraade ogsaa tog sig af de gamle. Det var *Hillerød Borgerstiftelse*, og den oplevede den 23. Februar 1909 en Højtidsdag, som vi godt kan ofre et Par Linjer paa.

Det var netop Borgerstiftelsens 42 Aars Fødselsdag, og i den Anledning blev der i Ejendommens Port afsløret 2 Portrætmedaljoner af de to Mænd, der havde fremsat Tanken om Oprettelsen af en saadan Stiftelse, Murermester *Dahl* og Skræddermester *Milner*. Borgerstiftelsens Port var smykket med Flag og Gran, og i det lille Huskapel, der var fyldt af ældre Kvinder, talte Pastor *Paludan-Müller* smukt om »de Dage fra fordum og de længst hensvundne Aar.« Efter at en Salme var sunget, blev Portrætmedaljonerne afsløret. Imellem dem saas en Tavle af gammelt Egetræ, hvor Navnene paa dem, der havde skænket Stiftelsen større Beløb, var indskaaret.

Da Afsløringen havde fundet Sted, blev der rettet en Tak til Bestyrelsens Formand, Tømrermester *F. Milner*, der havde skænket Medaljonerne og Tavlen, og Højtideligheden sluttede med en Kop Chokolade.

Borgerstiftelsen husede paa dette Tidspunkt 15 Kvinder, der foruden Fribolig modtog Brændselshjælp og ved Juletid 25 Kroner hver. Stiftelsens Ejendom er gældfri, og den ejer yderligere en Kapital paa 27—28.000 Kr.

Vi gaar nu over til at gengive nogle spredte Træk fra Krigsaarene. I de første Dage af August 1914 begyndte den Kæmpedyst, som man har kaldt den første Verdenskrig. Forskellige af vor Bys Borgere var paa Ferie i Tyskland og Italien. De første naaede forholdsvis let hjem, men for de sidste var det mere besværligt. Rektor *Hude* og Familie opholdt sig i Venedig, og Hjemrejsen herfra var fuld af Genvordigheder, men man naaede da hjem en Dags Tid efter, at Skolen var begyndt. For Lektor *Boisen* var det værre. Han var paa Sicilien og maatte sejle hjem derfra, hvad der varede fra 15. August til 1. September.

At Krigsudbruddet gik paa Nerverne, var der en Række Eksempler paa. Noget af det første, der skete, var, at man begyndte at hamstre. Man hamstrede f. Eks. Sølvpenge. Dengang havde man Eenkroner og Tokroner af Sølv, og de var dog noget

værd, men hvad var Sedlerne? Saa begyndte nogle rent systematisk at samle paa Sølvpenge. En ældre Mand gik saaledes omkring paa Raadhuspladsen i København og solgte Tikronesedler for 8 Kr. 50 Øre. I Hillerød kom en Dame ind i en Forretning og købte for 27 Øre. Hun betalte med en Tikroneseddel, og da hun foruden nogle Sølvmønter fik en Femkroneseddel tilbage, gjorde hun Indvendinger, for Sedler var jo værdiløse. Købmanden svarede, at saa havde hun faaet 27 Øre mere for sin Tikroneseddel, end den var værd — og desuden var det vel næppe helt lovligt at betale med værdiløse Sedler. Damen sukkede, tog Femkronesedlen og gik.

Mangelen paa Sølvmønt blev snart følelig, men saa lod man fremstille Eenkronesedler, og de traadte i Virksomhed sidst i August. Dermed var det Savn afhjulpet. Men i den første Krigstid, da Nerverne overmandede Fornuften, blev der hamstret mange Ting, nyttige og mindre nyttige, lige fra Bliksager til Morgensko, men efterhaanden faldt Sindene til Ro, og Manden med de syv Par Morgensko fik Lejlighed til at tænke lidt nærmere over Sagen.

En Del Soldater blev indkaldt til Sikringsstyrken. Hillerød og Omegn fik ogsaa Indkvartering. Her skal det nævnes, at der under disse skæbnetunge Begivenheder ogsaa hændte Ting, der bar Præg af Borgersind, Medmenneskelighed. Vi nævner et Eksempel. Da en af de fra Hillerød indkaldte Soldater forlod sit Hjem, var det med en særlig Spænding i Sindet. Hans Kone ventede nemlig sin Nedkomst, og de sad i ret smaa Kaar. Da skete det imidlertid, at Husholdningsskolens to Bestyrerinder, Frøkenerne *Jacobsen* og *Bonde*, gav Konen Ophold hos dem, hvor hun fødte sit Barn og nød den omhyggeligste Pleje i længere Tid.

Aarene gik, og Varemangelen voksede alle Vegne. Ikke mindst kneb det med Brændsel. Her i Nordsjælland blev der gravet Tørv som aldrig før. Men Tørv kunde ikke anvendes til alting. Den 5. Februar 1917 holdt Hillerød Byraad et lukket Møde for at drøfte, hvad der kunde gøres. Det oplystes, at Gasværket havde Kul til 14 Dage, og hvis man kunde faa de 190 Tons, der laa i København, og som var lovet os, vilde Beholdningerne kunne strække til i 5 Uger. Vandværket havde Olie til 4—5 Uger, men Elektricitetsværkets Oliebeholdning kunde kun slaa til i ca. 10

Dage, og det havde hidtil ikke været muligt at skaffe mere, heller ikke Petroleum til at blande imellem. Byraadet formanede derfor til den største Sparsommelighed samtidig med, at man foretog en Række Prisforhøjelser.

Politimesteren udsendte Bekendtgørelse om, at der ikke foreløbig vilde blive givet Tilladelse til offentlige Baller, Maskerader o. l. Alle givne Tilladelser ophævedes. Denne Bestemmelse rammer ikke Foreningsfester, men Politimesteren henstiller til Foreningerne i det hele taget at undlade at arrangere store Fester. Altsammen for at spare paa det elektriske Lys. Det er ikke saa sært, at de handlende averterer om forskellige Typer af Carbidlamper.

I Maj udsender Indenrigsministeriet Forbud mod Afbrænding af St. Hansblus o. l. Der skal spares paa Brændsel overalt, hvor spares kan. Af samme Grund henstiller Ministeriet, at Frederiksborgmuseet lukkes fra 1. December og til Foraaret. Det aabnede paany Skærtorsdag 1918.

At Jernbanetogene ogsaa maatte lide under Brændselsmangel, saa selv Hurtigtogene pustende og stønnende maatte snegle sig frem, er saa lige til. Men her kan vi ogsaa berette om en smuk Begivenhed. Den 2. Maj 1917 var en Del unge Piger rejst fra Vestjylland med Frederiksborg Højskole, Lyngby og Roskilde som Maal. De skulde have været i København Kl. 8½, men kom der først Kl. 2 om Natten. Og der stod alle de unge Piger midt i den store By og vidste hverken ud eller ind. Men paa Baneaarden var mødt en Række Repræsentanter for K F U K, de tog sig af de mange Piger og skaffede dem alle Natlogi. —

Det blev sværere og sværere at skaffe Fødemidler. Det var saadan dengang, at Fiskerkoner fra Sletten og andre Fiskerlejer deromkring tog til Hillerød med Toget, hvorefter de med deres Fiskekurve paa Ryggen besøgte Hjemmene i Byen og Omegnen for at afsætte deres Varer. Nu, i Sommeren 1918, var de mere end velkomne. Aviserne taler ligefrem om *Jagten paa Fødemidler*, og der berettes om, at Folk her i Byen nu giver Møde ved Jernbanestationen, naar Fiskerkoner kan ventes, og da der nu, i Juli Maaned, er Sild at faa, og den oven i Købet er god, naaede Konerne at faa udsolgt ved Stationen. En Lørdag Morgen ved Otte-tiden var der ved Jernbanestationen samlet omkring hundrede

Mennesker for at tage imod Fiskerkonerne — og saa kom der slet ingen. De ventende maatte med deres tomme Kurve søge tilbage til Byen, og her var der ikke meget at dele ud af. »Vanskelighederne ved at faa fat i noget til Middagsmad bliver større og større,« hedder det. Ved Slagteriudsalget mødte de første Natten forud Kl. 1½ og ventede troligt de 4½ Time, til Butikken lukkede op. Paa dette Tidspunkt var der samlet saa mange, at de maatte lukkes ind i Hold. En ung Dame besvimed i Trængselen og slog sit Hovede. Iøvrigt havde Slagteriet i den Uge, der her var Tale om, kun slagtet 10 Grise, saa der kunde ikke blive saa meget til hver.

En Lørdag ind i August var der atter stor Trængsel ved Slagteriudsalget, ja, saa mange var der, at en af de store Ruder blev trykket ind. Men det blev endnu vanskeligere at skaffe sig Mad. En halv Snes Dage ind i Oktober var der ved Slagteriudsalget en Aften allerede ved Titiden samlet en Del Mennesker, deriblandt en lille Pige paa 10—11 Aar, som vilde tilbringe Natten der for at faa lidt købt ind næste Morgen, mens der endnu var noget at faa.

Man greb til mange Udveje for at udnytte de Hjælpemidler, der fandtes. Man samlede Olden til Olieudvinding. Paa samtlige nordsjællandske Statskovdistrikter modtages Bøgeolden, der betales med 40 Øre pr. kg.

Lærer *Arved Larsen*, Mosede, er Ophavsmand til Ideen om at sanke Aks. »Knapheden paa Næringsmidler til Mennesker og Dyr gør det mere og mere nødvendigt, at alt tages i Betragtning og intet gaar til Spilde,« skriver han. Problemet »hver Mand sin Gris« og de sultne Høns gør det nødvendigt, at ogsaa Aksene paa Markerne kommer til Nytte. Til Opmuntring har Landbrugsministeriet udlovet 5000 Kr. i Præmier til Akspillerne. —

Hvordan de mange Restriktioner og anden Besværlighed, som Krigstiden medførte, virkede i et privat Hjem, endda et af de største, faar man et Indtryk af ved at læse et Afsnit i Grevinde *Olga Schulins* Bog »Oplevelser fra Barndom, Ungdom og senere Aar«, 1939. Hendes Mand, Grev *Wilhelm Schulin* (1849—1922) var fra 1906 til 1921 Amtmand over Frederiksborg Amt. Grevinde Schulin skriver: »I Krigsaarene undte Schulin sig daarligt den nødvendige Hvile, og først langt over Midnat slukkedes Arbejds-

lampen i hans Stue. Denne Periode skabte som bekendt mange nye Nævn, og Amtmanden var selvskreven som Formand i de fleste af dem, hvilket medførte forøget Arbejde og Repræsentation. Schulin vilde nødigt, at denne ekstraordinære Tid skulde medføre, at han ikke kunde bede sine Medarbejdere til et tarveligt Maaltid. I den Anledning bad jeg Ernæringskortkontoret om at give mig lidt flere Ernæringskort, men jeg fik omgaaende et blankt Nej. Det blev derfor ikke Herreretter, vi kunde traktere med. (En Frokost: indbagt Blomkaal, Rødbeder stegt som Bøf og Frugt fra Haven).

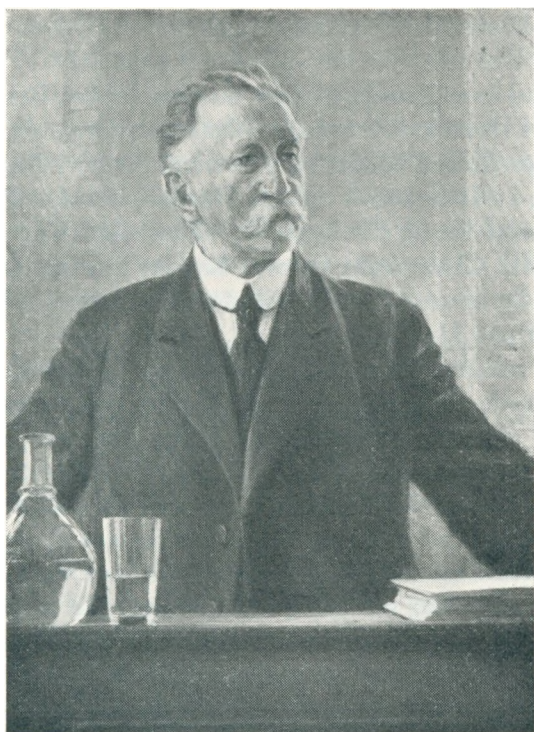
Som Kuriosum skal nævnes, at vi til den private Lejlighed — 22 Værelser— under Krigen havde 2 Potter Petroleum om Maa-neden til Belysning. Der var ingen Elektricitet, men i 1915 blev der indlagt elektrisk Lys paa Kontorerne, medens den private Bolig kun fik denne Belysning til een Stue. Min Mand fandt under alle Forhold, at det var utilbørligt at belaste Staten med større Udgifter end højst nødvendigt.« —

Var Krigsaarene trange her i Nordsjælland og i hele Kongeriget, var de det dobbelt i Sønderjylland, hvor saa mange haabelsefulde unge Mænd deltog i en Krig, der ikke var deres. Det var ikke mærkeligt, at man dernede i disse Aar ofte fandt Hvile og Trøst i Brorsons Salme:

Her vil ties, her vil bies,
her vil bies, o svage Sind.

Men saa lysnede det. I Efteraaret 1918 brød det tyske Rige sammen, Kanonerne tav, og Folk aandede lettet op. Men ikke nok med det. Der var en stor Glæde i Sigte. Præsident *Wilson* havde fremsat sit Program om Folkenes Selvbestemmelsesret, og den tyske Rigskansler havde godkendt det.

Paa Grundlag af disse Begivenheder tog Sønderjydernes Talsmand, Rigsdagsmand *H. P. Hanssen*, den 23. Oktober Ordet i den tyske Rigsdag og udtalte bl. a.: »Under Henviisning til Rigskanslerens saavel som til Præsident *Wilson*s førnævnte Standpunkt kræver jeg som Repræsentant for den danske Befolkning i Nord-slesvig i Rettens og Retfærdighedens Navn Udførelsen af Prag-fredens § 5 og derved ved den forestaaende Fredsslutning det



H. P. Hanssen. (1862-1936).
Efter Maleri af N. V. Dorph. 1923.
(Frederiksborgmuseet).

nordslesvigske Spørgsmaals endelige Løsning paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret.«

Ogsaa i vor By vakte denne Tale stor Glæde hos mange Mennesker.

Den 23. Oktober 1918 blev en historisk Dag i Nordslesvigs Historie, men det blev den 17. November ogsaa. Da var Forhandlingerne om Nordslesvigs Tilbagevenden til Kongeriget bragt saa vidt frem, at H. P. Hanssen ved et offentligt Møde paa »Folkeshjem« i Aabenraa kunde gøre Rede for Resultatet af Forhandlingerne.

H. P. Hanssen udtalte bl. a.: »Vor Tanke skal i Dag først dvæle ved dem, der maatte drage i Felten. Henved 30.000 Nordslesvigere drog ud. Over 6000 af dem er blevne derude. Verdens-

krigen har kostet dobbelt saa mange Danske Livet som Krigen i 1864.

Spredt ud over Landene ligger nu vore faldne Brødres Grave. De findes i Ruslands susende Naaletræsskove og vidtstrakte Sumpe, langs Polens Floder og i Serbiens Dale, i Argonnerne og Karpaterne, i Makedonien og ved Dardanellerne, i Palæstina og Mesopotamien. Særlig tæt ligger de i Frankrig i Vogeserne, foran Verdun og fra Champagne op over Landet til Flandern. Og mange har fundet deres sidste Hvilested i de store lukkede Jernkasser dybt paa Havsens Bund.

Der var mellem dem en Ungdom med Guldglorie om Hovedet, begejstrede Idealister, evnerige Mænd, hvis Hjerter brændte af Længsel efter et Arbejde i vort Folks Tjeneste, og Tusinder af støtte, trofaste danske Mænd. Vi ved, hvor ofte og hvor gerne deres Tanker fandt Vej herhjem. Censuren har undertrykt mange Feltbreve og lemlæstet andre. Og dog viser saa at sige alle hidtil offentliggjorte Breve der ude fra, at Hjemmet var Lyspunktet i deres tunge, triste og farefulde Tilværelse. Med hvilken Kærlighed omfattede de ikke til det sidste deres nære paarørende, vort lille Folkesamfund og vort minderige Hjemland med al dets Ynde, dets Nutidstrængsler og Fremtidshaab. Vi siger: Ære være deres Minde!

Ud over Landet sidder nu deres Forældre, Hustruer og Børn, Fæstemøer, Slægt og Venner tilbage i Sorg og Savn. Mangt et Hvorfor vil ikke forstumme. Mangt et Sind kan ikke finde Ro. Men Gud ske Lov! Nu lysner det i Øst, Morgenrøden er ved at bryde frem. En lysere og lykkeligere Tid vil snart oprinde. Og da haaber vi, at ogsaa de, der er ramt haardest, vil kunne sige med Terje Vigen:

Stort har jeg mistet, men stort jeg fik.
Og saa faar du ha' Tak da, Gud.«

Efter at H. P. Hanssen havde gennemgaaet Forhandlingernes Gang og de Opgaver, der laa for, sluttede han:

»Men ved Siden af disse Opgaver af rent praktisk Art vil den nye Tid ogsaa stille os andre Opgaver. Her i Aabenraa, hvor vi er samlede, levede og virkede *J. P. Junggreen*. De vil endnu mindes, at der var et Ord, som han aldrig blev træt af at foreholde

vore Modstandere. Det var det gamle Bibelord: *Hvad du vil, at andre ikke skal gøre imod dig, det skal du heller ikke gøre imod dem!*

I den Tid, vi nu gaar ind i, vil vi faa Lejlighed til at vise, at vi ogsaa anerkender dette Ord som forpligtende for os. Og jeg er overbevist om, at vi vil kunne bestaa denne Prøve.

Og saa vil jeg blot endnu til Slut udtale, at det er min faste Overbevisning, at vi nu snart vil naa frem til en Tid, hvor vi af fuldt Hjerte vil kunne synge med Bjørnson:

Alt, hvad Fædrene har kæmpet,
Mødrene har grædt,
har den Herre stille læmpet,
saa vi vandt vor Ret.«

Ved Genforeningen 1920 blev et Blad vendt i vort Folks Historie.

Faa Dage efter Genforeningen talte H. P. Hanssen Søndag den 20. Juni 1920 paa Fruebjerg for 4—5000 Mennesker, den største Forsamling, der nogen Sinde havde været forsamlet paa dette Sted. H. P. Hanssen udtalte bl. a.: Der hævdes fra visse Sider, at vi skal bygge vor Politik paa den nuværende Magtkonstellation. En saadan Politik forkaster jeg, og Erfaringen viser, at det er uklog Politik at stole paa andres Magt. Vi skal huske paa, at der gives intet saa egoistisk som en Stat. En Politik, der ikke staar i et rimeligt Forhold til de Magtmidler, der raades over, maa forkastes. Og man maa aldrig glemme, at ethvert uretfærdigt Magtbrug hævner sig engang i Tiden. Øjeblikkets Tyskland er et Eksempel derpaa. Man staar der med et ødelagt Folk, og Landet er fuldstændig økonomisk ruineret. Vorherres Mølle maler langsomt, men den maler sikkert.

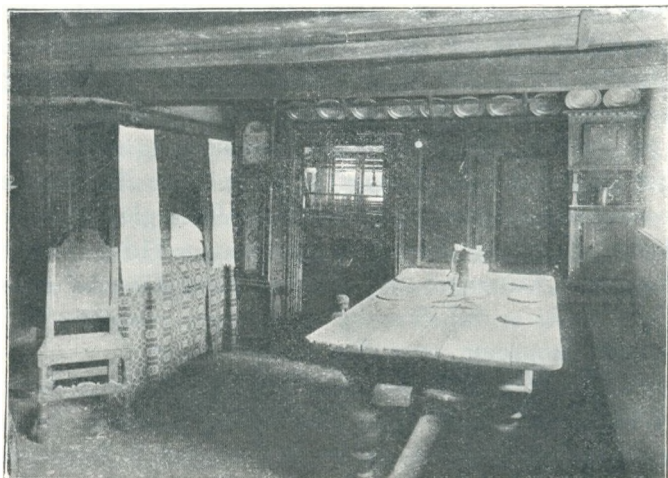
Der klages over, at vi har faaet for lidt tilbage af Sønderjylland. I 1848 krævede vi Eidergrænsen — vi kunde have faaet Dannevirkegrænsen. Paa Londonerkonferencen krævede vi Dannevirkegrænsen — vi kunde have faaet Flensborglinjen. Saaledes spændte vi Gang paa Gang vore Fordringer for højt, og det har de danske Sønderjyder maattet lide haardt under. Man valgte eenstemmigt i Efteraaret 1918 at søge Spørgsmaalet løst paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret.

I vor nationale Kamp i Sønderjylland gjorde det, at vi vidste, vi led Uret, os stærke og staalsatte i Kampen mod Prøjseriet. Vi havde det, man kalder Urettens Gave, og det skal man være forsigtig med at give sine Modstandere i Hænde, fordi det gør stærk. Vi maa staa paa Rettens Grund.

I Folkenes Liv gælder Ordet: »Fædrenes Synd hjem søges paa Børnene.« Det er tidligere Tiders Vanrøgt af det nationale Spørgsmaal, der nu hævner sig. Jeg holder den Løsning paa Selvbestemmelsens Grund, vi nu har faaet, for den bedste, den tryggeste og den lykkeligste for vor Folk og vort Fædreland.

H. P. Hanssens Tale hilstes med Haandklap og Hurraraab.

Kilder: Nordsjællands Venstreblad, Frederiksborg Amts Avis, Olga Schulin: »Oplevelser fra Barndom, Ungdom og senere Aar«, 1939, Fred. Nørgaard. »Rigsdagsmand H. P. Hanssen«, 1919, og Anders Uhrskov: »Fruebjergmøderne«, Frederiksborg Amts historiske Samfunds Aarbog, 1953.



Stue i Husmandsstedet.

RIM I HELSINGE PRÆSTEGAARD OG ANDETSTEDS

Aandslivet ernærer sig ad mange Veje. Rim og Rytme har her spillet en stor Rolle. Rytmen, der i særlig Grad kildrede i Øret, finder man i utallige Ordsprog og Talemaader. Rimene kræver mere Kunst, men var der endelig en, der havde Evner i den Retning, gik hans Ting ogsaa fra Mund til Mund.

En særlig begavet Rimsmed var *Jørgen Pedersen Friis*, født 1684 og død 1740. Da Præsten i Helsing-Valby, *Johannes Sørensen Griis*, var død, ansøgte Jørgen Friis Kong Frederik IV om Embedet, Ansøgningen var paa Rim og lød saaledes:

Hielp Naadigste Monark, nu gielder det at Riime,
Lad Lykken treffe mig, thi nu i denne Time,
Er død i Helsing, en Præst som kaldtes Griis,
Gjør Verset rimeligt, saa hielpes *Jørgen Friis*.

Ansøgningen blev imødekommet, Jørgen Friis fik Embedet og takkede saalunde:

Tak Naadigste Monark, for den lyksalig Time,
Paa hvilken Griis og Friis sig sammen maatte riime,
Jeg haver riimet tit, men Kongen riimte best,
Da Friis ved Griises Død fik Kald og blev til Præst.

Jørgen Friis, der var Præst i Helsing fra 1719 til sin Død 1740, fandt stadig Behag i at forme Rim. En Række Vers lod han male i sin Præstegaard og gav derigennem Udtryk for sit Livssyn, ligesom han haabede paa den Maade at give Beskueren en stiltfærdig Paavirkning.

Over Forstuedøren i Gaarden kunde man saaledes læse:

Gak ind og ud med Fred, Gud signe dig og dinc,
Her fandt jeg Huus og Hiem og Brød for mig og mine,
Gud trøste den som er forladt og lider Nød,
Som lever Huuse-vild, og leeder efter Brød.

ynsker
J. F.

Den 11. Febr. 1719.

I den store Sal staar der et Vers over hver af de tre Døre.
Over den første Dør:

Min Ager mig føder, mig klæder mine Faar,
Mit Maaltid indrettes som Huuset formaaer,
Fra Loe og fra Lade jeg tager min Viin,
Og henter ey noget fra Mosel og Rhin,
Den Kræsne maae have sin Mode for sig,
Jeg nøyes med dette der findes hos mig.

Over den anden Dør:

Vær ærlig mod alle, betroe dig kun faa,
Gjør intet Du siden skal støde dig paa,
Tael ilde om ingen, fortørn ikke den,
Som altid kand hæfne sin Vrede igien,
Hav intet at gjøre med fremmed Mands Sag,
Saa haver du mangen fornøvelig Dag.

Over den tredie Dør:

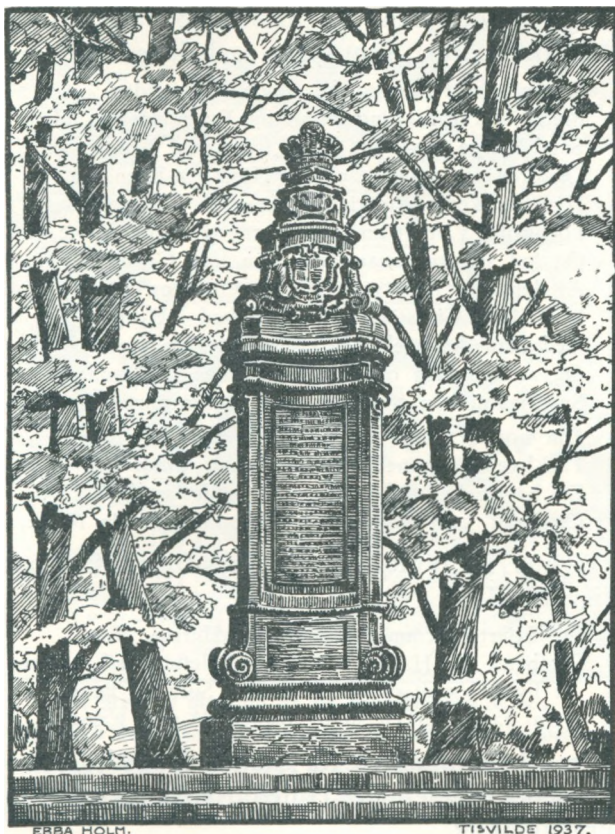
Vær ydmyg mod din Gud, retfærdig mod din Neste,
Og følg i alle Ting de Frommeste og beste.
Grib ey til onde Raad, om Modgang vil dig trykke,
Fald ey til Overmod, fordi du seer din Lykke,
Gjør, som Du venter dig, vær selv din egen Dommer,
Brug Tiden vel du har, og tænk paa den, der kommer.

Kaffe var ikke dengang nogen udbredt Vare, og Jørgen Friis kunde ikke lide den, hvad han gav Udtryk for i et Vers paa et Kaminbræt:

Lad Tyrk og Indian sin egen Mode have,
Den brændte Caffee-Smag fordærver kun vor Mave,
Ja siden Folk fandt paa at fylde sig med Vand,
Blev Pung og Helbred tynd hos mangen ærlig Mand.

Ildebrand var en farlig Ting i hine Tider, hvor Assurance ikke fandtes. Ogsaa det bringer Jørgen Friis i Erindring i følgende Vers over Kaminen:

Vogt selv, O! Gud, vort Huus og Hiem,
Naar Ild og Lys skal brænde,
O! før os saa til Lyset frem,
Naar Dagene har Ende.



Sandflugtsmonumentet i Tisvilde.
Pennetegning af Ebba Holm.
(Nordsjællandsk Folkemuseum),

Paa Væggene fandtes der forskellige Indskrifter. Et Sted saa man en Mand pøde et Træ, og i den Forbindelse læser man:

Tag dig og noget for til Efter-Mandens Nytte,
Og lev som den der skal herfra i Morgen flytte.

Jørgen Friis' særlige Evne til at forme Vers kom mange Mennesker til Gode. Han skrev en Række Lejlighedssange til Folk her i Nordsjælland, og han forfattede adskillige Indskrifter paa Mindestene og offentlige Bygninger. Af disse Indskrifter, hvoraf nogle findes endnu, anfører vi to fra Tisvilde. Da Mindestenen

for Sandflugtens Dæmpning blev rejst 1738, var det Jørgen Friis, der formede Indskriften, som lyder saaledes:

Her saae det ilde ud for nogle Tider siden,
Med Sand var alting skiult og Faren var ey liden,
Sand-Bjerger voxte op, fløye frem naar Vinden kom,
Og drev saa mangen en fra Huus og Eyendom.
Hvorfor Kong Friderich til Landets Gavn og Beste,
Lod gribe Værket an med Vogne, Folk og Heste,
Og lod saa vidt man kom, den løse Grund besaae,
At der hvor intet var, opvoxer Græs og Straae,
Vor Siette Christian, vor Herlighed i Norden,
Ved ham det heele Værk til Ende bragt er vorden,
Og at hans Æt og Sæd, saa længe blive maae,
Som mand kan Støv og Sand omkring ved Havet faae.
Om nogen spørge vil, og haver Lyst at viide,
Paa hvem i denne Sag Monarchen kunde lide,
Da haver Amtmand Gram ey hviilet med sit Øye,
Og Røhl, som vel fortient, er lønnet for sin Møye.

Aaret efter, 1739, digtede Jørgen Friis Indskriften paa Helene Blok i Tisvilde By:

Dit Hjerte glemmer ey at give Herren Ære,
Og hvad din Haand formaaer til dette Stød at bære,
Af hvad Værdi det er, i Guld i Sølv og Penge
Deraf faaer Kirken sit og Resten de som trænge.

Af andre »Inscriptioner« fra samme Haand kan nævnes et over Fredensborg Slot, et over Hillerød Hospital og et paa »Helsingørs Prædikestol«.

Versene i Helsinge Præstegaard dannede Skole omkring i de nordlige Sogne. Man fandt Behag baade i Velklangen og i Tanken. Fhv. Folketingsmand *Lars Larsen* anfører i sine Artikler følgende Vers, der fandtes i Hjemmene, enten over Indgangsdøren eller Bordenden:

Min Ager mig føder,
mig klæder mine Faar,
her nyder jeg Næring,
som Huset formaar.

Det er jo lige efter Jørgen Friis, men kortere og bedre.

Bed godt for dine Fjender,
du dig ej hævne maa,
saa giver Gud dig Lindring,
naar du herfra skal gaa.



Dit Hjerte glemme ej at give Herren Ære
 Og hvoð din Haand formaar til dette Sted at bære
 Af hvoð Færði det er, i Guld, i Sølv, i Penge,
 Deraf faar Kirken sit og Kelten, de lom trænge.

Kildeblokken i Tisvilde.
 Pennetegning af Ebba Holm.
 (Nordsjællandsk Folkemuseum).

Du i mit Hus ej bande maa,
 men heller ud af Døren gaa.

Vær du vor Skjold, o Jesu sød,
 bevar vor Gaard for Ildens Glød.

Lad mig endnu paa dette væsentlige Omraade, hvor Bønder i al Stiltfærdighed faar sagt noget om det, der bor inderst inde, anføre et Par Eksempler.

Paa Keddemosegaard i Tibirke fandtes der indtil o. 1875 et Par Indskrifter i Dagligstuen, som Gaardens tidligere Ejer,

Gamle Peder Andersen, menes at have ladet male. Over Løjbænken ved Kakkellovnen stod der:

Vor første Næring Varmen er,
baade unge og gamle har den kær.

Mens disse Linier pegede hen paa den ydre Lunhed, vender Indskriften over Stuedøren Tanken hen paa den indre Varme og Tryghed:

Lad, Jesus, dem velsignet være,
som altid her forsamler ere.
Paa Livets hele Vandringssti
følg, Jesus, med og staa os bi.

Paa et nu nedbrudt Parcelliststed, der laa lidt uden for Langstrup By, var der paa et sort Bræt over Døren malet med gule Bogstaver:

Gaa ind og ud med Fred,
Gud hjælpe dig og dine.
Her fik jeg Hus og Hjem
og Brød for mig og mine.

Hjulholmsminde, den 26. Maj 1846.

Ogsaa det er efter Jørgen Friis.

I Dagligstuen i Lundebakkegaard i Tibirke stod der i ældre Tid et Vers af Ambrosius Stub:

Vel født er vel en Trøst,
men bedre vel opdragen.
Vel gift er Livets Lyst,
vel død er hele Sagen.

Dette Vers stod i en lang Linie Stuen rundt — det var, som skulde dets Tanker omslutte hele Hjemmet.

I et Parcelliststed i Ejlstrup stod der endnu 1921 følgende Indskrift paa Panelet i Dagligstuen:

Dette Hus op Bygt med Løst, Flid og Møje
med Guds Velsignelse lad dig nøje.
Søren Larsen og Pernelle Nielsdatter
1825.

Aandslivet savnede i hine Tider ingenlunde Dybde. At det havde en noget snæver Horisont, er en anden Sag.

Kilder: Jørgen Friis' »Poetiske Skrifter«, udgivet af hans Søn Peder Friis 1752. — Artikler af Lars Larsen og Anders Uhrskov.

AANDSLIV I HILLERØD

Naar Dagens Gerning er gjort, og man er træt i Lemmerne eller i Hovedet — hvor det nu sidder — trænger man til Forandring, Oplivelse, Andenstedsnærværelse. Nogle spiller Kort, andre danser, nogle gaar i Skoven, andre paa Komedie, og saadan var det ogsaa tidligere. Vi skal nu se lidt paa det, der var særegen for det Tiaar, 1909—19, vi har valgt at berette om.

Ungdommen vilde danse, dengang som nu, men der var netop paa den Tid opstaaet noget, der hed *moderne Dans*. Det kunde danses pænt, og det kunde danses mindre pænt, maaske til Tider ligefrem anstødeligt. Det fandt i hvert Fald Birkedommeren over Frederiksborg Birk, hvorfor han under Bødeansvar udstedte Forbud mod ved offentlige Baller at danse Boston og One Step. Det hændte, at enkelte overtraadte Forbudet, men det hændte ogsaa, at de fik Bøder paa 4 eller 5 Kroner.

Men saa skete der noget opsigtsvækkende. Der var Indkvartering her i Byen, og Militæret holdt en fornem Soldaterfest paa Leidersdorff med forskellig Underholdning og Dans. Sammenkomsten var offentlig. Da Ballet begyndte, iagttog en overfyldt Balkon — der var Balkon dengang i Leidersdorffs store Sal — at Grev *Sponneck*, der førte Ballet op, dansede Boston. De øvrige danselystne nølede lidt, men efterhaanden dansede man Boston over hele Linien. Dette skete i Begyndelsen af Januar 1915, og efter den Begivenhed vilde det jo være meget vanskeligt at opretholde »det berømte Forbud«, som et Blad kaldte det.

Det indsaa Birkedommer *Neumann* ogsaa, og med hans egen Underskrift meddelte Politiet i Juni 1915, at Forbudet mod One Step og Boston nu er hævet, idet der tilføjes en Bemærkning om, at de, der danser disse eller andre Danse paa upassende Maade

ved offentlige Baller, risikerer at blive straffet efter Politivedtægten. Og det var der ikke noget at sige til.

Der var her som saa ofte en vis Spænding mellem unge og gamle. Pudsigheder opstod der ogsaa. Marie Mørk fortæller saaledes, at en af hendes Elever en Dag spurgte hende, om det skyldtes den nye Grundlov, at Forbudet mod Boston nu var ophævet. Alvorligt gik det til i *Den bestandig borgerlige Forening*, der tog sig af en væsentlig Del af Byens Fornøjelsesliv. Her var der Generalforsamling den 22. Februar 1916. Der var mødt 50 Medlemmer, og Formanden, Tømrermester *Rosbæk*, aflagde Beretning. Den alvorligste Sag paa Dagsordenen var Forslag om Ophævelse af det i Fjor vedtagne Forbud mod moderne Danse. Formanden gjorde Rede for Bestyrelsens ændrede Opfattelse. For det første var det næsten umuligt at haandhæve Forbudet, hvis Bestyrelsen ikke vilde gaa meget brutalt til Værks, og det vilde Bestyrelsen ikke. Dernæst var moderne Dans nu bedre indøvet end i Fjor. Og endelig var det nødvendigt at give Tilladelsen for at beholde de unge i Foreningen. Det vedtoges med alle Stemmer mod 1 at slette Paragraffen. Ungdommen havde sejret.

Noverbermarkedet var dengang en af Egnens store Forlystelser. Det afholdtes lige efter Skiftedagen, 1. November, og samlede navnlig mange unge Landboer. Der blev handlet meget. Et Aar solgte en Guldsmed saaledes 14 Par glatte Guldringe. Torvet var fuld af Gøgl, men af de optrædende huskes i Dag næppe andre end Professor *Labri*, der da ogsaa, og ikke uden Grund, er blevet kaldt Gøglernes Konge.

Den 1. November 1911 møder en Journalist Professoren paa Torvet, og der udspandt sig en interessant Samtale, hvoraf fremgik, at *Labri* var en afgjort Modstander af den samme Aar vedtagne Forlystelsesskat, og at han desuden var paa Nakken af Klaus Berntsen, som dengang var Forsvarsminister. *Labri*, der var i Havelock og høj Hat, udtalte: »Aa, god Dag, god Dag! Maa jeg overrække Dem mit Kort og indbyde Dem til Kongelogen paa Torsdag. Havde De ikke ventet mig? Nej, jeg havde egentlig ogsaa pakket sammen, men jeg skal sige Dem, Klaus Berntsen kunde ikke overtage min Virksomhed endnu, og jeg har ladet mig bevæge til at fortsætte i nogen Tid.

I Oktober sendte jeg hele Klunset, Telt og alt Tilbehør, til

Berntsen, som De sikkert har læst i Verdenspressen. Imidlertid gik Klaus Berntsen jo paa Tourne med Soldaterne, og da Generalerne begyndte at strejke, turde Ministeren ikke paatage sig Besværlighederne ved at afløse mig. Han sendte hele Historien tilbage til mig; først den 20. November vilde han begynde. Paa Ministerens indtrængende Anmodning indvilgede jeg da i at være behjælpelig med Forlystelsesskattens Opkrævning. Statskassens daarlige Tilstand bød mig ogsaa at række en hjælpende Haand.«

»Hvad har Professoren bestilt i Mellemtiden?«

»Jeg søgte Embedet som Fodermester ved Vorbasse Fattigaard, men da Ministerens Planer krydsede mine, maatte jeg desværre lade Embedet fare. Naar jeg nu den 20. er færdig, tænker jeg, jeg bliver Havnefoged i Vorbasse, hvor 33 store Skibe er strandet i den senere Tid.

Skriv om Premierforestillingen paa Torsdag: Maren Hansdatter — stort Illusionsnummer — svæver frit i Luften paa en Trepægleflaske, den syngende Kobberpotte i otte Afdelinger, nervepirrende, oprivende Nummer, forevist den hellige Pave i Vorbasse. Han besvimedede og fik det ene Øje i Munden af Fortvivlelse. Kan Publikum ikke taale det, faar de et Glas Vand med en Flue i at styrke sig paa. En Kat løbes svedt, jeg maler en Høne i min høje Hat, og jeg svæver rundt i Teltet paa en dresseret Hane. Teltet rummer 3000 Mennesker og 7 gamle Koner med Overskæg. Ekstra-Telegram er afsendt til Neergaard og Klaus Berntsen om at overvære Forestillingen, og jeg har anskaffet en Fodpose i den Anledning . . .«

Jo, Folk mindes Professor Labri som den rent ud enestaaende Fabulant.

Vinteren 1912 var der baade Sne og Is, hvilket glædede især de unge. Den 4. Februar havde Studentersamfundet Udflugt fra København til Nordsjælland, og herom berettes der følgende: I et Antal af omkring 70 tog man med Toget til Hillerød, og herfra kørte man i Slæder fyldt med Halm til Nøddebo, hvor man indtog Forfriskninger. Kl. 7 ankom den bekendte *Hans Nielsen* fra Gadevang, som pr. Brev var anmodet om at komme til Stede for at more Selskabet. Efter at have givet nogle af sine egne Numre til Bedste spillede han op til Dans, og det gik med Liv og Lyst. Kl. 9 brød man op, og med Hans Nielsen i Spidsen, stadig

spillende, gik Turen over Esromsøens isdækkede Flade til Fredensborg, hvorfra man tog med Toget til København. —

Men vore egne havde ogsaa Glæde af Vinteren. Den 28. Januar foretog 60—70 Hillerødanere en Kanetur til Fredensborg, og til Gengæld var et lignende Antal Fredensborgere paa Kanetur til Hillerød. Kl. 3½ samledes Hillerødanerne ved »Leidersdorff«, og kort efter gled Kanetoget under munter Stemning ad Fredensborg til. Her drak man Kaffe og slædede saa atter tilbage til »Leidersdorff«, hvor man fik sig lidt at spise og sluttede med en Svingom. —

Naturligvis spillede Biografbesøg ogsaa dengang en vis Rolle i Folks Fornøjelsesliv. 1908 startede Tømrermester *Milner Biografen* paa Torvet. Den 1. Marts 1913 aabnede *Charles Petersen* et nyt Biografteater (som man dengang kaldte det) i Slotsgade. Det var Kosmorama, og der var 180 Siddepladser. Den 25. Januar 1914 læser man, at *den talende Film* i Morgen har Premiere i Kosmorama.

Dengang var der Teaterliv i Hillerød. *Hillerød Teater* det var »Leidersdorff« paa enkelte Undtagelser nær. I saa Tilfælde var det »Kronprinsen«. Lad os se, hvad de forskellige omrejsende Selskaber bød paa i Løbet af et Aar. Vi vælger 1909. 12. Januar (Direktør *Carl Thomsen*) »Studeprangeren«, Folkekomedie med Sange i 5 Akter. 13. Januar »Rivaler«, Lystspil i 4 Akter af *Walter Christmas*. Den 24. Januar opfører *Helveg Jacobsens Selskab* »Eva«, Skuespil i 5 Akter af *Pastor C. Hostrup*.

Den 10. Februar besøger et norsk Selskab Byen med »Et Dukkehjem«, Skuespil i 3 Akter af *Henrik Ibsen*. Den 20. Februar kommer *Jens Walther* med »Poul Lange og Tora Parsberg«, Skuespil i 3 Akter af *Bjørnstjerne Bjørnson*. Den 28. Februar gives Folkekomedien »Et Vajsenhusbarn« og »Den Kærlighed, den Kærlighed«. Burlesk Sangfarce i 1 Akt. Den 18. Maj ser man »Den grimme Kone«, et muntert Stykke, oversat fra Fransk af *Ove Rode*. Fru *Ellen Aggerholm* spiller Hovedrollen. Den 19. September spiller et norsk Selskab »Vildanden«, Skuespil i 5 Akter af *Henrik Ibsen*. Den 19. September opfører atter et norsk Selskab »Et Dukkehjem«. Denne Gang paa »Kronprinsen«. Den 5. Oktober »Den gamle Pavillon« af *Gustav Wied*. Den 9. November er der atter en norsk Tourne, denne Gang med »De ny-

gifte« og »Geografi og Kærlighed« af Bjørnson. Men nu har vi snart faaet nok af de norske Skuespillere, skriver en Anmelder, og deres Besøg hører da ogsaa op. Den 17. November er *August Rasmussen* her med *Molbechs »Ambrosius«*, og den 14. December *Carl Thomsen* med *Bjørnsons »Naar den ny Vin blomster«*. Se, det var jo slet ikke saa lidt, og ingenlunde daarligt, paa et Aar.

Vi kan naturligvis ikke faa Plads til her at gennemgaa ti Aars Teaterhistorie i vor By, men maa nøjes med nogle enkelte Udpluk. Den 15. Januar 1910 spiller *Alb. Helsengreens* Selskab »Karen Bornemann«, Skuespil i 4 Akter af *Hjalmar Bergström*. Det var et Skuespil, der havde staaet Blæst om. Det behandlede Spørgsmaalet om Kvindens Ret til selv at bestemme, om hun vil være Moder, hvad der foraarsagede, at Censor *Levin* nedlagde Forbud mod Stykkets Opførelse. Dette medførte dels en heftig Avispolemik og dels et meget stort Salg, da Skuespillet udkom i Bogform. Endelig blev Opførelsen frigivet, og nu blev det altsaa spillet i Hillerød. Netop et Aar efter, 1911, kom *Helsingreen* igen og spillede »Elverhøj« — det var jo straks noget andet. Denne Vinter blev iøvrigt rig paa Begivenheder. Skønt det falder lidt uden for Skuespillet, nævner vi, at de to Brødre *Adam og Johannes Poulsen* den 15. Januar glædede Byen med Oplæsning og Visesang til Luthakkompagnement. Men den 23. og 24. Marts optraadte Professor *Martinius Nielsen* paa vort Teater. Den første Aften spillede han Hovedrollen i »Kean«, Folkekomedie i 5 Akter, den anden i »Damernes Ven«, Lystspil i 5 Akter af *Dumas*. At denne store og ejendommelige Kunstner gæstede vor By, var en Begivenhed. Det var en Mand med Optræden, og herom hedder det: Langsomt og majestætisk kommer han gaende ovre ved Slottet, omgivet af nogle af sine Venner. Det ser ud, som det var ham, der ejede det prægtige Frederiksborg. Men da man lidt senere sidder Ansigt til Ansigt med ham, forbavses man over, hvor lidt Teater der egentlig er i ham. Der er noget hjertevindende, som giver En Lyst til at holde af Mennesket — rent bortset fra, hvad man synes om hans Kunst. — Ja, det var Journalistens Indtryk. Og *Martinius Nielsen* kunde lide vor By. »Den Natur og de Omgivelser, De har her, og den rene, friske Luft gør Opholdet behageligt,« siger han.

1912 spilles »Alt Heidelberg« med *Ellen Aggerholm* og *Svend*

Aggerholm i Hovedrollerne. 1913 ser man *Julius Magnussen* i »Hans eneste Kone« og kgl. Skuespiller *Elith Reumert* i »Jeg elsker dig!« Lystspil i 4 Akter af *Elith Reumert*. Men Rosinen i Pølseenden var dog »Den gamle Præst«, Skuespil i 4 Akter af *Jakob Knudsen* og *Sven Lange* med Dr. *Karl Mantzius* som Gæst. Den, der saa denne kongelige Skuespillers Udførelse af *Grev Trolle*, glemmer det aldrig. Naturligvis havde *Mantzius* skabt Rollen i sit eget Indre paa Grundlag af sit Kendskab til Mennesker. Alligevel opstod der i den Forbindelse noget ganske mærkeligt. Da han havde spillet Rollen i Aalborg, fik han flere Breve, hvori man fortalte ham, at man i hans Fremstilling af *Grev Trolle* kunde genkende en bestemt Mand fra Egnen, nemlig en Greve fra Østvendsyssel. Han laa iøvrigt syg paa et Hospital i Aalborg, og hans Sygeplejerske skrev til *Mantzius* og opfordrede ham til at besøge Greven, hvad *Mantzius* ogsaa gjorde. Han havde aldrig set Manden før. Greven var glad ved Besøget og *Mantzius* ikke mindre. »Jeg forstod, at mange af hans Karakteregenskaber havde jeg — uden at kende ham — haft Held til at give Udtryk for i min Fremstilling af *Grev Trolle*,« siger *Karl Mantzius*.

1916 spilles Det kgl. Teaters store Succes »Det gamle Spil om enhver« samt »Fred paa Jorden«, Folkeskuespil i 4 Akter af *Svend Rindom*, »Denne Saisons største Sukces«, hedder det. *Karl Mantzius* gæstede endnu et Par Gange Byen, 1. Oktober 1915 spillede han i *Bjørnsons* »En Fallit« og 12. Oktober 1917 i *Henri Nathansen* »Indenfor Murene«. Her spillede han gamle *Levin*. »Det er fuldendt — hverken mere eller mindre,« skriver Anmelderen, og det kan næppe være andre end *Laurids Hansen*. Fra samme Haand stammer ganske sikkert en Karakteristik af *Olaf Poulsen*, der den 30. December 1917 er paa Afskedstourne i Provinsen. Han spiller Birkedommer *Krans* i *Hostrups* »Eventyr paa Fodrejsen«, og herom skriver Anmelderen: »Der var Fest i Hillerød Teater i Aftes, skabt af den gamle Mester, der desværre nu tager Afsked med de skraa Brædder, hvis Pryd han har været saa længe. Aarene er ikke gaaet sporløst hen over »Eventyr paa Fodrejsen«, men hvor lyste og funklede ikke *Olaf Poulsen* som Birkedommer *Krans*! Hver lille Biting, hver Drejning af Hænderne var et Mesterværk, ja, det var, som endogsaa hans Brillen og Støvler kunde spille Komædie. Det er et Spørgsmaal, om *Olaf Poulsen*



Kgl. Skuespiller, Dr. phil. Karl Mantzius. (1860-1921).
Efter Maleri af Georg Achen.
(Frederiksborgmuseet).

netop paa denne lille og derfor mere intime Scene ikke kom nok saa fuldt til sin Ret som paa Det kgl. Teater.

Publikum fyldte for en Gang Skyld Teatret til sidste Plads. Og al Kølighed var lagt til Side. Haandklap susede som Haglbyger, og da Olaf Poulsen til allersidst for ottende eller niende Gang trak sig tilbage, medens Tæppet langsomt sænkedes, bølgede Bifald og Bravo- og Hurraraab i et eneste festligt Brus om den afskedtagendes Hoved. Det var, som om man vilde tvinge den store Skuespiller til at udskyde det sidste Farvel.«

Gennem denne Skildring faar man næsten en Fornemmelse af selv at have været til Stede hin minderige Aften. Jo, Hillerød har haft sine Fornøjelser, Byen har haft sit Aandsliv.

Hillerød var en sangglad By. Den husede ikke mindre end tre Sangforeninger. Det var *Frederiksborg Sangforening*, der var stiftet 1845, *Hillerød Haandværkersangforening* og Sangforeningen »Lyren«. Nu er de alle hensovet.

Om Hillerød Haandværkersangforening meddeles det, at den i Januar 1909 afholder Dilettantforestilling og opfører »Haand-

værkernes Fest« og »Septemberkrigen«. Men Foreningen kunde ogsaa mere end spille Dilettantkomedie. Den 30. November 1913 oplevede den med en Koncert paa »Leidersdorff« det helt store. Foreningens Kor sang, Helsingørs Regimentsmusik spillede, og som Solist havde man *Peter Cornelius*. Hør blot, hvad Anmelderen siger herom: »Vi mindes ikke nogen Sinde i Leidersdorffs Sal at have set en Kunstner eller Taler blive Genstand for en saadan Hyldest som den, der i Søndags blev kgl. Kammersanger Peter Cornelius til Del. Salen var tæt besat — ude paa Trappegangen stod der Folk — selv nede paa Gaden havde man taget Opstilling. Og saa begejstret var Forsamlingen, at det næsten ingen Ende vilde tage med Bifaldet. Kammersangeren gav Ekstranummer paa Ekstranummer, men Publikum syntes ikke at trættes, Hr. Cornelius heller ikke.«

At Peter Cornelius var en glad Giver, har vi ogsaa et andet Eksempel paa. Sommeren 1913 var en af hans Slægtninge Elev paa Frederiksborg Højskole. En Eftermiddag aflagde Kammersangeren Besøg paa Skolen og tilbød i den Forbindelse at synge nogle Sange for Eleverne. En improviseret Koncert blev arrangeret i Skolens Gymnastiksal. Peter Cornelius sang, og Tilhørerne klappede. Det blev en festlig Eftermiddag. Men ikke nok med det. Cornelius tilbød at komme igen Aaret efter for atter at synge for Skolens Elever og Venner, og det gjorde han. En smuk Sommer eftermiddag 1914 gav han atter en Koncert i Højskolens Gymnastiksal. Han sang en lang Række Romancer, og han sluttede med Graftfortællingen af »Lohengrin«, og da var der Jubel i Salen, Klapsalverne vilde ingen Ende tage, og Kammersangeren maatte give to Ekstranumre. Alt dette uden andet Vederlag end Tak, men den var ogsaa varm og velment.

Vi kan ligesaa godt sige med det samme, at ved Julekoncerten i Frederiksborg Slotskirke op mod Jul samme Aar sang Peter Cornelius for 1300 Mennesker, det største Antal Tilhørere Historien ved at melde om i vort Tiaar.

Sangforeningen »Lyren« laa heller ikke paa den lade Side. Om en Koncert, Foreningen gav Søndag den 20. Februar 1916, hedder det, at »Lyrens« Kor er det mest mandsstærke, Hillerød for Tiden har. Men tre Sangforeninger var alligevel for meget til Byens Størrelse, og derfor endte det ogsaa med, at »Lyren« og



Kgl. Skuespiller Olaf Poulsen. (1849-1923).
Efter Maleri af Frants Henningsen.
(Frederiksborgmuseet).

Haandværkersangforeningen 1916 sluttede sig sammen i een under Titelen *Hillerød Sangforening*.

Mest Betydning i det Tiaar, der her er Tale om, fik dog Frederiksborg Sangforening, og den fortjener derfor en lidt nærmere Omtale. 1909 har den 83 Medlemmer og deraf 25 aktive Sangere. Formand er Købmand *C. Michaelsen* og Toldforvalter *Kjerrumgaard* er Dirigent. Den 7. Marts holdt Foreningen sin aarlige Vinterkoncert. *C. de Lichtenberg*, Postmester i Fredensborg, lod sin smukke Baryton høre, Gardens Musikkorps var mødt med 10 Mand, og Sangforeningens Kor sang. Bagefter Bal for Foreningens Medlemmer.

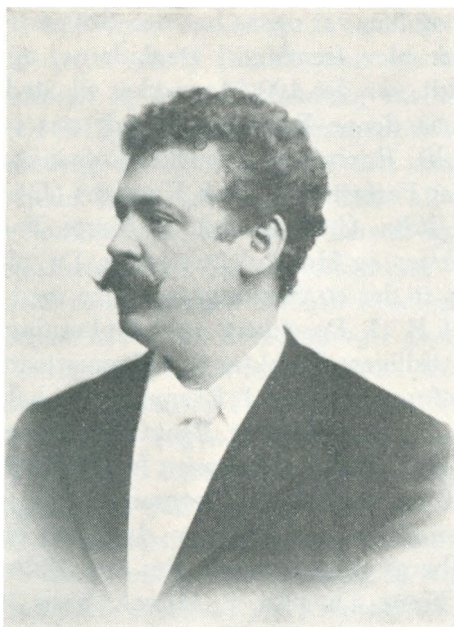
I Juni var der Koncert i Slotspavillonen. Sang af Frederiksborg Sangforening under Ledelse af Toldforvalter *Kjerrumgaard*

og af Frederikssund Sangforening under Ledelse af Kantor *Hansen*. Gardens Orkester assisterede. 1910 er Medlemstallet steget til 95 og Sangernes til 29. Man holdt Koncert paa »Kronprinsen« i April. Koret sang, Kjerrumgaard sang Solo, og vort Bysbarn, Pianisten *C. Christiansen*, — senere Professor og Direktør for Det kgl. danske Musikkonservatorium — spillede. Om hans Udførelse af Parafrazen over Tschaikowskis Blomstervals hedder det, at den var »netop saa nænsom og forstaaende, som denne Komposition krævede det.«

Imidlertid rejste Købmand Michaelson 1911 fra Byen. Der opstod et Interregnum i Sangforeningen, men saa valgte man Kommunalærer *O. C. Andersen* — senere Overlærer ved Nyhuse Skole — til Formand, og han var en Mand med Initiativ. Vinteren 1914 giver Sangforeningen tre Koncerter. Ved den første har man Assistance af Kgl. Kammersangerinde *Ellen Beck* og Komponisten *Roger Henrichsen*. Ved den anden Koncert synger Frk. *Lili Wulff*. Hun er en af vore egne og senere gift med Bankdirektør *P. Mengel Thomsen*. Desuden er der et blandet Kor og et Strygeorkester paa otte Mand. Ved Generalforsamlingen i Januar 1915 kan Formanden, *O. C. Andersen*, meddele, at Medlemstallet var steget fra 82 til 200, og at der var afholdt tre Koncerter og en Weyseaften. I Januar 1917 udtaler Formanden, at der nu er 234 Medlemmer. Det højeste Medlemstal, Foreningen kan tage, er 250, idet hvert Medlem faar 2 Billetter, og Salen kun kan rumme 500. Koret var desværre ophørt paa Grund af Indkaldelserne. Det varede nu ikke saa længe. I April holdt Foreningen atter Koncert, og det viste sig, at Sangen ikke var forstummet. En Dobbeltkvartet var blevet dannet, og den sang under Organist *Laumanns* Ledelse udmærket.

Musik er Sjælens Vin, hedder det et Sted, og Frederiksborg Sangforening skænkede ligesom de to andre Foreninger i Aarenes Løb mangan en ædel Drik for vor Bys Befolkning. Det samme gjorde — men det var kun een Gang om Aaret — *Julekoncerterne*, som *O. C. Andersen* ved forskellige gode Kræfters Hjælp fik sat i Gang 1908. Han havde Ledelsen af dem i 25 Aar og afløstes da af Organist *Laumann*, der siden har udført Arbejdet lige til denne Dag.

Julekoncerterne har altid været godt besøgt. Vi har nævnt



Kgl. Kammersanger Peter Cornelius. (1865-1934).

Koncerten 1914 med 1300 Tilhørere. Ved Julekoncerten Søndag den 21. December 1918 medvirkede Organist *Brandt*, *Frederiksborg kvindelige Strygeorkester*, Koncertsanger *Anders Brems*, akkompagneret af Organist *Laumann*, og Violinistinden *Miss Davies*. Der var 1100 Tilhørere, og Overskuddet beløb sig til ca. 700 Kr., som blev uddelt til trængende i Hillerød og Nyhuse. Det er anselige Beløb, Julekoncerterne gennem de mange Aar har bragt til Veje, og hvormed der er skabt megen Oplivelse i fattige Hjem.

Foruden Byens Sang- og Musikliv skal nævnes en anden Aandskilde af Værdi, nemlig Foredragsforeningen. Der havde tidligere været lignende Foreninger her i Byen, men de havde ikke faaet noget langt Liv. Det fik derimod den, der stiftedes 1904. Foreningen var oprettet paa et bredt Grundlag, og Bestyrelsen bestod af Skomagermester, senere Kontorbestyrer *C. Th. Andersen*, Kommunalærer *O. C. Andersen*, Adjunkt *M. Godskesen*, Redaktør *Laurids Hansen* og Maler *Nommesen*. *O. C. Andersen*

blev Formand, og han var ogsaa her den drivende Kraft. Pressen agiterede, Lister blev fremlagt i Bogladerne, og da det første Møde blev holdt, var der 400 Mennesker til Stede.

Hvad har saa denne Forening at byde paa i Aaret 1909? I Januar Fru *Julie Rosenberg* (danske Romancer, Foredrag og Sang), i Februar Forfatteren *Jakob Knudsen* (Danmark) og Premierløjtnant *Ulidtz* (Luftsejlad), i Marts Forfatteren *Aage Meyer Benediktsen* og Højskoleforstander, Dr. phil. *Jens Nørregaard*. Endelig er der en Shakespearerække med 3 Foredrag og Oplæsninger af *P. A. Rosenberg* og 2 Oplæsninger af Professor *Riis Knudsen*, tidligere Direktør for Dagmar-teatret. Kontingentet i Foredragsforeningen er 1 Krone, men Shakespearerækken koster 75 Øre. Det var dengang, Pengene var noget værd.

Det var sidste Halvdel af Sæsonen for 1908—09. Første Halvdel af 1909—10 havde følgende Program: Dr. med. *Vilh. Jensen* taler om Bakterier, Dr. phil. *Vilhelm Andersen* Foredrag og Oplæsning af Holbergs »Barselstuen«, Fru *Eva Moltesen*: Elias Lønrot, Fruen var Finne, Dr. phil. *P. Munch*: Paris 1870—71. Dertil kom en Folkekoncert den 14. November med Assistance af kgl. Kapelmusikus *Bartholdy*, Pianist *Chr. Christiansen* og Koncertsanger *Vilh. Michelsen*. Hvad Fremtiden angik, havde Dr. phil. *Edvard Lehmann* lovet at holde tre geografiske Foredrag.

I Januar 1910 giver *Faustinus* en Seance om Sjælelivets Mystik. I sit Foredrag paaviste han, hvorledes en Del, men ikke alle, spiritistiske Fænomener kunde forklares ad naturlig Vej. Gennem Eksperimenter viste han først den Art af Tankeoverføringer, der finder Sted ved Berøring, dernæst Tankeoverføring uden Berøring og til Slut Tankeoverføring uden noget som helst ydre Hjælpemiddel.

I 1911 havde Foredragsforeningen Besøg af den tidligere Skuespillerinde Fru *Anna Larssen*. Hun læste Paludan-Müllers »Abels Død«, Carl Ewalds »Julen« og H. C. Andersens »Verdens dejligste Rose«. Om den Virkning, hun gjorde paa Tilhørerne, hedder det: Anna Larssen kom, og der blev stille i Salen. Hendes Stemme ligesom svøbte sig om En. Man gribes i at bryde sig fejl om Ordenes Betydning, blot for at lytte til deres Klang.

Samme Aar talte *Georg Brandes* om Voltaire og Frederik den Store (men Adgang kostede den Aften 1 Krone og 25 Øre). Han

talte for en fyldt Sal, »fint, formfuldendt og indholdsrigt«, og da han sluttede, lød der et stærkt Bifald, mens een hyssede.

Vilhelm Andersen og *P. A. Rosenberg* var vel Foreningens hyppigste Gæster. 1912 sluttede Sæsonen med, at *Vilhelm Andersen* holdt et Foredrag om Almuetyper i den danske Litteratur. Til Forklaring heraf læste han Brudstykker af *Chr. Winther*, *Blicher*, *Henrik Pontoppidan*, *Rist*, *Karl Larsen* og *Jeppe Aakjær*.

Ved Foredragsforeningens Generalforsamling 1913 kan *O. C. Andersen* meddele, at Foreningen har 650 Medlemmer, og at der i den forløbne Sæson er holdt 9 Foredrag og 1 geologisk Udflugt. Men saa blev Kontingentet ogsaa forhøjet fra 1 Krone til 1,50 Kr. Under Verdenskrigen fortsatte Foreningen sin Virksomhed, og der havde vel heller ikke nogen Sinde været mere Brug for den end i disse mørke Tider. Foreningen viste stadig nyt Initiativ. Den skaffede ogsaa god Skuespilkunst til Huse. *Carl Thomsen* opførte saaledes *Selma Lagerlöfs* Skuespil »Dunungen« og Kræfter fra Det kgl. Teater *Poul Levins* »Flugten til Amerika«. I 1916 kunde *O. C. Andersen* da ogsaa paa Generalforsamlingen meddele, at der i Vinterens Løb var holdt 10 Foredrag og givet 2 Teaterforestillinger. Medlemstallet var steget fra 491 til 608.

Det var et stort Arbejde, *Andersen* udførte, men det blev ogsaa paaskønnet. En Oktoberdag 1915, da Planen for de kommende Maaneders Virksomhed er lagt, skriver *Nordsjællands Venstreblad* saaledes: Han opruller for os en Række hyggelige og lærerige Aftener, og det er vel ikke for meget sagt, at hvert eneste Medlem af Foredragsforeningen skylder denne Mand Tak, fordi han med Initiativ, Flid og aldrig svigtende Interesse leder Foreningen paa en saa god Maade, som han gør.

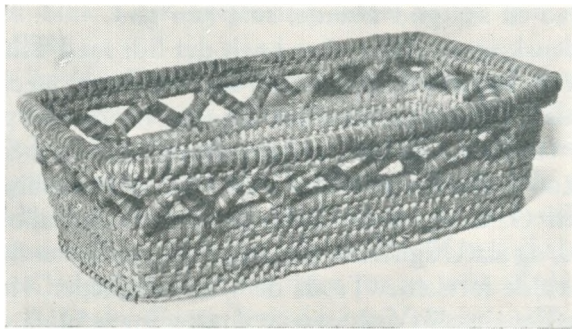
I Verdenskrigens sidste Aar kneb det lidt med Tilslutningen. Alting var undergivet Restriktioner. Det var smaat med Brændsel, og man frøs i »Kronprinsens« Sal. Der var halvmørkt paa Gaderne, og det var fristende at blive hjemme og nyde den Smule Lunhed, der kunde skaffes til Veje. Ved Generalforsamlingen i Juni 1918 maatte *O. C. Andersen* beklage, at Medlemstallet var gaaet ned til 400, og da Udgifterne var stigende, var det et Spørgsmaal, om man skulde fortsætte. Trods de Vanskeligheder, Krigen medførte, viste der sig alligevel mest Stemning for at blive ved, og det gjorde man. Men 1920, da *O. C. Andersen* havde trukket Læsset

i 16 Aar, var han blevet træt, og da der ikke var nogen, der i Længden evnede at løfte Arven efter ham, endte det med, at Foreningen gik ind.

Hillerød og Omegns Foredragsforening har haft en Betydning for vor Bys Aandsliv, som havde fortjent en langt udførligere Skildring end den, der her er blevet Plads til.

Megen Værdi for Aandslivet ikke blot i Hillerød, men i store Dele af Nordsjælland, havde de Skolemøder, der fra 1904 hvert Aar blev holdt paa »Leidersdorffs« Fastelavnsmandag. Der blev holdt Foredrag af Landets betydeligste Talere, og Eftermiddagsforedraget sluttede med Forhandling. Vi beretter lidt om Skolemødet den 22. Februar 1909. Der var mødt saa mange Mennesker, at »Leidersdorffs« store Sal var stuvende fuld. Kl. 10 bød Pastor *Paludan-Müller* velkommen, og Lærer *Hessen*, Skævinge, overtog Hvervet som Dirigent. Højskoleforstander, Dr. phil. *Jens Nørregaard*, Testrup, talte om Betydningen af, at der fortælles i Skolen. Dr. phil. *Edvard Lehmann* behandlede Emnet: Kritikkkens Opdragelse.

I Middagspaven benyttede mange af Deltagerne Lejligheden til at aflægge et Besøg i Slotskirken, hvor der var Koncert fra 2 til 3. Ved Eftermiddagsmødet var »Leidersdorffs« Sal atter fyldt til sidste Plads. Pastor *Olfert Ricard* talte om Ungdomssagen, hvorefter der var Forhandling. — Disse indholdsrige Skolemøder holdt sig i adskillige Aar, men er nu for længst bukket under.



Halmflettet Kurv til Børnetøj.

TRE MINDESTEN

I Løbet af et Par Aar blev der i Gribskov og Hillerød afsløret tre Mindesten, en for *Søren Kierkegaard*, en for *C. Hostrup* og en for Kvindernes Erhvervelse af politisk Valgret. Søren Kierkegaards Fader, den rige Høsekræmmer Michael Pedersen Kierkegaard, ejede for halvandet Hundrede Aar siden Gaard og Grund i Hillerød. Han og hans Svoger, *Mads Nielsen Røyen*, boede begge i den gamle Kro for Enden af Byskriverstræde, »Posen«. Her blev Søren Kierkegaards ældre Broder, den senere Biskop i Aalborg, *P. C. Kierkegaard*, født den 6. Juli 1805. Høsekræmmeren afstod imidlertid sin Part i den gamle Kro til Svogeren og flyttede tilbage til København, hvor Søren Kierkegaard kom til Verden 1813.

Der er ikke Tvivl om, at en Række af hans Barndomsoplevelser er knyttet til Hillerød. Senere blev det navnlig Gribskov, han kastede sin Kærlighed paa, og især fandt han Behag i Ottevejskrogen, hvorom han skriver nogle dybsindige Linjer i »Stadier paa Livets Vej«. Disse Linjer indledes med Ordene: »Der ligger i Gribs-Skov et Sted, som kaldes Ottevejskrogen; kun Den finder det, som søger værdeligen, thi intet Kort angiver det. Navnet selv synes ogsaa at indeholde en Modsigelse, thi hvorledes kan et Sammenstød af otte Veje danne en Krog, hvorledes kan det Alfare og Befarne forliges med det Afsides og Skjulte?«

Da Søren Kierkegaards Hundredeaarsdag den 5. Maj 1913 nærmede sig, fik en Forening, der hed *National Forfatterforening*, den Tanke at rejse en Mindesten for ham paa det Sted, der paa saa ejendommeligt en Maade havde sat hans Tanker i Bevægelse. Søndag den 4. Maj 1913 afsløredes Mindet, der bestod af en Stendysse, hvis Overligger er en mægtig Sten, der menes at veje

7—800 Pund, for at blive i Datidens Regning. Mindesmærket ligger ved *Stjernen*, og Overliggeren bærer den enkle Indskrift:

SØREN KIERKEGAARD

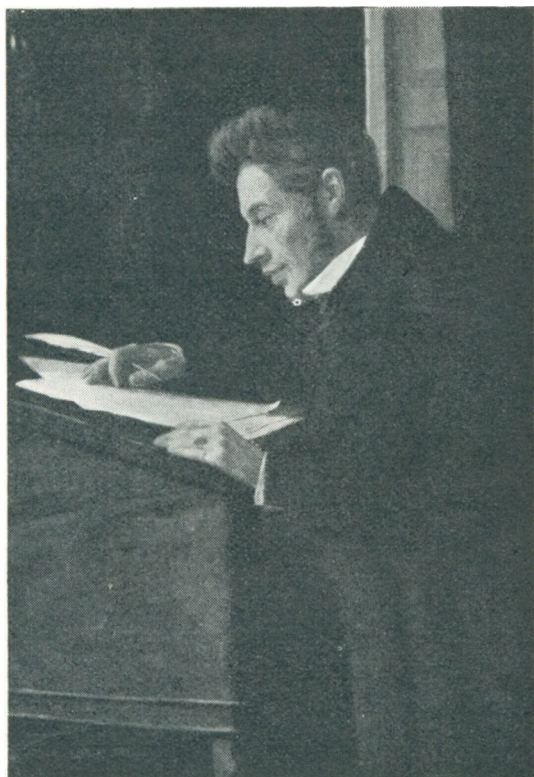
Det var en smuk Sommersøndag, og der var mange Mennesker samlet, da Forfatteren *Alfred Ipsen* tog Ordet. Ideen til Mindestenens Rejsning var kommet fra P. A. Rosenberg, der boede i Nøddebo. Nu var Tanken blevet til Virkelighed. Mindestenen var rejst, og han bad Staten tage Vare paa den.

Skovrider *Brüel*, Nøddebo, modtog paa Statens Vegne Stenen og udtalte: Henne ved Ottevejshuset ligger den store Ottevejskrog, mens dette er den lille Ottevejskrog. Man har ment, at det var det førstnævnte Sted, Søren Kierkegaard søgte, men dette er fejlagtigt. Ottevejshuset ligger jo ved alfar Vej og svarer ikke som Stedet her til Søren Kierkegaards Beskrivelse. Fejltagelsen er opstaaet ved, at den ene af Vejene her gennem mange Aar var tilvokset, saa det saa ud, som der kun var syv. Saa kaldte Turisterne Stedet for Syvstjernen og regnede Stedet ved Ottevejshuset som det, Kierkegaard søgte til. Min Slægt har i over 100 Aar færdedes i disse Skove, og vi har forlængst viet denne Plet til Kierkegaards Minde.

Næste Taler var *P. A. Rosenberg*, der gjorde rede for Søren Kierkegaards Tilknytning til Hillerød og Gribskov, der allerede i hans Drengetid var blevet ham et kendt og kært Sted.

»Da det i Aar er 50 Aar, siden C. Hostrup kom til Hillerød, indbyder vi alle, som med Tak mindes hans Virksomhed i Nordsjælland, til at rejse ham et Mindesmærke her.« Saaledes lød en Opfordring, der i Marts 1912 fremkom i Bladene, og som var underskrevet af 17 kendte Mænd og Kvinder.

Der skulde mange Penge til, og man gik flere Veje for at faa dem samlet sammen. Den 14. November opførte saaledes Amatører paa Hotel »Leidersdorff« Hostrups Skuespil »Eventyr paa Fodrejsen« til Fordel for Mindesmærket. Teatret var fyldt, og den festlige Aften begyndte med, at Fru Redaktør *Hansen* under stort Bifald fremsagde en Prolog, der var forfattet af *S. P. Arnø*. Og saa gik Tæppet for den gamle Komædie, der iøvrigt var af nordsjællandsk Oprindelse.



Søren Kierkegaard. (1813-1855).
Efter Maleri af Luplau Janssen.
(Frederiksborgmuseet).

Ogsaa »En Spurv i Tranedans« gik over Brædderne til samme Formaal, og efterhaanden havde man Midler nok til Kunstværket, der blev udført af Maleren og Billedhuggeren *Niels Skovgaard*. Søndag den 25. Maj 1913 blev Hostrups Mindesten afsløret. Den havde faaet Plads i et lille Anlæg ved Byporten, der førte ind til Frederiksborg Slot — netop den Vej, Hostrup kom, naar han gik til Kirke. Solen skinnede paa 2000 Mennesker, da Komiteens Formand, Skolebestyrerinde Frk. *Marie Mørk*, bød velkommen og, efter at man havde sunget Sangen »Høje Nord, Friheds Hjem«, foretog Afsløringen. Højskoleforstander *Holger Begtrup* holdt Hovedtalen. Efter at man havde sunget »Din Vug-

ge stod i København«, en Sang, Begtrup havde skrevet til Lejligheden, fik *Helge Hostrup* Ordet for at takke paa Slægtens Vegne. Ved et fælles Kaffebord paa »Leidersdorff« opfriskede man gamle Minder, og flere havde Ordet, deriblandt Pastor *Aage Møller*, Slagelse, og Pastor *Morten Pontoppidan*, Stenløse.

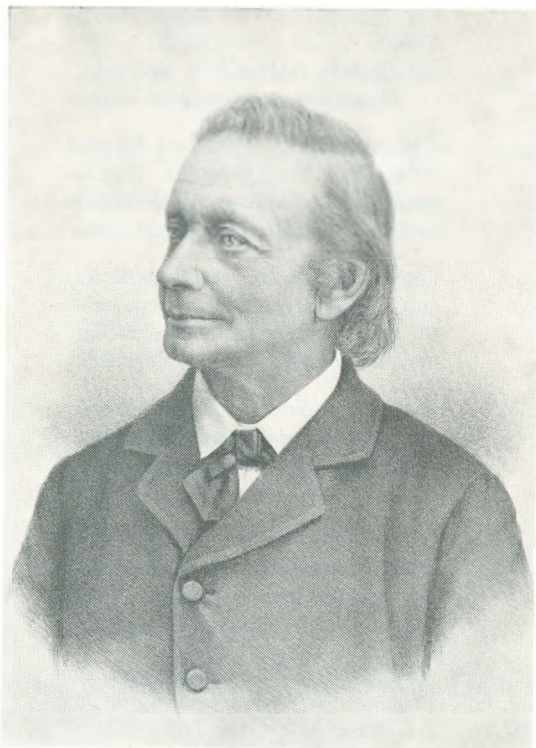
Men endnu er der en Ting af Betydning — Mindestenens Indskrift. Den lød saaledes:

TIL MINDE OM DIGTEREN
C. HOSTRUP
PRÆST I HILLERØD 1862—1881

Grønnes kun — se det er Sagen,
leve med og være vaagen,
leve kort Tid eller længe,
blot vi lyser op i Taagen!

Det hænder nu og da, at der spørges, hvor dette Vers stammer fra. Det har en meget alvorlig Baggrund, som der kan være Grund til at gøre Rede for. Den 1. April 1870 døde Hostrups ældste Søn, Arne, i en Alder af knap ti Aar. Det var Tyfus, som rev Barnet bort, og det var den tredie Søn, Hostrups mistede. Begge Ægtefællerne var stærkt nedbøjede, men Hostrup mandede sig dog saa meget op, at det lykkedes ham at holde Talen over sin Søn. Den begyndte saaledes: »Siden jeg stod her for 6 Aar siden paa det samme Gravsted, paa den samme Tid af Aaret og i en lignende Anledning, har den søde lille Dreng, paa hvis Støv jeg nu skal kaste 3 Skuffer Jord, været sine Forældres bedste Trøst og kæreste Haab. Han var mere og mere blevet det jordiske Midtpunkt for vort Liv, hvorom det hele drejede sig, ved ham syntes vi, at det maatte staa og falde, og da den farlige Sygdom greb ham, kunde vi ikke tro, at den skulde rive ham fra os, ja selv efter at Gud i Himlen kendelig havde truffet Afgørelsen, maatte vi spørge os selv: Er det ogsaa muligt? er det ikke en ond Drøm?«

At det lykkedes Hostrup at kæmpe sig igennem denne Sorg, ser man af et Digt, han skrev næste Efteraar. Det handler om *Vintersæden*, og det lyder saaledes:



C. Hostrup. (1818-1892).
Efter Litografi.

Det var ved Sankt Mortens Tide,
graa var Himlen, Marken kullet,
hist og her kun stod den grønne
Rug og lyste op i Muldet.

Hen ad Vejen gik jeg langsomt,
Anders Hjulmand ved min Side,
og han skred med bøjet Hoved,
talte om sin Hjærtekvide.

Om den Skat, han havde ejet,
om det Tab, han havde prøvet,
om den unge Søn, som nylig
blegnede og faldt med Løvet.

Og — mens ned ad Kindens Furer
Draabe trilled efter Draabe —
om de tolv Aars Kamp og Møje,
— ak nu var det spildt til Hobe.

Trøstens Ord mig klang i Hjærtet,
men min Læbe fandt dem ikke,
tavs jeg gik, da standsed ved hans
grønne Rugmark mine Blikke.

Og jeg sagde: Se paa Rugen!
(op han saa igennem Taaren)
se, hvor ung og rank og kraftig
end den stander midt i Vaaren!

Men gaar Vinden hen ad Aften
om i Nord og henter Kulde,
ved vi, at den snart vil blegne,
snart vil synke træt i Mulde.

Ak maaske den inden føje
Tid vil ligge, skjult fra Dagen,
og i mange mørke Uger
drømme under Sneens Lagen.

Tror du vel, du saa vil sige,
naar den skjultes for dit Øje:
Ak, nu er mit Haab lagt øde,
nu er spildt min Kamp og Møje?

Nej, du ved, at ved at gemmes
times der den just det bedste,
at den, født i dette Aar, dog
først skal bære Frugt det næste.

Ved, at det før Frosten gælder
kun om rigtig Rod at vinde;
kommer sent den eller tidlig,
mere naas ej denne Sinde.

Og vi ved, at siden Slangens
Gift paa Jord har plettet Glæden,
maa vi selv, hvor højt vi række,
dele Kaar med Vintersæden;

Naar ej her, som Hjærtet kræver,
Livets Fylde, Sommertrøsten,
men maa nøjes med en graalig
stakket Vaar i Efterhøsten;

Bære selv med furet Pande,
ikke moden Sæd til Lade;
hvad hos os som Frugt man priser,
det er kun de grønne Blade.

Grønnes — det er hvad vi kunne,
skyde Løv, til Vintren kommer,
knejse kækt til Trods for Kulden,
vokse, visse paa vor Sommer;

Grønnes kun — se det er Sagen —
leve med og være vaagen,
leve kort Tid eller længe,
blot vi lyser op i Taagen.

Og hvad dette Aar saa grønnes,
sikkert modnes skal det næste,
naar vi blot har lært i Livets
rette Grund vor Rod at fæste.

Thi saa bær den det, som segner,
gemmer tro, hvad her maa falme,
indtil Vinterstormens Ligsang
ender i en Paaskesalme.

Det er altsaa det trediesidste Vers af dette Digt, der staar paa Hostrups Mindesten.

Den 5. Juni 1915 fik Danmark en ny Grundlov, der bragte to store Fremskridt. Den gav Folket den lige og almindelige Valgret tilbage, som fandtes i Grundloven af 5. Juni 1849, men som var gaet tabt ved Grundlovsændringen 1866. Derved var et mangearigt Stridsspørgsmaal bragt ud af Verden. Desuden løste den endnu en Knude, idet den gav Kvinderne lige politisk Valgret med Mændene, og det havde de kæmpet for længe.

Dagen skulde fejres, saa det kunde huskes. En Festkomite blev nedsat, hvor bl. a. Fru Overlærer *Velschow* — Formand for Dansk Kvindesamfund — og Frk. *Kamilla Petersen* — Formand for Kvindevalgretsforeningen — havde Sæde. En Mindesten skulde afsløres paa Fredspladsen i Indelukket, og der var truffet store Forberedelser.

Kl. 3¼ samledes man i Slotsgaarden og marcherede med Musik i Spidsen til Festpladsen, hvor der under de lyse Bøge var

samlet 3000 Mennesker. Købmand *Viggo C. Lewinsky* bød velkommen. Efter at en Sang var sunget, talte Fru Velschow, og nu fik Frk. Kamilla Petersen Ordet. Hun afslørede Stenen, idet hun udtalte, at den sammen med de mange andre Mindesten, der nu rejses, vil minde Efterslægten om en historisk Begivenhed i det danske Folks Liv.

Den graa Granitsten bar Indskriften:

REJST AF KVINDER 5. JUNI 1915
MAND OG KVINDE, BEGGE LIGE,
GIVER LOV I DANMARKS RIGE,

Fru Redaktør *Hansen* fremsagde et Digt, som Redaktør *L. Hansen* havde skrevet, og hvoraf sidste Vers lyder saaledes:

Sten skal staa og Vidne være,
at vi vandt i Dag med Ære
under Junilovens Vaar
Myndighed og Lige-Kaar.
Mand og Kvinde, begge lige,
lyder Lov i Danmarks Rige,
Lovens Ord vil Landet trygge,
Folk og Fædreland til Lykke.

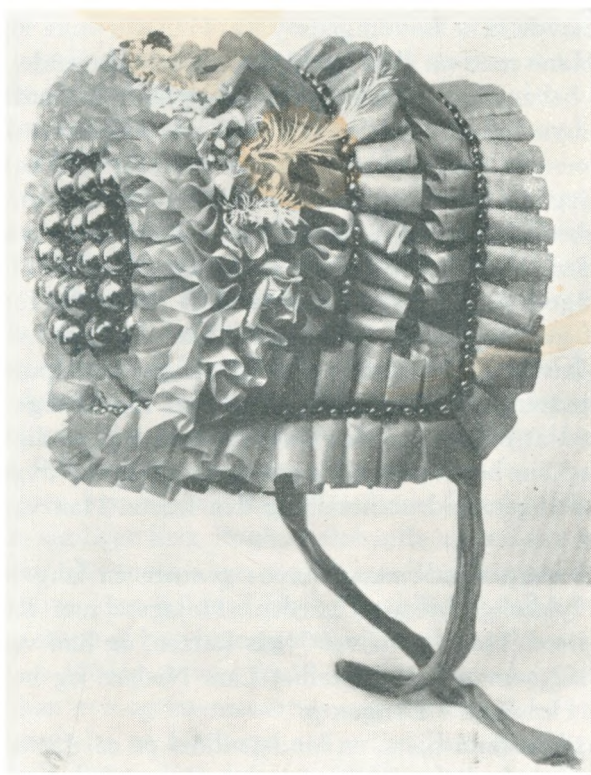
Hermed sluttede Festen paa Fredspladsen. Man begav sig nu op til Slotspavillonen, hvor man fortsatte Grundlovsfesten i de grønne Omgivelser. Borgmester *Carl Zahlmann* talte for Kongen, og man raabte 9 Hurraer. Skoleinspektør *P. Petersen* talte for Danmark og Højskoleforstander *Holger Begtrup* for Grundloven. Højskolepigerne sang nogle flerstemmige Sange, og hermed sluttede denne Del af Festen.

Men bagefter var der Festmiddag i Slotspavillonen, og her flød ogsaa Talens Strøm. Vi nævner to af de mest typiske. Skolebestyrerinde Frk. *Marie Mørk*: Vi vil ikke nøjes med at være velkomne som Vælgere, og jeg maa protestere imod, at en Herre ikke længere vil synge »Blomsten hos os (er den dejlige Kvinde)«. Siden Svend Tveskægs Tid er der arbejdet for vor Ligeret, og da vi nu har faaet den, skal vi tage imod den med begge Hænder og ikke være bange for, at vore Evner ikke slaar til.

Birkedommer *O. Neumann* talte i spøgefulde Vendinger om

det Personlighedens og Retfærdighedens Samfund, der vilde komme, naar Kvinderne nu fik Valgret. Forhaabentlig vil Kvinderne se naadigt til os Mænd og ikke være altfor slemme, naar de nu faar Magten.

Dermed sluttede Grundlovsfesten i Hillerød 1915, der havde været baaret af baade Alvor og Gammen.



Et Flettetøj.

EN BONDESKIKKELSE I HORNS HERRED

Niels Larsen, Højager.

Han havde ikke høvdingens ydre. Han var ikke høj og hærdbred. Hans røst var ikke gjaldende og overdøvende, men dens tone var behagelig, og man hørte den gerne; for ordene havde vægt og myndighed. De blev ført frem i et velformet, dansk bondesprog med en sikker overbevisnings kraft og med en fast viljes styrke. Bag de kloge, afdæmpede ord anede man en betydelig personlighed, der let og naturligt kom i forbindelse med sine tilhørere. Han forstod at forberede en sag og at vejlede. Han havde den dygtige leders klarsyn og evne til at forlige og forene og til at se det gennemførlige. Han lagde ikke skjul på, at han i sin ungdom havde yndet stærke ord og skarpe standpunkter; men manddomsårene havde lært ham, at den forstandige leder når længst ved at bøje sig under »visdommens sagtmodighed« (Jac. 3,13). Ved sin begavelse, sin personlighed og sin dygtighed var han blandt ligemænd uomtvistelig den første. Han var en leder-skikkelse.

Denne særprægede mand havde gennem en lang årrække sit smukke, lykkelige hjem på gården »Højager« nær Landerslev i Horns herred. Hans navn var Niels Larsen, og han var født den 4. juli 1862 som søn af parcellist Lars Nielsen og hustru Inger Kirstine, Holmene i Lyngstrup.

I hans barndomshjem, en landejendom på ca. 18 td. land, sad flid og nøjsomhed dagligt i højsædet. Her gjaldt det: »Bedre er god vane end ond lov«. Disse gamle, danske bondedyder blev tidligt og silde indprentet i drengen, så de blev en del af hans natur. Skolen, han søgte, var den lille, toklassede landsbyskole, altså den skoleform, som nu er i foragt, men som trods alt allige-

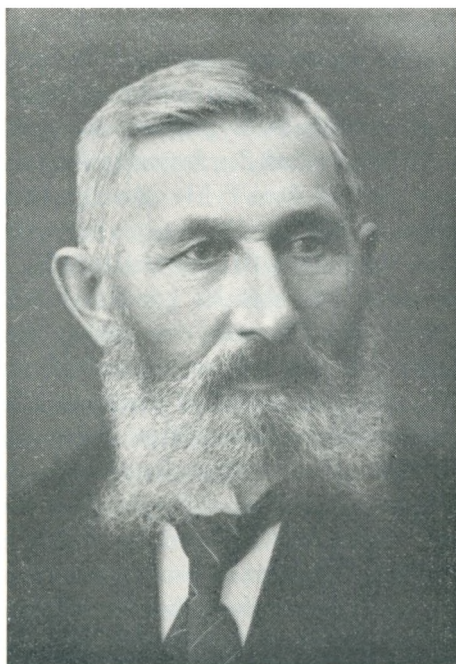
vel adskillige steder, hvor en ansvarsbevidst personlighed virkede, kom til at betyde meget for elever, der mødte med åbne, modtagelige sind. De fik der et solidt grundlag at bygge deres fremtid på, en reel, kristelig børnelærdom og et udsnit af fælles almenmenneskelig dansk viden og dannelse. Selv følte Niels Larsen ligesom alle andre interesserede elever i almindelighed, at de havde fået lært for lidt; men så søgte han hele livet igennem ved læsning at bøde derpå. Han havde nemmet sandheden i ordet: »At leve er at lære og altid at være på vej.« Fra barn af var han læselysten, og da hjemmet kun ejede få bøger, kastede han sig med iver og flid over dem, man havde: salmebogen, Det nye Testamente og almanakken. Han lærte store afsnit af disse udenad og øvede sig bagefter i at fremsige dem. Han mente, at han derved opøvede sin hukommelse. Senere viste det sig, at den var usædvanlig. Hans omfattende beretninger på generalforsamlinger var almindelig anerkendte og beundrede. Han læste dem aldrig op, men gengav lange talrækker efter hukommelsen. Ved en generalforsamling sagde han bl. a.: Nu har jeg nævnt beløbene i hele kroner, og hvis I vil have ørene med, kan I også få dem, men så må jeg læse tallene op. Et stort smil gled hen over forsamlingens beundrende ansigter som svar. Han var naturligvis altid omhyggeligt forberedt til sine beretninger. For ham som den dygtige og erfarne landmand var det en selvfølge, at der forud for et udbytte skulle gå et grundigt forarbejde. Der var intet af spillerens natur i ham. Han følte tidligt sans for god læsning, og i årenes løb samlede han sig en pæn bogsamling. Han læste Charles Dickens, og han morede sig over Erik Bøghs letløbende og muntre vers. Selv havde han en lille poetisk åre, som han undertiden gjorde brug af i lejlighedstaler. Han holdt af Holberg og Fr. Paludan Müller og kunne uden støtte af bog fremsige afsnit af Peder Paars (1719) og Adam Homo (1841). Hvert forår tog han disse bøger frem, og stadig traf han nye og interessante synspunkter i dem. Han fandt derved bekræftelse på Holbergs ord: »Det fast utroeligt er, hvad man af gamle Bøger Kan lære naar man dem med Flid igien-nemsøger.« En samtale med Niels Larsen var altid rig på udbytte. Den behøvede ikke at dreje sig om vejr og vind og almindeligt bynyt. Han havde mange andre og dybere interesser, som det var værd at stifte bekendtskab med.

Allerede som nittenårig overtog han sit barndomshjem og drev det i godt en snes år. Sammen med sin kønne og kloge kone Kirsten Christensen, født 22. juli 1868, datter af Morten Christensen og hustru Ane Johanne Hansdatter, Udlejre, fulgte han de grund-sætninger, hans forældre havde indpodet i ham, og ved flid, nøj-somhed og sparsommelighed lykkedes det dem i løbet af disse år at sammenspare et så stort beløb, at de i 1902 var blevet i stand til at købe den 56 td. land store gård »Højager«, som fra det tidspunkt blev Niels Larsens manddomshjem. Det flittige ægtepar havde ikke på moderne vis gået og ventet på en overraskende ge-vinst, men havde haft den rigtige forståelse af pengestykkernes form: kronerne er runde for at de kan trille (bruges med fornuft) og flade for at de kan stables (spares).

Som navnet tyder på, ligger gården på et højdedrag med vide udsigter over land og fjord. Her var plads for den tænksomme plovmands udsyn og tanker over naturens regelbundne liv og un-derfulde gåder. Hen over disse smukke, frodige agre med de blødt svungne linier og former havde Niels Larsen nu sin gang. Her blev planer lagt og tanker tænkt, for medens hånden arbej-der, modnes og beredes tankens flugt og form. Her var stof til højnelse af sind og til eftertanke. Mod nord mødte øjet Draaby kirke, hvis tårn løfter sig som en vejviser mod det Høje, og mod syd skimtes de slanke spir på Roskilde domkirke i fjern dis.

Før udskiftningen lå gården sammen med 11 andre i en snæver kreds om gadekær og bystævne inde i den ældgamle landsby Landerslev, hvis navn efter de lærdes mening skal være dannet af et mandsnavn Landar. Bæreren af dette må formodes at have væ-ret af høvdingeæt, og han har formentlig engang i hedenskabets tid arvet eller fået overdraget jorderne her til ejendom, og af den grund er vel hans navn blevet knyttet til stedet. Det er ikke utæn-keligt, at den sjældent smukke oldtidsgrav vest for Landerslev, som er en pryd for hele egnen, er hans gravmæle. Dog derom kan der kun gættes.

Nu fører en smuk allé op til den veldrevne gård »Højager«, der under Niels Larsens virke snart blev kendt som et mønster-brug, og som i de store husmandsrejsers tid ikke blev glemt eller forbigået. Rundt omkring i vort land kan man træffe landbrugere, som under besøg på »Højager« har hentet gode, frugtbringende



Niels Larsen (1862-1949).

ideer. Og ude i den store verden både i Vest- og Østeuropa arbejder der nu mennesker, som i deres ungdom her søgte at sætte sig ind i dansk landbrug og danske samfundsforhold ved i længere tid at tage ophold på »Højager«. De følte, at her havde en foregangsmand hjemme, og deri tog de ikke fejl.

Selv havde Niels Larsen søgt at lære ved flittigt at bruge øjne og ører. Tidligt tog han cyklen i brug, og sammen med sin kone cyklede han ud for at se større og mindre landbrug og for gennem samtaler at lære og lytte. Bagefter nyttiggjorde det vågne ægtepar den indvundne lærdom i deres egen bedrift, hvor det åbenbart gik jævnt fremad.

Naturligvis kunne det ikke undgås, at man på hjemegnen lagde mærke til det dygtige ægtepar, og snart kom der bud efter Niels Larsen. Han blev medlem af sogneråd, skolekommission o.s.v. Han var medstifter af Frederiksborg amts planteavlforening, hvor han endte som æresmedlem. Men den bestilling, som måske nok optog ham mest og krævede en væsentlig del af hans

arbejdskraft, var nok medlemsskabet i bestyrelsen for det store og ansete Frederikssund Andels Svineslagteri. Her blev han indvalgt i 1915, og få år efter blev han formand. Dette hverv bestred han med enestående dygtighed og under almindelig tilfredshed i 21 år. Allerede ved den første årsberetning i 1919 vakte han opmærksomhed ved dens fylde og vægt. Det var lige efter den første verdenskrig (1914—18), og her sagde han bl.a.: »Det er Sparsommelighed og Arbejde, der skal til, for at Forholdene atter kan blive normale. Det danske Landbrug forlanger ikke Beskyttelse eller Særrettigheder; men det ønsker at konkurrere og arbejde frit.« Dette var som talt ud af andelshavernes hjerter og sind, og der blev da også senere på dagen sagt om den nye formand: Han er sikkert den rette mand på denne plads, det så vi allerede i dag, da han så mesterligt aflagde den fyldestgørende og omfattende beretning. Lad os ønske, at han i mange år må beklæde denne post. Dette ønske blev opfyldt; for Niels Larsen var formand lige til 1940. Han var en samlingens mand, der blot med en lille munter bemærkning formåede at udligne modsætninger og fjerne bitterhed. Han var som hånden, der samler og forener de fem nyttige fingre. Dette blev der da også givet udtryk for, da han den 4. juli 1937 fyldte 75 år. Bestyrelsen for slagteriet overrakte ham da en kunstnerisk udført lykønskning indlagt i en smuk mappe af hajskind, hvori det hed: »Som et synligt udtryk for vor Højagtelse og i Taknemmelighed over Din Gerning for det danske Landbrug særlig for Dit Virke indenfor Frederikssund Andels Svineslagteri, beder vi Dig modtage denne lille Gave med vor bedste Tak og Anerkendelse for den loyale Maade, hvorpaa Du, som Formand, altid har forstaaet at skabe et godt Samarbejde i Bestyrelsen.«

På 25årsdagen for sin indtræden i slagteriets ledelse den 13/12 1940 gik han af som formand; men da man nødigt ville undvære hans rige erfaring, og da man gerne ville hædre ham, udnævnte man ham til æresmedlem, og man fik kunstmaleren Alfred V. Jensen til at udføre et vellignende maleri af ham og lod det op hænge på en hædersplads i slagteriets mødesal. En fører var gået fra borde; men mindet om hans værdifulde gerning ønskede man at bevare ind i fremtiden.

Også i Horns Herreds Landboforening var Niels Larsen i en årrække formand, og her blev han også udnævnt til æresmedlem.

Han havde med flid tilskyndet landmændene til at føre et ordentligt driftsregnskab, og han havde i det hele taget sørget for, at tidens vigtige spørgsmål var taget op til behandling i landboforeningen, og det var hans dygtige arbejde her, der førte ham ind i bestyrelsen for De samvirkende sjællandske Landboforeninger som repræsentant for Frederiksborg amt.

En af hemmelighederne ved Niels Larsens evne for offentlig gerning var nok den, at han ikke blot »sad« i bestyrelserne og blev »siddende«; men han virkede ud fra sin rige begavelse og sin menneskelige indstilling og vedblev at virke.

Det er en selvfølge, at Niels Larsen for at passe sine offentlige hverv måtte være en del hjemmefra; men det hemmede ikke arbejdet på »Højager«. Medhjælperne passede med interesse deres gerning og blev i den i flere år, og her mærkede man kun lidt til skiftedag. Man befandt sig vel under den kyndige og kloge husbonds og under den milde og myndige husmoders ledelse.

Niels Larsens store virksomhedstrang og stærke åndelige interesse førte ham ind på tanken om at samle herredets beboere til folkemøder i Svanholmsskoven. De fandt god tilslutning i mange år og var gerne besøgt af flere hundrede deltagere. Niels Larsen var leder og begyndte altid møderne lige på det klokkeslæt, indbydelsen lød på. Folk kendte hans gode sædvaner og faste vilje, rettede sig derefter og kom til tiden. Fra Adam Homo kendte han tanker, som han godt kunne gøre til sine: »Alt Liv er Villen — Villen er det Første i hver en Sjæl, den mindste som den største.«

Uden for Horns herred og Nordsjælland var Niels Larsen mest kendt som »Danmarks mest berejste Bonde«. (Vort Landbrug). Han havde altid følt udlængsel i sindet og stærkt ønsket at se andre europæiske lande, og han nåede sine ønskers mål. Foruden Canada, hvor hans ene søn boede, fik han besøgt Sverige, Tyskland, England, Holland, Polen, Czekoslovakiet, Schweiz, Østrig, Ungarn, Italien og Rumænien.

Når Holberg, som Niels Larsen beundrede og hele livet igennem gik i lære hos, rejste ud, var det for »at forfremmes udi Sprog og Videnskaber og for at profitere af lærde Mænds Omgiængelse.« (Epistel 334), men sådanne hensigter eller formål havde Niels Larsen ikke. Her lagde hans manglende sprogkundskaber sig hindrende i vejen. I stedet for stræbte han efter at se

og sammenligne med forhold i sit hjemland, og her fandt han, at danske samfundsforhold var langt at foretrække for udlandets. I Øst- og Sydeuropa havde han truffet på landsbyer med 10—12.000 indbyggere. Jorden var ikke udskiftet, og mange bønder havde 25—30 km til deres jord, hvis agre endda ofte lå på flere steder. Før der skete store forandringer her, mente han ikke, at Danmark behøvede at frygte konkurrence, og indtil da kunne vi vise vore andelsforetagender frem uden bekymringer. I disse lande forstod han, at kampen for tilværelsen måtte være langt hårdere end herhjemme. Ude var godt, men hjemme var bedst. Derom var der ingen tvivl. I Canada var forholdene også store; men alt var mere præget af orden og plan. Her lå store gårde i snorlige rækker langs landeveje, der hurtigt og let kunne føre landbrugets produkter hen til store slagterier og mejerier, der dog ikke hvilede på andelstanken, men ejedes af pengestærke truster.

Naturligvis indskrænkede Niels Larsens besøg sig ikke udelukkende til landbrug og landsbyer. Han var inde i Peterskirken i Rom og blev overvældet af den bygnings- og åndskultur, som her havde fundet udtryk. Også en gudstjeneste deltog han i, og her kunne han ikke lade være med at beundre katolikkernes ofervilje og den pragtudfoldelse, den hellige handling gav anledning til. Også St. Peters kæmpemæssige klokker lyttede han til med beundring, når de satte ind med al deres kraft, og lyden ligesom blev båret videre ud af klangene fra »den evige stads« mange kirketårne.

Han vandrede rundt i det udgravede Pompeji, der år 79 gik til grunde under Vesuvs voldsomme udbrud. Her blev han dybt betaget ved at føle sig hensat til tiden umiddelbart efter Kristi jordeliv.

På Sardinien, der er 4 gange så stor som hele Danmark, foretog han en firedages biltur, der blev en stor oplevelse. Det var ikke blot den storslåede natur i de vilde bjerge, der optog ham, men også noget, der var skabt ved menneskehånd. Fra en kunstig sø med en omkreds på 20 km drev det opstemmede vand et elektricitetsværk, der forsynede hele den store ø.

Til sine interessanteste rejseoplevelser regnede han iøvrigt en Rhintur, Niagaravandfaldet og hele den 10 dage lange Rumæ-

nienstrejse, der var som et uforglemmeligt eventyr med natur, boliger og samfundsforhold vidt forskellige fra danske.

Niels Larsen planlagde selv sine rejser og udvalgte forud efter togplaner og rejsebøger nøje, hvad han ville se og undersøge. Han var en selvstændig natur, der ikke kunne nøjes med en rejseførers opremsede lektie. Hvad der tillige forøgede udbyttet af hans rejser var, at han sædvanligvis var ledsaget af sin kone og en af sine døtre, der havde kendskab til et par af hovedsprogene. Det gav bagefter stof til rige samtaler og fornøjelige drøftelser. Niels Larsen syntes selv, at hans mange rejser havde beriget og præget hans liv, og han opmuntrede ikke alene sine børn, men også andre unge til at søge ud for at se og opleve. Han lagde dog altid vægt på, at de selv forud skulle indtjene til rejseudgifterne. Det er det sundeste, sagde han.

Under sit virke i Frederikssund og Omegns Bank erfarede han meget om penge og om menneskers indstilling hertil; men det indvirkede ikke på Niels Larsen. Han vedblev at være gammeldags. Når han rejste ud, betalte han selv for sig og sine.

Et par Englandsrejser på slagteriets vegne dannede dog undtagelse herfra. Hans veldrevne gård gav gerne et årligt overskud, men det er meget betegnende for Niels Larsens væsen, at han ikke tilskrev dette sin egen dygtighed, men erkendte åbent: Min egen dygtighed kan det have været småt nok med, men jeg har fulgt de råd og den vejledning, der har været at hente hos vore dygtige landbrugs konsulenter, K. Hansen, Lyngby, A. P. Jacobsen, Berlin, L. Rasmussen, København, og H. E. Jensen, Hillerød.

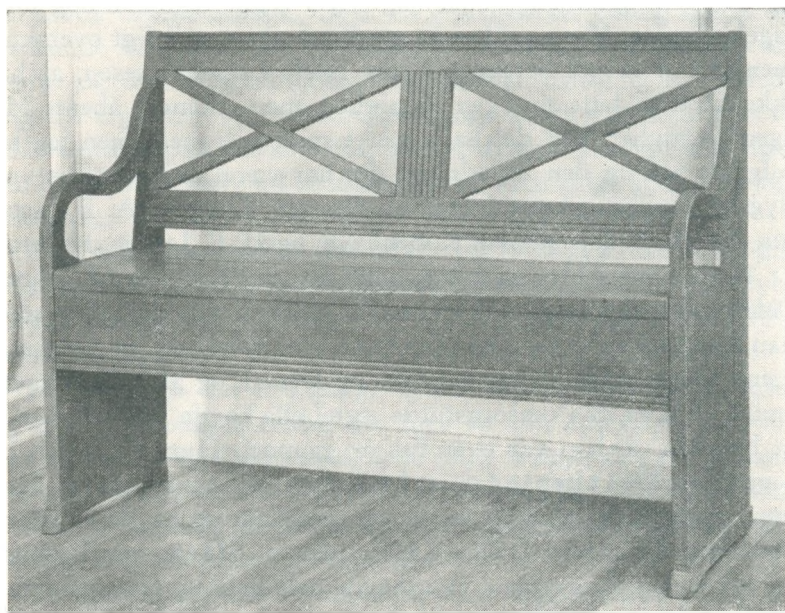
Niels Larsen blev en ældgammel mand. Først den 13. februar 1949 afsluttedes hans virksomme liv. Lige til det sidste bevarede han sine åndsevner og sine interesser. Han følte selv, at der havde været meget solskin over hans liv og levned, og at lykken havde smilet til ham. Sin omsorgsfulde ægtefælle havde han fået lov til at beholde, til han var over firs år gammel. Hun døde den 19. september 1942 efter trofast at have stået ved hans side fra deres pure ungdom, havde delt ve og vel med ham og havde efterlevet dronning Elisabeths (1501—1526) udsagn: »Hvor min husbond er, der er mit kongerige.« Han havde haft held og fremgang i sin gerning. Hans samtid havde vist ham agtelse og tillid, og da han

mærkede, at det bar mod aften, og skyggerne i hans liv blev lange, ønskede han, at solen også måtte skinne, når han drog ud på sin sidste rejse og skred over grænsen ind til det ukendte land.

Fortælleren her har kendt ham i mere end tredive år og har aldrig hørt andet end anerkendende udtalelser om ham. Det har derfor været let her at følge vismandens bud: »Ikke hvad de døde har fejlet skal beskæftige eftertiden, men hvad godt og nyttigt de har ydet.«

For sin slægt og for sin hjemegn vil denne betydelige bonde-
mand være som en rejst bauta, et lysende eksempel til efterføl-
gelse, og mindet om hans fremragende personlighed vil leve langt
ud i fremtiden og virke tilskyndende og ansporende; thi »Mindet
vel lader som ingenting, er dog et lønligt Kildespring.« (Grundt-
vig).

H. L. Sørensen.



En Træbæk.

NYT LIV I GAMMEL KULTUR

Fru Nanna Gandil fortæller.

For halvandet Hundrede Aar siden gik man i nordsjællandske Landsbyer klædt i det, man kalder Folkedragter, og man dansede Folkedans i Storstuerne. Men Moderne skiftede. De smukke, farverige, men noget tunge og ubekvemme Kvindedragter maatte vige Pladsen for mere hensigtsmæssige Ting, og noget lignende skete med Mændenes Klæder. Det, Kvindernes Hjerter hang længst ved, var Guldnakken, som man kunde se ældre Koner bære langt ind i dette Aarhundrede. Men nu er ogsaa den gaaet af Brug, og vil man se, hvorledes man paa Landet gik klædt for halvandet Hundrede Aar siden, maa man ty til vore Museer.

Med Folkedansen gik det anderledes. Den gik af Brug paa Landet, men genopsod i Byerne. Der danses maaske ogsaa endnu en Smule Folkedans paa Landet, men man hører ikke meget til det. Derimod er dette smukke Stykke Bondekultur her og der dukket op i Byerne og med den Folkedragternes brogede Mangfoldighed.

1927 stiftede *Carl M. Hauge* »Hillerød og Omegns Ungdomskreds«, hvis Formand han var i mange Aar. Ud fra denne Forening, der senere er gaaet ind, voksede en Sammenslutning, der hed »Hillerød og Omegns Folkedansere«, og den lever endnu i bedste Velgaaende. Den holder Danseøvelser for Børn, unge og viderekomne, og den har gjort meget for de gamle Dragters Bevarelse. Danseaftenerne slutter med en offentlig Opvisning, der hidtil altid har samlet fuldt Hus, Leder af Folkedansen var i mange Aar Børnehaveleder Frk. *Valborg Jensen*, der nu er afløst af yngre Kræfter. Dette Arbejdes store Tilslutning har vel nok delvis sin Aarsag i, at saa mange af Deltagerne selv har deres

Rod i Landsbyen og derfor — maaske ubevidst — føler Folkedansen som en Venden tilbage til Slægtens svundne Liv.

Men noget anderledes forholder det sig, naar det ogsaa lykkes Folkedansen at erobre Christian IV's gamle Latinskole, siden 1903 benævnt *Frederiksborg Statsskole*. Det lader sig ikke nægte, at der var en betydelig Afstand imellem de gamle lærde Skolers Kultur og Bondekulturen. Afstanden er der endnu, men den føles mindre, og dertil har i høj Grad Fru *Nanna Gandils* Arbejde bidraget. Hun har formaaet ved en Række betydningsfulde Egenskaber — først og fremmest Energi og Charme — at faa et Stykke til Dels hensovet, men værdifuld Landsbykultur forenet med den ellers noget reserverede akademiske Verden, saa de gik op i en højere Enhed. Den, der har fulgt dette Arbejde, vil forstaa, at det har krævet en Udholdenhed af usædvanlig Art. Det, Fru Gandil har udført, er noget af en Bedrift, en Bedrift, der fortjener sin Plads i Annalerne. »Kultur og Folkeminder« har derfor fundet det rimeligt, at man bragte dette Arbejdes Historie. Vi har derfor bedt Fru Gandil fortælle noget om sit Liv og sit Virke, og det har hun indvilliget i.

Førend vi giver Ordet til Fru Gandil, maa vi fortælle lidt om hendes Slægt. Fru Gandils Forældre var Præsten *Frede Bøjsen Jensen*, født 1861, og *Thyra Lauesgaard*. Faderen var Søn af *N. J. Jensen*, der var Sognepræst i Æbeltoft, hvor han oprettede en Højskole, som han ledede fra 1874 til 1891. Han er desuden kendt som Udgiver af en folkelig Verdenshistorie i fire Bind. Fru Gandils Moder var Lærerdatter og født i Sønderjylland 1865. Hun blev siden en kendt Forfatterinde og skrev mange Bøger. Vi kan her nævne de to Bind »Fra gamle Præstegaarde«, 1930—31. Ægteparret levede sine sidste Dage i Hillerød, hvor Bøjsen Jensen døde 1941, og Thyra Jensen 1949. Nanna Gandil har altsaa Præsteblood i Aarerne, Slægten var grundtvigsk præget, og hendes Farmor var af den kendte Bøjsenske Æt og hed *Nanna Bøjsen*. Alt dette siger noget om hende selv.

Dette var Indledningen, og nu fortæller Fru Gandil:

Jeg er født den 10. Januar 1892 i Raabjerg Sogn oppe ved Skagen, hvor Far dengang var Præst. Det var en Lørdag Aften, Mor mærkede Vernerne komme, men det var et forrygende Snevejr.



Fru Nanna Gandil.

Himmel og Jord stod i ét, Snedriver laa højt, og det var umuligt at faa noget Køretøj af Sted. Da fik Far fat i en lille Barneslæde, lagde en Fodpose paa den og trak af Sted til Aalbæk, hvor Jordepoderen boede. Men hun vilde ikke med. Det var ikke et Vejr at jage en Hund ud i, sagde hun. Efter nogen Parlamenteren tog Far hende med Magt, satte hende ud i Fodposen og trak af Sted med hende. Han svedte, og hun skældte, men endelig naaede de den halve Mils Vej, der var til Præstegaarden. Alt forløb normalt. Hen paa Morgenstunden blev jeg født, og det var en glad Præst, der et Par Timer senere stod paa Prædikestolen.

En afgørende Begivenhed i Fars Liv indtraf, da den kendte Fisker og Redningsmand *Lars Kruse*, som Drachmann har skrevet sin berømte Bog om, druknede ud for Skagens Nordstrand den 9. Marts 1894. Far var med til Begravelsen, der havde samlet en Mængde Mennesker, deriblandt talrige Journalister fra hele Landet. Stedets Præst, der tilhørte Indre Mission, holdt en almindelig Omvendelsesprædiken, som kunde være anvendt ved en-

hver anden Lejlighed, og nævnte end ikke Lars Kruses Navn. Da følte Far Varmen stige op i sit Sind. Dette kunde ikke være det sidste Ord ved Heltens Grav. Far stod op paa en Sten og holdt en helt ud improviseret Tale, hvis Hovedindhold var følgende:

Jeg vil gerne have Lov til at udtrykke min Ærbødighed for ham, som ligger her, fordi jeg føler, at han var noget stort. Jeg fik ikke Lejlighed til at faa sagt ham det, mens han levede, derfor vil jeg gerne sige et lille Ord ved hans Kiste. Vær tro til Døden, saa skal du vinde Livets Krone! Det er, ligesom jeg i disse Ord hører hans Røst til os unge, som har Livet for os. Om Lars Kruse var en Kristen, det ved jeg ikke, det ved kun Vorherre, men han var tro til Døden i Livets Gerning.

Hvorvidt nu denne Troskab var udsprunget af en ædel Mands Stolthed eller Kærlighed til Jesus, det ved jeg heller ikke noget om. Det faar være det samme! Men et frisk og dejligt Minde har jeg bevaret om ham.

Bed den Bøn med mig, at Gud maa hjælpe os til ligesom Lars Kruse at være tro til Døden i vort Livs Gerning her paa Jorden og i det Liv, han har givet os i vor Daab.

Denne Tale vakte Opsigt. Journalisterne samlede om Far og vilde have hans Manuskript. Men han havde jo ikke noget Manuskript. Og saa maatte de referere, som de nu kunde, og ovenfor ser man Resultatet.

Denne varme Mindetale greb Folk om Hjertet. Den Præst vilde man høre mere af. Far blev efterspurgt som Foredragsholder, og da Skallerup-Vennebjerg Præstekald — mellem Hjørring og Lønstrup — blev ledig, blev Far opfordret til at søge Embedet og fik det.

Det blev rige og gode Aar. Mens Far var Præst der, døde hans Mor, og da hans Far faldt for Aldersgrænsen, flyttede han fra Æbeltoft og op til os. Han var lykkelig ved atter at faa Tilknytning til en Præstegerning. Far lod ham prædike en Gang imellem, og naar det skete, var Kirken fuld af gamle Mennesker. De kunde godt lide at høre en af deres egen Aldersklasse, mens Far derimod var god til de unge.

Gamle Jensen, som han blev kaldt, var en mild og venlig gammel Mand. Han kunde godt lide Børn, og i Skumringen kom vi tidt op og legede hos ham. Det var ham, der bad Bordbønnen,

der endte saadan: »Velsign os med din milde Haand, Gud Fader, Søn og Helligaand.« Da han en Dag havde fremsagt den, rørte jeg ved hans Haand og sagde: »Milde Haand — det er saadan en som din Haand, Bedstefar!« Det blev han meget rørt over. Der blev stor Sorg i Skallerup og Vennebjerg, da Gamle Jensen døde. Jeg var dengang syv Aar.

Der var megen Havgus deroppe, og der var saa megen Tæring. Saa døde den ene lille Pige ved min Side i Skolen af Tæring, og saa døde Pigen ved den anden Side. Far blev derfor bange for sine Døtre og søgte ned til de varme Lande, idet han blev forflyttet til Vignæs paa Lolland. Folkedansen, som jeg siden fik saa meget med at gøre, begyndte allerede i Vendsyssel, idet Mor, som altid skulde have saa meget at virke med, fandt paa at holde en Slags Sommerhøjskole for Bourgeoisipiger, som ellers ikke kom paa Højskole. Hun havde ti hver Sommer. Saa indbød Mor sin unge Broder, stud. med. *Svend Lauesgaard*, og hans Kontubernal fra Regensen, *Andreas Otterstrøm*, til at besøge os, og de kom op og underviste de unge, spillede Komædie og satte Humør i dem. De to var de første Folkedansere herhjemme. De rejste rundt for at samle Folkedanse og Melodier, og det var dem, der stiftede »Foreningen til Folkedansens Fremme« omkring 1901. De viste os Folkedanse og fortalte om, hvad de havde samlet sammen. Deres unge Begejstring smittede af paa os smaa Piger.

Saa kom Far til Lolland, og det var en Overgang. I Vendsyssel havde der været en rig Foredragsvirksomhed og andet mere, som Far og Mor tog sig af, men dernede var der ingenting og havde aldrig været det nogen Sinde, men den frugtbare lollandske Jord og dens milde Klima gjorde Præstens fire Døtre og hans Søn sunde og raske.

Det var jævne Kaar, vi levede under. Det var et lille Kald, og alt var saa beskedent. Mine Forældre syntes, de skulde være saa umaadelig gæstfri. Vi var fem Børn, i to Aar havde vi en Plejebroder i Huset og hele Tiden en svag Slægtning, som ikke kunde klare sig selv. Der var mange Munde at mætte.

Far og Mor satte meget i Gang, men let var det ikke at faa Skub i Lollikerne, de var slet ikke vant til noget saadant. Mine Forældre stiftede en Foredragsforening med mange glimrende Talere, som alle boede i Præstegaarden. En Syskole for Smaa-

piger kom i Gang, Gymnastik for unge Piger ligeledes. Her var det, Mor begyndte at skrive Børnebøger. Hver Jul holdt de Fest for alle de gamle i Sognet, og her fandt Far og Mor paa, at de gamle i Stedet for at sidde og høre paa Opbyggelighed skulde aktiviseres. De skulde selv bidrage til Underholdningen. Den gamle Bjørn Fisker fortalte om sin Deltagelse i Treaarskrigen, det samme gjorde en Fynbo. Nogle sang gamle Viser. Den gamle Urmager — han blev af rapmuede Drengene kaldt Jens Urfordærver, fordi de mente, han fordærvede dem mere, end han lavede dem — spillede gamle Dansemelodier paa sin Violin. Saa bød Far en af de gamle Koner op, og pludselig var Dansen i fuld Gang. Saa kom alle de gamle Danse frem, Pirrevals, Sekstur, Det hvide Lam, Svejtrit med krydsede Ben osv. De gamle morede sig straalende og vi ikke mindre. I den stjerneklare Aften fulgte vi dem hjem.

Blandt Foredragsholderne fik vi ogsaa *Vilhelm Andersen*. Han læste H. C. Andersens »Elverhøj«, og han gjorde det mesterligt, men Brugs-Nora fandt ikke Behag i det. »Saadan noget Barnepjat — at han intet skammer sig.« Mor var ikke rigtig klar over, hvem der skulde skamme sig mest af de to, — H. C. Andersen eller Vilhelm Andersen! Folk var ikke saa lette at stille tilfreds. Talerne fik intet eller saa godt som intet for deres Foredrag.

Men Mor maatte have mere at rive i. Hun fandt derfor paa at genoptage Tanken om de tidligere Sommerkursus for unge Piger. Hun havde under den første Verdenskrig en Sommer tyve Elever, ti danske og ti norske. Det var Piger, som ellers blev sendt til udenlandske Pensioner, men nu kom de i Stedet for tre Maaneder i en Præstegaard. De fik Foredrag, Undervisning i Sprog, Kjolesyning, Husgerning, Samaritergerning med mere. Der var 32 Rum i Præstegaarden, saa der var god Plads. Præstegaarden var halvandet Hundrede Aar gammel, og trods de talrige Rotter og Mus var der megen Poesi over den. Den blev betragtet som et Kulturcentrum, et Sted, hvor alle gerne vilde komme. Det vilde unge Studenter ogsaa. Først kom der en *Fabritius de Tengnagel*, og siden kom hans yngre Broder. Den ældste var gammel Studenteranger, og han fyldte Huset med Sang og Musik. Musik præsterede Far ellers. Han spillede alting efter Gehør. Det litterære tog Mor sig af. Hun læste højt om Aftenen — hver eneste Aften

— Dickens, Bjørnson, Lie, ja, og ikke mindst Henrik Ibsen. Mor læste alle Ibsens Dramaer. Da hun læste »Et Dukkehjem«, hørte vi pludselig en Snøften. Det var lille Inga, der sad inde under Bordet og græd over Nora: »Mor, tror Du ikke, hun kommer tilbage?« Hun havde gemt sig derinde for at undgaa at blive sendt i Seng.

Far kunne ikke lide Jurister. Det stammede fra hans Studenter-tid. Han mente, de kom fra lidt andre og finere Kredse end de theologiske Studenter af den grundtvigske Retning, og saa gik det ham hverken værre eller bedre, end at tre af hans Døtre blev gift med Jurister. *Conrad Fabritius de Tengnagel*, der var Herredsfuldmægtig, blev gift med min ældste Søster, Signe. Hun var meget smuk. *Johannes Fabritius de Tengnagel* blev gift med Laura. Han blev siden Dommer i Helsingør.

En Sommer, da Mor havde det Kursus, jeg lige har fortalt om, brændte Præstegaarden. Det var en meget tør Sommer, en Gnist fra Skorstenen tændte, og i Løbet af 20 Minutter nedbrændte alle fire straatækte Længer. Der blev kun Tid til at redde Ting og Møbler fra een Stue, det var Havestuen, hvor Dørene kunde tages af. Slægtsmalerierne af Biskop Bojsen og Budstikke-Bojsen blev reddet. Vi havde flere Gange haft Kunstnere boende om Sommeren, saaledes *Sigurd Olrik*, *Vilhelm Rosenstand*, o. fl. De betalte for Opholdet med et Maleri. Nu stod vi ude i Haven og saa det altsammen brænde. Far havde et Bibliotek paa 2000 Bind, det gik op i Luer. Vi hørte Strengene springe paa Flygelet, vi saa Malerierne krølle sig sammen under Luernes Knitren, vi hørte Stabler af Tallerkener — københavnsk Porcelæn — falde sammen med et Brag. Det var en grufuld Oplevelse.

Jeg var privat uddannet Faglærerinde i Gymnastik og havde en Tid været ansat paa Frøken Wintelers Skole i Odense, men skulde netop nu tiltræde en Stilling i Nykøbing F. I ungdommelig Selvfølelse havde jeg sagt min Brandassurance op og sendt al min Bagage i Forvejen. Det brændte hver Trævl. Ingen, der ikke har oplevet det, vil kunne forstaa, hvad det vil sige pludselig at staa uden andet end det, man stod og gik i. Ikke en Tandbørste, ikke en Natkjole, intet som helst.

Men ingen Mennesker eller Dyr indebrændte. I Huset var der to smaa spæde Børn og en lam Pige i en Rullestol, og de kunde jo

ikke hjælpe sig selv, men ud kom de. Et stort Lyspunkt i Mørket var det, at hele Egnen sluttede op om os og hjalp paa alle Maader. De 20 unge Piger, der var paa Kursus, vilde ikke hjem. Vi flyttede saa til Guldborg, en Mils Vej derfra, og lejede en Missionshøjskole, som ingen Elever havde. Der flyttede vi ind med hele Historien, og Livet fortsattes. Men Mor græd og mistede alt sit Haar, det voksede dog ud igen.

Da kom Folkedansen mig atter til Hjælp. Det var i min Sommerferie, Branden fandt Sted, saa jeg kunde fuldstændig hellige mig Arbejdet med at hjælpe Mor. Jeg lærte de unge Piger Folkedans, og vi gav Opvisninger i Guldborg, i Teatersalen i Nykøbing F. og i Bangs Have i Maribo, og det blev en Oplevelse for de unge Piger, det skabte Feststemning.

Da Sommerkursuset for de unge Piger sluttede, flyttede mine Forældre ind til Saksøbing og tog Ophold hos deres ældste Datter, der var blevet gift med Herredsfuldmægtigen, og her blev de, til Præstegaarden var bygget op. Og jeg begyndte mit Arbejde som Gymnastiklærerinde ved Nykøbing Katedralskole. Der hos min Søster og Svoger lærte jeg *Valdemar Gandil* at kende. Han var By- og Herredsfoged samt Borgmester. Han havde iøvrigt den Glæde ved Nyordningen 1919 at blive folkevalgt Borgmester. Han og jeg kom til at holde af hinanden, og vi blev gift 1919. Det blev til halvtredie Aars lykkeligt Ægteskab. Gandil døde 1921. Jeg havde i henved tre Aar været en god Mands meget elskede Hustru, og det har kastet Solskin over hele mit senere Liv.

I de Aar, jeg var gift, hvilede Folkedansen, men da jeg nu blev Enke, 29 Aar gammel, vilde alle mine formaaende Venner hjælpe mig ind i en Virksomhed. Det var ikke noget for en ung Enke at sidde og leve af en Enkepension. En vilde hjælpe mig ind i Overformynderiet, en anden vilde have mig til at være Tæller i Nationalbanken. Alt sammen meget sødt og venligt.

Men saa skrev Gymnastikinspektør *K. A. Knudsen* til mig: Stillingen som Gymnastiklærerinde ved Frederiksborg Statsskole er ledig. *Thyra Melskens* er blevet gift i Sommerferien. Søg den Stilling. Den Skole trænger til Dem, og De trænger til den.

Det sidste kom i hvert Fald til at passe. Jeg kom her til Skolen 1922, og her har jeg haft mit Virke i 38 gode Aar under de tre



Palle Berg-Sørensen fot.
 Fru Nanna Gandil og Fru Berg-Sørensen
 fotograferet paa Jægerbakken i Hillerød. De er i Kirkegangsdragter fra Helsingeegegnen
 og har sølvbeslaaede Salmebøger i Hænderne.

Rektorer Ring, Jensen og Larsen. De rent ydre Forhold paa den gamle Skole var tarvelige, hvad Gymnastiksal angik. Midt i Salen stod en stor Jernkakkelovn, og omkring den var der en kæmpe-mæssig Blikskærm, der med et voldsomt Bulder væltede et Par Gange i hver Time. Gymnastikredskaberne var faa og smaa, men der blev saamænd i mange Aar lavet rigtig god Gymnastik af søde, rare Piger. Men nægtes skal det ikke, at det var en dejlig Oplevelse at flytte ind i den nye Skole i de skønne Omgivelser.

Da jeg havde været ved Skolen nogle Aar, fandt jeg paa at tage Folkedansen op paa ny. Det var med Pigerne alene — jeg drømte ikke om, at det kunde lade sig gøre at overtale Drengene til noget saadant. Jeg husker den allerførste Opvisning, vi havde, det var i Skolens Sangsal, 1927 eller saa, for alle Skolens Elever. Bagefter kom Rektor Ring hen til mig og sagde: »Det var smukt, Fru Gandil, det er noget, der er godt for de unge. De kan regne med min Støtte.« Og den gav han mig i fuldt Maal. Det var saa

meget mere mærkeligt, som den Mand var fuldstændig umusikalsk og aldrig havde taget et Dansetrin.

Da jeg kom til Skolen, havde jeg seks gode Folkedragter, som jeg selv havde samlet. Til vor første Opvisning lejede vi de øvrige Dragter. De var dyre og daarlige, og saa var det, at jeg fik Idéen at lave en Dragtsamling til Skolen, og det tog næsten al min Fritid. Utallige Rejser ind til Nationalmuseet med Forespørgsler: Er det rigtigt, naar jeg gør saadan og saadan? Eller skal det være anderledes? Forespørgsler paa Vævestuer og meget andet. Det var et Slid, som den, der ikke har prøvet det, slet ikke kan fatte. Alle Gaver fra min Familie til Jul og til min Fødselsdag var til Dragter: 18 Sølvknapper til en Mandsvest, Tønderkniplinger, hjemmevævet Forklæde osv. osv. Mors Gaver var altid saadan noget. Hun rendte rundt til Antikvitetshandlere for at finde Ting frem, jeg havde Brug for. Alle mine Søstre gav ogsaa den Slags. I en lang Aarrække har jeg ikke af min Familie faaet noget personligt som Gave.

Skolens Elever var ogsaa søde til at finde gamle Ting frem. En kom med sin Oldemors gamle Hue, en med en Bul fra Kistebunden, en med en Vest osv. Men der skulde ogsaa Penge til for at faa Dragter kopieret. Saa var det, vi begyndte at lave disse Opvisninger, og der var Rektor Ring saa large, at han gav os Lov til at rejse rundt og vise Folkedanse. Vi var i Lillerød, Frederiks-sund, Helsingør, Asminderød og mange andre Steder. Vor Spillemand var en eller anden af Skolens Elever. Det kostede jo ikke noget. Særlig husker jeg Lektor *Vagn Andersen*, der som Skoledreng spillede Klaver for os i Asminderød, mens hans søde musikalske Mor spillede Violin. Vi fik en glansfuld Oplevelse, Applaus, Kaffe og 30 Kr. med hjem. Tredive Kroner var dengang mange Penge. Af særlig Værdi var det, at de fælles Oplevelser knyttede os saa dejligt sammen.

Rektor Ring gjorde ogsaa en Rejse med os. Vi var i Fredericia, hvor en af hans gamle Studiekammerater var Rektor. Ved Kaffebordet efter Opvisningen tog to overgivne Piger deres røde Huer af og satte dem paa de to Rektors Hoveder — og de gik ind paa Spøgen. I Fredericia gjorde vi en Udflugt og saa den allerførste Begyndelse til Lillebæltsbroen. Fra Fredericia tog vi



Statsskolens Folkedansere underholder paa Frilandsmuseet i Lyngby.

til Horsens, hvor Rektor *Clausen* tog imod os med en enestaende Gæstfrihed. Derfra til Slagelse, og Ring var med til det hele.

Han var ogsaa med paa en Sydslesvig-Tur. Det var noget, Lektor *Berg-Sørensen* havde arrangeret i Forbindelse med en Lejrskoletur. Vi dansede paa Duborgskolen i Flensborg.

Det var *Berg-Sørensen*, der fik Drengene med ind i Folkedansen, og saa fik det først det helt rigtige over sig. Der skal jo nu engang en Karl og en Pige til at danse.

Tak, kære Rektor *Ring*, fordi De hjalp os over den første vanskelige Start. Det er altid Begyndelsen, der koster. —

Der var tre Ting, det drejede sig om. Det første var at faa baade Dreng og Piger til at træde Dansen, det var efterhaanden lykke-

des. Det andet var at samle Dragter fra hele Landet og i enhver Henseende korrekte. Det gik godt fremad. Men det tredje — og ikke mindst vigtige — var at indsamle de gamle Danse, og de var næsten glemt. Nu skal jeg fortælle, hvordan det gik til, at vi fik lært at danse »Hanegal«. Det er en Historie for sig, og den lyder saaledes: En Dag for mange Aar siden kom en Elev til mig med sin Bedstefars gamle lasede Spillemandsbog, hun var særlig optaget af en Dans, »Hanegal«, der havde saadan en morsom Melodi, hun syntes, der lød som et Hanegal i den.

Efter at have hørt Melodien blev jeg straks Fyr og Flamme for at faa Dansen opsnuset. Vi satte et længere Opraab i samtlige nordsjællandske Blade og efterlyste en, der kunde huske den. Ikke én meldte sig. Til vor Opvisning kort efter, hvor 500 Mennesker var samlede, spillede vi den for at støtte Folks Hukommelse. Der blev tilmed udlovet en Belønning — men stadig ingen meldte sig — det var nedstemmende.

Nogen Tid derefter blev jeg ringet op, om ikke vor Skoles unge Folkedansere maatte komme ud til — naa ja, Stedet kan være det samme — og give en Opvisning. Jeg svarede, som sandt var, at Eleverne havde været til saa meget, og nu gjaldt det om, at de samlede sig om Skolearbejdet — ret en dydsiret Lærerindtale. Men nu kom Damen frem med den Trumf, hun havde i Baghaanden: Hvis vi vilde komme, saa skulde hun skaffe fire Par ældre Mennesker, der alle kunde danse Hanegal. Det afgjorde Sagen. Vi tog derhen, og efter vor Opvisning kom jo saa det spændende Øjeblik, hvor vore Krav om Hanegal rejste sig.

»Hanegal! Hanegal« raabte de unge i Kor. Men saa viste Vanskelighederne sig, for »Pedersen« sad oppe paa Balkonen og vilde ikke ned. Han var gammel, sagde han, og ikke let paa Benene længere, han kunde ikke saadan som de unge. Der maatte megen Nøden og Pressen og Overtalen til. Det tog et Kvarter at faa Pedersen ned. Men saa var det galt med Rasmussen, han havde et tre Meter langt uldent strikket Tørklæde om Halsen og sagde, at han var meget forkølet. Der maatte tre af de sødeste Piger hen for at forhandle med Rasmussen og trække ham ud af Halstørklædet. Med selve Kvadriljen gik det glattere. Havde de været sendrægtige at faa i Gang, saa var de til Gengæld rappe til at danse, og saa var endda tre af Parrene op imod de 70.



Statsskolens Folkedansere fotografert
ved Frilandsmuseet.

Bygum-Nielsen fot.

Naar man kender Hanegal, ved man, hvor utrolig svært det er at følge med i Tempoet, og hvor vanskeligt det er at indvinde det, naar man er kommet lidt bagefter. Danset paa rette Maade er Hanegal som det nydeligste Urværk — hver Tak griber ind til rette Tid.

Vi holdt ligefrem Vejret i Spænding, og da de ældre forpustede sluttede, bragede Bifaldet. Nu gav vi dem lidt Tid til at sunde sig, og saa bad vi de ældre Herrer tage vore unge Piger, saa skulde »Drengene« tage Konerne, og paa den Maade skulde de unge faa Dansen lært. Kvadriljen med de ældre Herrer gik glimrende, men det gik ikke saa godt med vore Dreng. De forklarede mig bagefter, at det var umuligt at danse Hanegal, naar alle Damerne saa ens ud — sort Kjole og Guldbrosje. I Kæden snurrede de hele Tiden rundt med de forkerte Damer. Det var dem umuligt at kende deres egen.

Hanegal er den mest sveddryppende Dans, jeg kender. Den faar mig til at tænke paa en Beskrivelse hos Holberg, det er i »Mascarade« anden Akt, fjerde Scene, hvor Leander betror Henrich, at han er blevet dødelig forelsket paa Mascaraden. Saa

siger Henrich: »Jeg er ogsaa forlibt udi adskillige Piger; men da jeg kom til at dandse, svedede jeg Kjærligheden bort. Jeg var færdig at døe af Kjærlighed til En, som jeg tog op til *Hane-Dandsen*, men inden den lange Dands kom til Ende, gik der saa meget Cupido ud ved Sveed, af alle Ender paa mig, at jeg ikke gad see den Pige meer for mine Øien.«

Saa vidt Holberg.

Jeg har prøvet hos de højeste sagkyndige at høste Oplysninger om den af Holberg nævnte »Hane-Dands«, men alle Oplysninger var behæftet med saa mange »maaske«, »kan formodes at«, »har eventuelt været« osv., at det hele fortoner sig i Taagen.

Paa Hanegal passer Holbergs Beskrivelse aldeles udmærket. Jeg kan forsikre, der gaar Cupido sig ogsaa en Tur, Venskabet undertiden med (for en kortere Stund). Hos os ender Hanegal ofte med vild Diskussion om, hvem det var, der kludrede og ødelagde Kæden. —

Om en anden nordsjællandsk Dans, »Skotsk Kvadril« kan jeg maaske fortælle en anden Gang. Den var lige saa svær at grave frem som Hanegal, og Æren for den tilkommer en af Folkedansens varmeste og dygtigste Forkæmpere, Børnehaveleder Frk. *Valborg Jensen*, Nyhuse. Efter den megen Besvær med blot een eneste Dans maa jeg sige, at ved Tanken om alle de mange utrættelige Indsamlere Landet over, der samler Stof til hele Hefter, fyldes jeg af den dybeste Beundring. —

Berg-Sørensen fik startet Foreningen »Frederiksborg Statsskoles Folkedansere«, der omfatter tidligere og nuværende Elever. I Bestyrelsen sidder tre Lærere — Berg-Sørensen er Formand — og fire Elever, to nuværende og to gamle. Vi har 125 Elever til Folkedansen, vi har Øvelsesaften 6 Gange i Løbet af Vinteren.

Ogsaa de to sidste Rektorer har været forstaaende over for dette Arbejde. Rektor Jensen sørgede for, at der paa Tegningen til den nye Statsskole blev et godt stort Lokale til Opbevaring af vore Folkedragter, og det var en stor Dag for mig, da Rektor Larsen slog Døren op til det store dejlige Lokale med Hylder fra Gulv til Loft, hvor de halvfjerdsindstyve Dragter, som jeg efterhaanden har samlet, nu opbevares. De er brandforsikret for 70.000 Kr., men de er jo faktisk uerstattelige. Det har taget 40 Aar at samle dem.

Vi har omtrent hele Danmark dækket med Dragter. Vi har fra Salling, Fanø, Sønderjylland, Fyn, Langeland, Lolland, Falster, Møn, Amager, Sjælland — og naturligvis især fra Nord-sjælland. Det er sjældent, vi faar en hel Dragt foræret. Man faar en Dragtdel, og saa maa man arbejde det op. Paa Frilandsmuseet i Lyngby har vi danset utallige Gange, og der er altid mange Tilskuere, naar vore unge optræder. Vi har været paa den internationale Højskole i Helsingør, og her traf vi en tysk Doktor, Leder af Jugendgruppenleitchule i Bündheim i Harzen, og dertil blev jeg indbudt til at komme med en lille Flok Folkedansere. Forbundsrepublikken indbød sammen med nogle unge tyske Folkedansere ogsaa et Hold engelske Studenter. Det var et meget fornøjeligt Stævne. Vi underviste hinanden i hver sit Lands Folkedanse.

Bekendtskabet med disse unge engelske Folkedansere var os til stor Glæde. De indbød os til at komme til Bristol, og en følgende Sommer indbød vi dem til at komme her til Hillerød. Senere kom der paa Foranledning af Rektor Larsen nogle Sangere fra Wales i Besøg paa vor Skole, og det resulterede i en Invitation til Wales. Det blev Adjunkt Fru *Sahl Nielsen*, der med en Flok Folkedansere foretog denne Rejse for at deltage i et stort internationalt Stævne. Det blev en stor Oplevelse. Ogsaa i Aar skal hun af Sted med et Hold. Hun er en ung og dygtig Kraft. Alle mine Kolleger støtter vort Arbejde.

Store Oplevelser har vi ogsaa i de senere Aar haft her til Lands. Hvert fjerde Aar afholdes der et stort Gymnastik- og Idrætsstævne for Gymnasiaster, og hertil er som den eneste Skole Frederiksborg Statsskole indbudt til at vise Folkedanse. Vi var i Fjor Sommer i Odense, hvor man viste os den Hæder at sætte os i Spidsen for de 3000 Elever ved Indmarchen. En anden mindre Oplevelse havde vi ved den nye Statsskoles Indvielse den 10. Oktober i Fjor, hvor halvfjerds Drenge og Piger paa Trapper og Gange præsenterede vore Folkedragter — et farverigt Skue af dansk Ungdom . . .

Fru Gandil standser, læner sig tilbage i Stolen og ser langt. Fyrretyve Aars Arbejde og Spænding glider forbi hendes Blik. Men Udholdenheden har baaret Frugt, og megen Glæde er skabt i de unges Sind. At der ogsaa er skabt Glæde i de ældres, vid-

ner de udsolgte Huse om, der altid har fulgt Fru Gandils Opvisninger. I den Forbindelse har *Nordsjællandsk Folkemuseum* ogsaa sin Tak at bringe. Den 2. April 1925 indviedes Husmandsstedet paa Jægerbakken. Det er i Aar 35 Aar siden. Den 6. Juli 1940 aabnede vi Dørene for Museets anden Afdeling, Udstillingsbygningen, Det nye Museum, som det hedder i Folkemunde. Det er netop 20 Aar siden. Og ved den Lejlighed var Fru Gandil og otte af hendes kønne Piger med til at kaste Glans over Festen. Der blev holdt Taler naturligvis, men desuden serverede Fru Gandil og de otte, alle iført farverige Folkedragter fra Nordsjælland, Vin og Kransekage, og det gav i dobbelt Forstand Festen Kulør. Vi mindes dem med Glæde og Tak. Det siges ogsaa, at de unge Piger husker denne smukke Sommerdag. Det siges desuden — men det kan jo være et løst Rygte — at man langt senere fandt Kransekagekrummer i Pigernes Lommer.

Søndag den 28. Februar 1960 holdt Fru *Gandil* sin sidste Folke-danseopvisning paa Leidersdorff. Fru *Sahl Nielsen* fremførte en del af Dansene, Fru Gandil andre, Adjunkt Frk. *Noring* sad og legede paa Flygelet, som var Instrumentet en Del af hende selv, og Fru Gandil underholdt ind imellem med Fremstilling på lollandsk og nordsjællandsk Dialekt. Efter Sigende kan hun ogsaa Jydsk. Det blev en festlig Aften, en værdig Afslutning paa mere end en Menneskealders Idealisme og strengt Arbejde. For et Par Aar siden udtalte Rektor *Hans W. Larsen* ved en tilsvarende Lejlighed, at Fru Gandil havde skabt *nyf Liv i gammel Kultur*. Vi bekræfter gerne Rigtigheden heraf.

A. U.

AAGE JØRGENSEN FORTÆLLER

Politiassistent *Aage H. Jørgensen*, Slangerup, er Nordsjællander og desuden en god Fortæller. Der er derfor intet mærkeligt i, at *Kultur og Folkeminder* har bedt ham om at meddele nogle Erindringer, og det har han indvilliget i. Altsaa — Aage Jørgensen fortæller:

Jeg er født paa Søsum Mark, Stenløse Sogn, den 20. Februar 1900 som Søn af Afbygger *Ole Jørgensen* (1873—1950) og Hustru *Sine*, født *Jensen* (1872—1953). Vi var tre Søskende, to Dreng og en Pige. Da jeg var 10 Aar, kom jeg ud at tjene. Det var paa Nabogaarden Stiesdal, der ejedes af *Nikolaj Petersen*, iøvrigt Farfar til Museumsmanden *Hans Stiesdal*. Det var en gammel Slægtsgaard, han videreførte. Jeg vil mene, han har bevaret den gode, gamle Slægtstradition samtidig med, at han havde et aabent Øje for, hvad der var oppe i Tiden baade af aandelig Art og paa det praktiske Omraade. *Nikolaj Petersen* var en Mand af faa Ord, men der var en Mening i det, han sagde. Ved sin Drift af Gaarden og sin hele Væremaade affødte han en naturlig Respekt hos Egnens Befolkning.

Her var jeg i et Par Aar og deltog i alt det Arbejde, som en saadan Dreng kan magte. Her lærte jeg, hvad Orden og Akkuratesset betød. Der var ikke aftalt nogen bestemt Løn, men ogsaa paa det Omraade blev jeg fint behandlet. *Nikolaj Petersen* var en Mand, som jeg aldrig nogen Sinde glemmer.

Paa denne Gaard lærte jeg en Arbejdsmand at kende, som hed *Peter Jensen*. Han boede i Nærheden af Stiesdal og havde en Ejendom paa nogle faa Tønder Land. Samtidig med, at han drev den, var han Daglejer paa Gaarden. Alt det Arbejde, han udførte, var Præcisionsarbejde. Han pløjede en Fure snorlige uden

Hensyn til Terrænforhold eller Længde, og han satte en Stak som en Pyramide. En Pyramidestak er meget vanskeligere at sætte end en kegleformet. Hans egen lille Ejendom var præget af Orden fra A til Z. Peter Jensen havde den Fordel frem for mange andre Arbejdere, at han var meget stærk. Han var frem for alt en tilfreds Mand, hvad der uden Tvivl beroede paa, at han fandt sin Glæde i Arbejdet. Jeg saa ham sidste Gang, da han var over de firs, og da mindede han mig mere om en gammel Adelsmand end om en Arbejdsmand, der havde lagt op.

Jeg kommer lige i Tanker om en lille Historie fra Ganløse. Her var der en gammel Smed, der hed *Bjerregaard*. Han havde fire Svende og ligesaa mange Læredrenge. Blandt disse var der en fremmelig Københavnerdreng, og han lavede nu og da et lille Nummer. I et enkelt Tilfælde var det den lune Mestersvend, der havde støbt Kuglen. Bjerregaard havde Bakkenbarter, og naar der var noget, der skulde overvejes, kløede han sig altid i Skægget, før han udtalte sig. En Dag spurgte Københavnerdrengen: »Hør Mester, kan jeg ikke faa fri til min Fars Jubilæum?« Smeden kløede sig i Skægget. »Det ved jeg ikke rigtig, min Dreng, vi har jo meget travlt i denne Tid. Hvornaar er det?« — »Om tre Aar.« — »Jo, til den Tid kan Du godt faa fri.« — Smeden vidste godt, hvor den Tanke stammede fra.

Bjerregaard havde sin egen Maade at opdrage sine Læredrenge paa. Han gik med Brillen, men han var langsynet, og naar han skulde se længere bort, skubbede han Brillerne op i Panden. En Dag havde han glemt, at dette var sket, og han spurgte da: »Hør, Dreng, I har vel ikke set noget til mine Brillen?« Københavneren svarede kvikt: »Mester har vel ikke glemt dem oppe paa Lokumet?« Hvorpaa Bjerregaard bevægede sig hen imod det Hjørne af Gaarden, hvor det nævnte Rum var indrettet. Paa Vejen kom han til at tage sig til Panden og opdagede derved, hvor Brillerne fandtes. Men han sagde ikke noget til Drengen, da han kom tilbage, og Drengen har jo sikkert tænkt: »Den klarede jeg godt.« Men samme Dags Aften bad Smeden Drengen om at hente 4 Potter Mælk paa en Gaard, der laa omkring en Kilometer fra Smedien. Drengen svarede kvikt: »Det er Fyraften, Mester!« — »Du er nok saa skikkelig at gaa,« svarede Mester, og Drengen traskede af Sted med Mælkespanden i Haanden.



Aage H. Jørgensen.

I 13—14 Aars Alderen gik jeg til Præst hos *Morten Pontoppidan* i Stenløse. Morten Pontoppidan var en høj, kraftig Mand, og han gik sine daglige Ture i alt Slags Vejr. Til Annekset Veksø, hvortil der var en lille halv Mil, gik han altid. Han passede selv sin store Have, der vel var paa en lille Tønde Land, og han slog med Le de omfangsrige Græsplæner. Han værnede om sin Have derved, at han inden for de forskellige Omraader gav Plantevæksten Lov til frit at udfolde sig efter sin Natur.

Mens jeg gik til Præst, sagde han engang til os: »I ved, der er noget, der hedder Grundtvigianere, og noget, der hedder Indre Mission, og saa vil I maaske gerne vide, hvor jeg hører til. Forestil jer nu en Sal med et Par Hundrede Mennesker, og saa bliver der sagt: »De, der hører til Grundtvigianerne, gaar ud ad den Dør der, og de, der hører til Indre Mission, gaar ud ad den modsatte.« Saa gaar de fleste, men tilbage bliver der en lille Klat, og blandt dem finder I mig.«

Morten Pontoppidan sagde Du til sine gamle Konfirmander, naar han mødte dem. Det betragtede jeg som en Ære for os.

Hver Vinter holdt han i Stenløse Præstegaard nogle udmærkede Ungdomsmøder, hvor hans tidligere Konfirmander og andre unge samledes. Han holdt nogle ualmindelig gode oplysende Foredrag for os. De virkede opdragende paa mig alene derved, at han ligesom ved Konfirmationsforberedelsen altid søgte at komme de svage til Hjælp. Dem tog han alle Dage ved Haanden, og det var saa velgørende. Der var dem, der kritiserede Morten Pontoppidan, men jeg satte ham meget højt — netop, fordi han var saa aaben. »Dette er mit Standpunkt til denne Sag,« sagde han altid. Jeg blev konfirmeret 1914 i Stenløse Kirke.

Jeg fortsatte med at tjene. I Jylland var jeg i tre Aar paa samme Sted fra 1915—18. Saa kom jeg paa Frederiksborg Højskole, hvor jeg traf en Lærer, der fik en lignende Indflydelse paa mig som Peter Jensen. Her fik jeg opfrisket mine Skolekundskaber, ligesom jeg hørte mange Foredrag, hvorved jeg fik et Indblik i Litteratur og Litteraturhistorie, der blev grundlæggende for min Interesse i den Retning. Paa Højskolen lærte jeg en Fynbo at kende, der hed *Jens Jensen*. Han er nu ansat paa Landbohøjskolen, og vi har holdt Forbindelsen vedlige siden.

Saa vendte jeg tilbage til Landbruget og fortsatte min praktiske Uddannelse paa Lolland. Her mødte jeg en helt ny Side af dansk Landbrug, den store Sukkerroedrift i Forbindelse med de fine Kornafgrøder, to Ting, der skyldtes Øens udprægede Kvalitetsjord.

Dengang foregik Transporten af Roerne fra Marken til Fabrikken med Hestekøretøjer, og derved fulgte der en Del Jord med Hjulene ud paa Vejene og lagde sig der. I regnfulde Perioder dannede der sig derved et Lag Pladder, saa Vejene blev vanskelig passable. Dette gav Anledning til, at der i et stedligt Dagblad, »Tidende«, fremkom et lille Stykke, hvor en prominent Nakskovborger skriver omtrent følgende: Jeg har i flere Aar hver Morgen gaaet en Tur ad Svingelsvej gennem Lystskoven, men nu er det paa Grund af Føret blevet umuligt at færdes der, og da jeg ikke kan undvære min Morgentur, har jeg anskaffet mig en lille Jolle, hvori jeg padler mig frem. I Gaar Morges saa jeg en Hat flyde midt i Strømmen, jeg rakte Aaren ud imod den, og fra dens nærmeste Omgivelser lød der en Stemme: »Av, for Pokker!« — »Hvad, er der nogen under Hatten?« spurgte jeg. »Ja, gu er der

saa.« — »Hvor befinder De Dem da?« — »Paa Toppen af et Læs Roer!« —

I Vintertiden havde vi foruden det almindelige Landbrugsarbejde den Beskæftigelse at bjerge Tang. Den blev skyllet ind ved Østersøens Kyst, tørret af Vind og Vejr og presset i Baller, som blev eksporteret til det sydlige Udland. Ballerne blev kørt til en mindre Anløbsbro og derfra i Pramme skibet ud til en Skonnert. En Morgen var Vandet omkring Anløbsbroen frosset, og det blev nødvendigt for Sejladsen ved Hjælp af en Issav at skære en Rende fri. Det var en ældre Fisker, som, bl. a. iført Bælgvanter og Kabuds, havde den Opgave. Issaven var en Langsav, der stod lodret og foroven var fastgjort til en Tværpind, som Fiskeren stod og trak i. En Dag stod der to forfrosne Dreng og saa nysgerrigt til. »Saa Dreng,« sagde Fiskeren, »Hænderne op af Lommen og ned og løs ham af, der staar nede paa Bunden og trækker i den anden Ende af Saven — for han fryser!«

Sommeren 1920 og den følgende Vinter havde jeg Plads i Holbæk Amt, hvor jeg stiftede Bekendtskab med en af Sjællands dygtigste Landmænd, Proprietær *Mads Madsen*, Skellingested ved Aamosen. Han var en fremragende Landmand. Paa Gaarden dyrkedes der store Arealer med forskellige Frøsorter. Foruden at Madsen var Formand for den stedlige Landboforening, var han Leder af den daværende Kultivering af Aamosen, hvorved udstrakte Arealer kom under Kultur. I den Egn rørte der sig et rigt aandeligt Liv.

I Maj 1921 blev jeg Soldat. Det var ved Livgarden. Her lærte jeg et helt nyt Liv at kende. I den indkaldte Styrke, der skulde gennemgaa en Rekrutskole, fandtes der Medlemmer af næsten alle Samfundslag i Landet. Navn, Stilling og Herkomst eksisterede foreløbig ikke mere. Man indrulles som et blot og bart Nummer, og Oplæringen i den praktiske Tjeneste paabegyndtes øjeblikkelig. Det er vel en af de bedste Sider ved Militæret, at den enkelte indgaar som et almindeligt Nummer i Geledet, saa længe Tjenesten varer. Den enkelte Soldat kender næppe sin Sidemand paa anden Maade end ved hans Nummer, og det er netop det, der er den egentlige Aarsag til, at et saa stort Antal unge fra forskelligt Milieu hurtigt finder hverandre i en smuk Kammeratskabets Aand, som for Livgardens Vedkommende i

det store og hele varer Livet ud. Dette viser sig derved, at gamle Gardere efter Tjenestetiden finder hinanden i de mange lokale Garderforeninger, der findes Landet over, og hvis Protektor er Hans Majestæt Kong Frederik IX.

Efter Soldatertiden kom jeg paa Slangerup Landbrugsskole, hvor jeg tilbragte Vinteren 1922—23. Her befandt jeg mig godt, og jeg fik et udmærket Udbytte af Opholdet. I 1924 søgte jeg ind ved Politiet paa Frederiksberg. Det er den største Omvæltning, jeg i mit Liv har været ude for, en Omplantning fra Land til By og en fuldstændig Omlægning af det, jeg hidtil havde haft med at gøre. Der eksisterede dengang en Politiskole, hvor vi unge til at begynde med gennemgik et 6 Ugers Kursus, dernæst et halvt Aars praktisk Tjeneste og saa et 12 Ugers Kursus. Det var efter den gamle Ordning. Hovedfagene var Dansk, dermed ogsaa Rapportskrivning, og Politikundskab, en Gennemgang af Love og Vedtægter.

Under Skoleopholdet stiftede jeg Bekendtskab med Dansk-læreren *Christian Meklenborg*, og han anvendte i sin Undervisning bl. a. Brudstykker af Henrik Pontoppidans Hovedværker og af Johannes V. Jensens »Den lange Rejse«. Det var ikke alene det rent sproglige, han beskæftigede sig med, men ogsaa den dybere Mening med Handlingen og Bogens Hovedpersoner. Det var denne Meklenborgs levende Undervisning, der paa dette Tidspunkt blev Aarsag til, at jeg siden har interesseret mig saa meget for Litteratur og Litteraturhistorie.

Denne Paavirkning førte mig senere ind i Læsningen af Harald Kidde. Jeg har læst alt, hvad han har skrevet, og jeg ejer alle hans Værker, men min Yndlingsforfatter er Henrik Pontoppidan. Ogsaa hans Bøger har jeg læst allesammen, og dem ejer jeg ogsaa. Mens jeg opholdt mig paa Lolland, lærte jeg af en Præst, der hed *Thorup*, at indbinde Bøger, jeg kom i Præstegaarden og var hans eneste Elev. Siden har jeg selv indbundet mine Bøger, Pontoppidan, Kiddes og mange flere.

Da jeg begyndte Polititjenesten, lærte jeg hurtigt en Kollega at kende. Han hed *Laurits Harholt*. Han var meget interesseret i Litteratur og Litteraturhistorie, og han skrev et meget fint Dansk. Han har sin store Andel i, at min Lyst til at beskæftige mig med Litteratur voksede — ogsaa derved, at han ejede et anseligt Pri-

vatbibliotek, hvorfra jeg kunde hente, hvad jeg vilde. Vort Bekendtskab udviklede sig til et fortroligt Venskab, der bestod indtil hans Død 1943. Han var Foregangsmand inden for Styrken derved, at han magtede at beskrive enhver forekommende Tildragelse saa klart, at udenforstaaende ved at gennemlæse det kunde danne sig et klart Indtryk af, hvad der var sket. Han satte sig som Opgave at vejlede de unge i Korpset i samme Retning. Han var inden for Styrken afgjort en Personlighed, men i hele sin Adfærd en yderst beskedene Mand, og det er sikkert Aarsagen til, at hans Navn ikke ofte kom Offentligheden for Øje.

Under Tjenesten i København var der for mig rig Lejlighed til at stifte Bekendtskab med de enestaaende Værdier, som Byen rummer, Biblioteker, Museer, Teatre. Allerede inden jeg forlod København, var jeg nær inde paa Livet af Henrik Pontoppidans Digtning, og jeg stiftede da ogsaa Bekendtskab med Slægten Pontoppidans Historie. Det forekommer mig at være noget helt enestaaende, at der i samme Søkendeflok findes fire saa berømte Mænd som Præsten Morten Pontoppidan, Forfatteren Henrik Pontoppidan og Professorerne Knud og Erik Pontoppidan. Henrik Pontoppidan er den mest berømte. Hans Bøger er oversat til 12 forskellige Sprog. Saa sent som i 1953 blev et af hans Hovedværker oversat til Spansk.

Jeg var opvokset paa Landet og kendte bedst Landboer og Landboforhold. Jeg ønskede derfor at komme tilbage til Landet. Det skyldtes en Tilfældighed, at jeg i 1932 efter 8 Aars Ophold i København kom til Hillerød. De mange Tildragelser, jeg her under min Tjeneste har oplevet, unddrager sig naturligvis en Gengivelse her, men en enkelt mere tilfældig Oplevelse, jeg har haft, kan jeg godt fortælle.

Kort efter Krigen var jeg sent paa Aaret en tidlig Formiddag i tjenstligt Ærinde paa Vej mod Falster. Turen vilde være en Dag, og jeg havde taget to Pakker Mad og to Pilsnere med beregnet til to Maaltider. Lidt Syd for Rønnede Kro blev jeg standset af en arbejdsklædt Mand, han var uden Overtøj, gennemblødt af Regn og noget usøigneret. Det var tydeligt at se, at han var ude paa Tømmefingeren. Da jeg standsede Vognen for at tage ham op, sagde jeg straks, at jeg var Politimand. Det siger jeg altid. »Det gør ikke noget,« svarede han, »jeg er ikke efterlyst.« Inden han

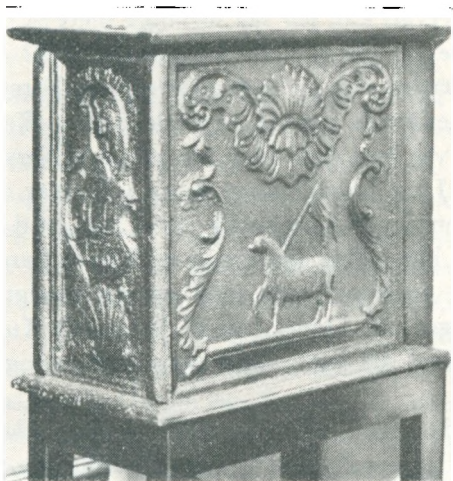
steg ind i Vognen, hev han sin Fagforeningsbog op af Lommen og viste mig den — det var Søfyrbødernes Forbund — idet han fortalte, at han var paa Vej til Stubbekøbing for at besøge sin Mor.

Han undskyldte, at han var snavset og vaad, men han blev jo da bragt til Sæde. Han var iøvrigt tavs og tilbageholdende til at begynde med, men da jeg kom i Tanker om, at han vel sagtens var sulten, gav jeg ham den ene Pakke Mad og en Pilsner. Saa livede det op i Ansigtet, og da Maden var fortæret, spurgte jeg, om han var mere sulten. Ja, det var han da. Saa gav jeg ham den anden Pakke Mad og den sidste Pilsner. Da det ogsaa var sat til Livs, var vi paa Talefod med hinanden. Saa fortalte han, at han faa Dage i Forvejen var blevet afmønstret i København, men var »kommet ud paa Vulkaner« i Nyhavn, og der havde han brugt al den udbetalte Hyre. Nu vilde han, forinden han igen lod sig paamønstre, en Tur til Stubbekøbing for at besøge sin Mor, der var gammel og alene. Han havde lovet, at han vilde besøge hende, og da Pengene var brugt op, var der ikke anden Udvej end at gaa fra København og saa køre et Stykke af Vejen, naar Lejlighed gives.

Han fortalte mig forskellige Træk fra Sømandslivet — utvivlsamt sandfærdigt — og jeg fik et levende Indtryk af det Sammenhold, der fandtes imellem Sømændene baade paa Landjorden og paa Søen. Uanset Mandskabets Indstilling over for Kaptajnen, saa var paa Søen hans Ordre og Ord Lov og Dom. Jeg konstaterede, at det var rigtigt, at han skulde besøge sin Mor, og jeg forstod, at der ogsaa hos den Slags Mennesker kunde være en fin menneskelig Indstilling, for hans Vedkommende alene derved, at han efter at have soldet alle sine Penge op dog ikke veg tilbage for at begive sig paa den over 100 km lange Vej fra København til Stubbekøbing, hvor han maatte regne med at tage den til Fods en meget væsentlig Del af Vejen.

Det er den Slags Oplevelser, der varmer, og hvis jeg ikke saaledes havde faaet lidt med af Livets Værdier, vilde man staa med et Par tomme Hænder den Dag, da man slutter af. Dette Menneskesyn skylder jeg to Mænd Tak for, og Jørgensen slutter sin Fortælling saaledes: Interessen for Litteratur og dens Historie har vel ogsaa været berigende og lærerig for mig i den Samfundsgerning, der gennem en snart lang Aarrække har været betroet

mig. Naar det altid har været klart for mig, at Gerningen i saa høj Grad omfatter Menneskeskæbner — ogsaa smaa Skæbner i Samfundet — og at der næsten altid findes en menneskelig Side bag enhver Sag, hænger det sammen med, at jeg paa et meget tidligt Tidspunkt blev opdraget af min gamle fine Lærer Chr. Meklenborg og min gamle og ligesaa fine Kollega Laurits Harholt til aldrig at glemme, at vi er Samfundets Tjenere, Menneskers Hjælpere, et Maal, jeg fremdeles stræber efter at stile imod.



En Bilæggerovn.

FLITTIGE FOLK

I

En Jyde fortæller

»Jeg har det godt. Jeg er rask, og Pengene kommer ind ad Døren til mig. Hvad kan jeg saa forlange mere?«

Saadan sagde en jydsk Arbejderkone paa 82 Aar, der sammen med sin Datter, der er Sygeplejerske og Forstanderinde paa et Sygehjem, ferierede paa et nordsjællandsk Rekreationshjem, hvor jeg ogsaa var tyet hen. Der var en egen Kernekraft i denne Kones Væsen. Hun havde været Enke i 37 Aar og arbejdet for sine tre Børn, om hvem hun sagde: »Jeg har altid været glad for mine Børn. De har aldrig gjort mig en Times Sorg.«

Hun virkede oplivende paa mig, og jeg spurgte derfor: »Vil De fortælle noget om Deres Liv til Brug for *Kultur og Folke-minder?*« — »Det vil jeg godt,« svarede hun, og her er Beretningen.

Jeg er født den 10. September 1877 og blev døbt *Else Marie Petersen*. Min Far var Arbejdsmand, det føler jeg mig ikke trykket af — det er godt, der er nogen, der vil arbejde. Min Far hed *Christian Petersen*, og Mor hed *Katrine*. Vi var tre Søskende. Jeg havde en Søster og en Broder. Vi boede i noget, der hed *Ryde pr. Vinderup*, saa jeg er en rigtig *Kronjyde*.

Hvordan Julen gik? Vi holdt vel næsten ingen Jul, ja, vi har vel faaet lidt godt. Juletræ har vi aldrig haft i mit Barndomshjem. Første Gang jeg var med til et Juletræ, var hos Præsten, han hed *Bjarnesen*. Det var dengang, jeg gik til Præst. Jeg kan huske, vi fik fire Æbler hver.

Skolen? Ja, den var sandelig god nok. Vi lærte nu ikke saa

meget hos den gamle Lærer, men Folk var glade ved ham, for han var ikke saa streng. Vi havde en Lærebog og en Bibelhistorie, det var de eneste Bøger, jeg havde. I Skolen var der nogle Papstykker med Læsning paa og med Regnestykker. Saa gik hver hen og tog en. De store tog de letteste baade af den ene Slags og af den anden, saa kunde vi smaa tage de sværeste, og saa fik vi nogle Regnestykker, vi ikke kunde regne. Den gamle Lærer, som Moder ogsaa havde gaaet hos, tog sig ikke meget af det.

Men saa fik vi en ny Lærer, der hed *Hansen*. Han var ung, og saa fik vi Læsebøger og Regnebøger med Facitliste. Vi fik ogsaa Sang hos Hansen, det havde de ikke kendt noget til før. Han spillede, og vi sang. Han læste op for os og fortalte lidt Historier.

Da jeg blev konfirmeret, havde jeg en sort Kjole paa, det havde alle de andre ogsaa. Den var lang, det var de jo dengang. Der var tre Dreng, og vi var ni Piger. Vi blev hørt i et lille Skriftsted — saadan gaar det vel til. Hjemme var der intet Gilde — jo, vi fik Suppe. Jeg havde om Sommeren været paa en lille Gaard, hvor jeg hjalp lidt til. Der var to Ægtepar paa Gaarden, de gamle og de unge. Af de gamle fik jeg en Bibel, af de unge et Tørklæde. Af mine Forældre fik jeg saa alt mit Konfirmationstøj.

Da jeg blev konfirmeret, kom jeg ud at tjene. Det var paa Landet. Jeg havde det godt, men vi arbejdede jo hele Dagen. Op Kl. 5 og malke tre Gange om Dagen, og ellers gik vi i Marken. Vi malkede sent om Aftenen og skulde saa ind og have Nætter. Saa skulde der vaskes op. Vi var færdige og kom i Seng Kl. 9—10. Det var ikke før i hvert Fald. Der var meget at bestille, men det gør jo ikke noget, naar man har Kræfter til det. I den første Plads, jeg havde, fik jeg 90 Kr. det første Aar, det andet Aar 100 og det tredje 110 Kr. Jeg var meget stolt af, at der blev lagt 10 Kr. paa hvert Aar.

Saa var jeg 18 Aar. Jeg har haft Pladser siden forskellige Steder. Jeg blev først gift 1902, min Mand hed *Christian Nielsen*, vi var lige gamle. Han var Sjællænder. Jeg rejste jo til Sjælland for at hente ham. Vi kom til at bo paa en Herregaard ved Slagelse, der hed Falkenstein, hvor han tjente, da jeg kom derover.

Da vi blev gift, blev han Daglejer. Han fik 1 Kr. 25 Øre om Dagen paa egen Kost. Vi boede i et Hus, der tilhørte Herregaarden. Vi fik ikke Brændsel, ikke andet end Husly. Han var oppe at strigle Kl. 6. De havde hver et Spænd Heste. De skulde i Marken Kl. 7 — ja, da ikke om Vinteren. For at strigle et Par Heste fik de 12 Øre om Dagen. Det gav 84 Øre om Ugen. Han skulde jo op at strigle Søndag Morgen ogsaa. De havde Mellemmad med til om Formiddagen, Middag kl. 12—1½ og saa i Marken til Fyraften, Kl. 6 eller 7, det husker jeg ikke.

Saa kom han hjem til Konen, og saa var han træt. Han skulde have noget at spise. Men vi var ikke af dem, der sad længe oppe om Aftenen, vi var heller ikke af dem, der gik nogen Steder. Paa Falkenstein var vi til 1907, saa flyttede vi til Holchenhavn ved Nyborg. Der vilde de give 2 Kr. om Dagen. Der var vi i 6 Aar til 1913.

Vi havde tre Børn, *Aksel Nielsen*, født 1903, han ejer et Vaskeri i Horsens, *Marie Katinka Nielsen*, født 1907, og *Svend Aage Nielsen*, der er født 1911. Han bor i Glostrup. Der er 4 Aar imellem dem, saa kunde den ene passe den anden, og saa kunde jeg sagtens tage en Malkeplads. Saa sagde mine Forældre, at vi kunde ligesaa godt tage til Jylland. 1913 kom vi til Grinderslev Kloster, et Par Mil Nord for Skive. Det var en stor Gaard, og her var der en Første Fodermester, en Anden Fodermester og saa en Mand, der passede Svin og hjalp til at malke. Min Mand var Anden Fodermester. Der malkede jeg 20 Køer to Gange om Dagen, Kl. 4 om Morgen og Kl. 4 om Eftermiddagen, det fik jeg 4 Kr. 90 Øre for om Ugen. Jeg skulde ogsaa holde Karlekamrene, dem var der 5 af.

Min Mand var ikke rigtig tilfreds med Lønnen, og saa fik vi lidt mere, saa det blev til, at han fik 15 Kr. om Ugen, saa vi fik 19 Kr. 90 Øre tilsammen, men Forvalteren kom altid stikkende med dem, for at de andre ikke skulde se det, saa vilde de jo ogsaa have mere. Men 10 Øre tilbage paa de 20 Kr. ville han altid have, det har jeg tit moret mig over. Vi havde et helt nyt Hus med i Lønnen.

Der var vi saa i 4 Aar til 1917. Saa blev den store Dreng konfirmeret, og jeg syntes, at vi ligesaa godt kunde tage en Foderme-

sterplads saa stor, at han kunde blive hjemme og hjælpe til. Jeg vilde ikke saa gerne have ham ud at tjene. Forvalteren var godt gal over, at vi vilde rejse, men det syntes jeg nu var det fornuftigste. Han sagde rent ud, at det var min Skyld, og det var det ogsaa.

1917 flyttede vi saa ned til Skanderborg, noget, der hed Fredenshjem, en stor Proprietærgaard, der ejedes af en Mand, der hed Keller. Der havde vi det hele med at passe Køer og malke. Der var en 40 Malkekøer og ligesaa mange Ungkreaturer. Det varede saamænd ikke saa længe, inden de tog Drengen oppe paa Gaarden. Naar de skulde tærskes og saadan noget, saa skulde de altid have fat i ham. Men han boede jo da hos os og var hjemme om Natten, saa syntes jeg endda det gik. Vi fik Brændsel, Mælk, Kartoffler og en Fedegrís paa en 200 Pund til Jul. Hvad vi fik i Penge, kan jeg ikke huske, men det var skam godt nok betalt det der, det synes jeg. Vi klarede os helt godt.

Vi var fæstet paa femte Aar, og vi fik lagt paa hvert Aar — det var til November — men saa var det, han døde den 16. Februar 1922. Han fik spansk Syge og laa i 14 Dage. Vi troede, den var ovre. Alle Beboerne deromkring havde haft den. De havde ogsaa haft den oppe paa Gaarden, saa vi troede, det var forbi. Men saa fik vi den allesammen. Børnene kom hjem fra Skole og var syge, min Mand blev syg og laa et Par Dage, men han stod op igen og gik op paa Gaarden. Vi havde ikke haft Doktor, men saa blev jeg ogsaa syg, og saa blev Manden syg igen. Han kom hjem en Onsdag og gik i Seng, og saa kom han ikke op mere. Der var en gammel Kone i Nabolaget, som ogsaa døde, det var Folk, vi kendte saa godt. Doktoren sagde: »At hun døde, syntes jeg ikke var saa slemt, men jeg vilde gerne have reddet den unge Mand, men jeg kunde ikke.«

Jeg kom ned i Stalden og malkede. Forvalteren malkede ogsaa med i de Dage. Han kom og spurgte: »Hvordan har Deres Mand det?« — »Ja, han er død i Nat.« — Saa kom Keller hen til mig, og jeg sagde: »Jeg ved hverken ud eller ind med Begravelsen og det hele.« — »Det skal De ikke bryde Dem om, det ordner jeg allesammen.« Han tog til Horsens og ordnede det. Jeg havde ikke en Øres Udgift til Begravelsen. Det syntes jeg var saa pænt.

Keller købte i Horsens den fineste Buket Nelliker, og da min Mand var lagt i Kisten, kom han selv og pyntede den. Jeg tænker nok, Keller havde sagt til Præsten, som hed *Ladegaard*, hvad han skulde prædike over. Det var: »Farvel, Du gode og tro Tjener«. Til mig sagde Præsten bagefter: »Nu maa De ikke tage for tungt paa det. De maa tænke paa de mange gode Minder, De har.«

Efter Begravelsen spiste vi oppe paa Gaarden, mine Børn, mine Forældre, min Svoger (min Søster var død) og saa alle dem oppe paa Gaarden, Keller og Frue, hendes Fader og Søster. Jeg synes, det var en pæn Begravelse, næsten noget enestaaende, ved det, at det ikke var andet end en Arbejdsmand. Keller var glad ved min Mand, men han var ogsaa af den Slags, der passede sit Arbejde. Det ved jeg, han gjorde. — Jeg har aldrig vidst, hvem der var Formynder for Børnene. Det regner jeg med, at Keller var.

Jeg havde den lille hjemme, han var 10 Aar. Min Datter var konfirmeret i September 1921, hun var ogsaa hjemme. Jeg blev paa Gaarden til Maj, men Besætningen var for stor til, at vi kunde klare det hele. Til Maj kom vi ud til en Bondegaard, der hed Margretelyst og laa i Ejer ved Skanderborg. Der blev jeg Malkekone. Jeg malkede 18 Køer to Gange om Dagen, Kl. 4 om Morgen og Kl. 4 om Eftermiddagen. I Mellemtiden gik jeg i Roerne og hjalp til. For Malkningen fik jeg 9 Kr. om Ugen, det andet var Akkordarbejde. Saa havde jeg frit Hus, en Pot sød Mælk om Dagen og lidt Ildebrændsel, det var nu ikke saa meget.

Der var jeg fra Maj 22 til November 28, saa flyttede jeg hen paa Ejer-Møllegaard, der laa i Nabolaget, der var jeg Malkekone fra 1928 til 1938. Saa kom jeg til Horsens 1938 og fik min Aldersrente. Mine Børn vilde have, jeg skulde komme derind. Min Søn havde Vaskeri siden 1932, og min Datter var kommet ind paa Horsens Kommunehospital 1935. Og siden har jeg haft det godt. Jeg havde aldrig tænkt, jeg skulde faa det saa godt paa mine gamle Dage. Jeg kan godt blive lidt stødt, naar jeg hører nogen sige, at de godt kunde give os lidt mere i Aldersrente. Jeg synes, vi har det godt, men det kommer maaske af, at jeg aldrig har været vant til saa meget. Jeg har altid haft et godt Humør. Ogsaa et godt Helbred. Alle de Aar, jeg arbejdede, fejlede jeg ikke noget siden dengang, han døde. — Gud ske Lov.

II

En Sjællænder fortæller

En Dag fik jeg Besøg af Reparatør *Svend Larsen*, der har sin Virksomhed ved Centralsygehuset. Han medbragte en Række Gaver til Museet, et indrammet Diplom, to Par Porcelæns Skægkopper med mere. En Skægkop er en Kop, hvor der foroven er anbragt et Tværstykke, saa Manden, der drikker af Koppen, ikke faar dyppet sit Overskæg i Kaffen. Mænd havde jo i tidligere Tid ofte et kraftigt Overskæg.

De fleste af Tingene stammede fra Faderens Plejehjem. Talen herom medførte, at *Svend Larsen* kom til at fortælle et og andet om sin Far, og det gengiver jeg — med Sønnens Tilladelse — her.

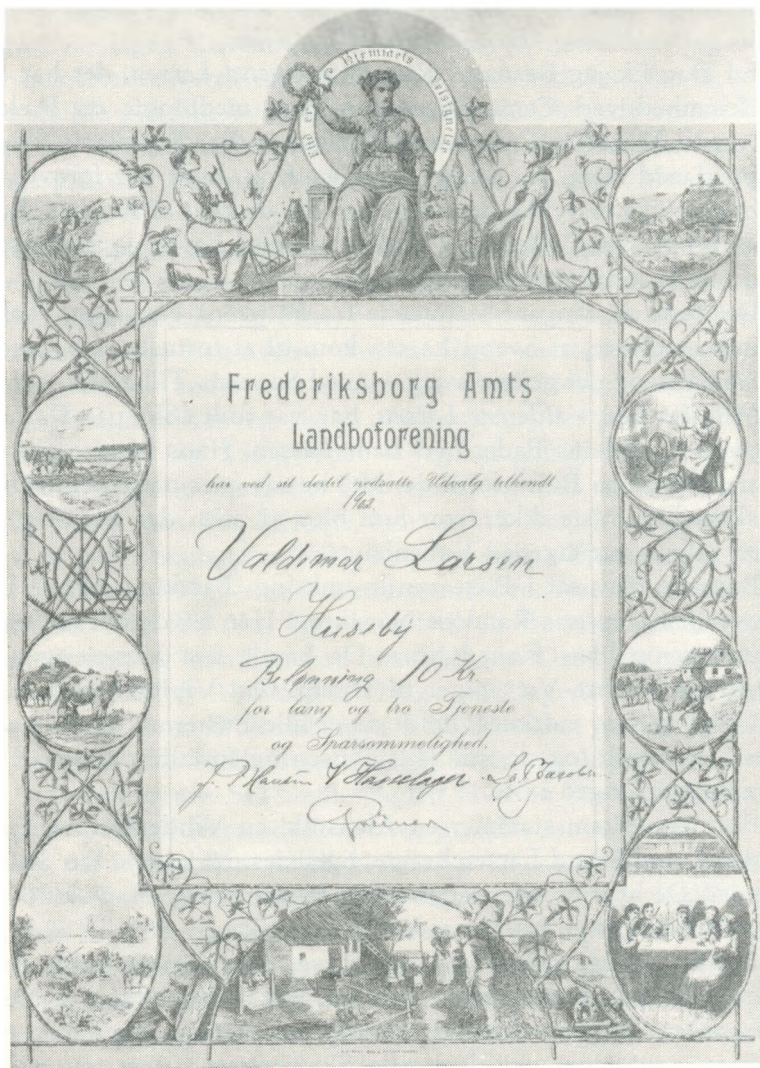
Min Far hed *Valdemar Larsen*, han var født 1883 paa Karlebo Overdrev, og hans Fader hed *Bent Larsen*. Hans Moder gik fra Manden og fem Børn, fordi de ikke kunde enes om Brændevinsflasken. De vidste ikke, hvor hun blev af, men det viste sig senere, at hun var taget til København.

Børnene blev sat i Pleje rundt omkring. Far kom i Pleje hos Væver *Jens Jensen* i Ramløse Nordkrog. Han havde det godt hos Væveren og hans Kone *Oline*. De havde fire Væve, og som Regel var der tre Vævepiger til Hjælp. Om Vinteraftenen, naar det begyndte at mørknes, holdt de et lille Pusterum, indtil Lampen blev tændt, og da sad *Jens Jensen* og fortalte om sine Oplevelser fra Krigen i 64.

Fra dette Hjem stammer en Alenstok, en Vindepind, en Sukkertang, som *Svend Larsen* bragte, ligeledes det største Par Skægkopper. De blev brugt, naar Præsten kom i Besøg. Han skulde jo have Kaffe, og han havde saadan et stort Skæg.

Far kunde lige netop læse og skrive, men det var heller ikke mere. Da jeg spurgte ham, hvordan det kunde være, svarede han: »Det skal jeg saamænd sige dig, min Dreng. Jeg var jo paa Sognet, og Sognet skulde betale Skolebøgerne. Det var de jo ikke saa meget for, og saa sagde den gamle Lærer *Hansen* i Ramløse: »Ja, *Valdemar*, Du har jo ingen Bøger. Du kan gaa ud og ordne det eller det i Marken eller Stalden.« Og paa den Maade fik Far ikke meget lært.

Da han var en 8—9 Aar, kom han ud at tjene hos Gaardejer *Peter Larsen* i Huseby. Der var han i 11 Aar, til han skulde



Frederiksborg Amts Landboforening
 har ved sit dertil nedsatte Udvalg tilkendt 1902
Valdemar Larsen, Huseby,
Belønning 10 kr. for lang og tro Tjeneste og Sparsommelighed.
J. P. Hansen. V. Hasselager. Sv. P. Jacobsen. Grüner.

være Soldat 1903. Da han havde været der i 10 Aar, fik han en Præmie og et Diplom fra Landboforeningen. Far var Husar, det var jo Kulsvierne. Efter Soldatertiden tjente han hos *Peter Johansen, Kongensgave*, og der var han, til han blev gift 1907. Mor hed *Laura Hansen*, hun var fra Tappernøje. Hendes Fader var Møllersvend paa Tappernøje Dampmølle.

Da Far og Mor var blevet gift, boede de i Helsingø, og han var Vejmand paa Amtsvejene nogle Aar. Senere blev han Teglværksarbejder paa Maarum Teglværk. Der var han i 19 Aar. Saa blev han Reserveportør paa Helsingø Station, hvad han var i nogle Aar. Allersidst arbejdede Far i Skoven. 1946 eller 47 holdt Far op med at være Skovarbejder. I de senere Aar gik han saa og ordnede Haver for Folk. Han var godt tilfreds i de Pladser, han havde, og de med ham. Det var derfor, han blev saa længe paa Stedet. Far og Mor naaede godt og vel at holde Guldbryllup. Mor døde 1958, og dermed var Far slaaet ud. Han døde 1959.

NIELS STENFELDT

Nordsjællandsk Folkemuseum ejer en Bog af ret enestaaende Art. Det er et med Guld og Farver rigt illustreret Haandskrift paa 266 Kvartsider, indbundet i Hellæder og forsynet med Sølvspænder. Bogen hedder *Om det gamle Esrom Kloster* og er forfattet, haandskrevet og illustreret af *Niels Stenfeldt* — et Kæmpearbejde, der tog ham flere Aar.

Men inden vi yderligere beretter om denne Bog og dens Forfatter, vil vi se lidt nærmere paa Fremstillingen af den Art Bøger, saadan som den fandt Sted i Middelalderen. I 1952 afholdtes der paa Nationalmuseet i København og senere i Stockholm en Udstilling med Titelen »*Gyldne Bøger*«. Illuminerede middelalderlige Haandskrifter fra Danmark og Sverige«.

I Indledningen til Kataloget over denne Udstilling giver Intendenten ved Nationalmuseet i Stockholm, fil. dr. *Carl Nordenfalk*, en Redegørelse for disse gyldne Bøgers Historie. Vi gengiver heraf et kort Sammendrag.

Kristendommen er i højere Grad end nogen tidligere Trosbekendelse en Bogens Religion. Gud er Ordet, aabenbaret i den hellige Skrift. Af alle jordiske Ting var Evangeliebogen den helligste. Indbindingens Udsmykning og Skriften klædtes i en Dragt af gyldne Farver. At udsmykke en Bog med Guld kaldtes at »illuminere« den, af det latinske Ord for Lys, *lumen*. Det illuminerede Haandskrift gav Udtryk for det evige Lys.

Som et senere Trin i Udviklingen fulgte den ornamentale Udsmykning. Brudt ud af Sammenhængen med Skriftsiden, *Kolumnen*, forvandlede Begyndelsesbogstaverne ved Ornamentets Hjælp til Prydbogstaver, de saakaldte *Initialer*.

Det middelalderlige Bogmaleris egentlige Storhedstid begyndte



Bogens Titelblad.

med Klostersvæsenets Opblomstring i det syvende Aarhundrede, Bogkunsten naaede vidt i Klostrene, men selv om Kirken i Mid-delalderen raadede over betydelige Indtægtskilder, vilde det mid-delalderlige Bogmaleri ikke være det lysende Kapitel, det er i Kunsthistorien, hvis det ikke gennem Tiderne ogsaa var blevet

dyrket af pragtelskende Fyrster. — Det, man kan vise paa en Udstilling, er kun Brudstykker, »men Brudstykker, som vi tør kalde Relikvier — Middelalderens dyrebareste Eje.«

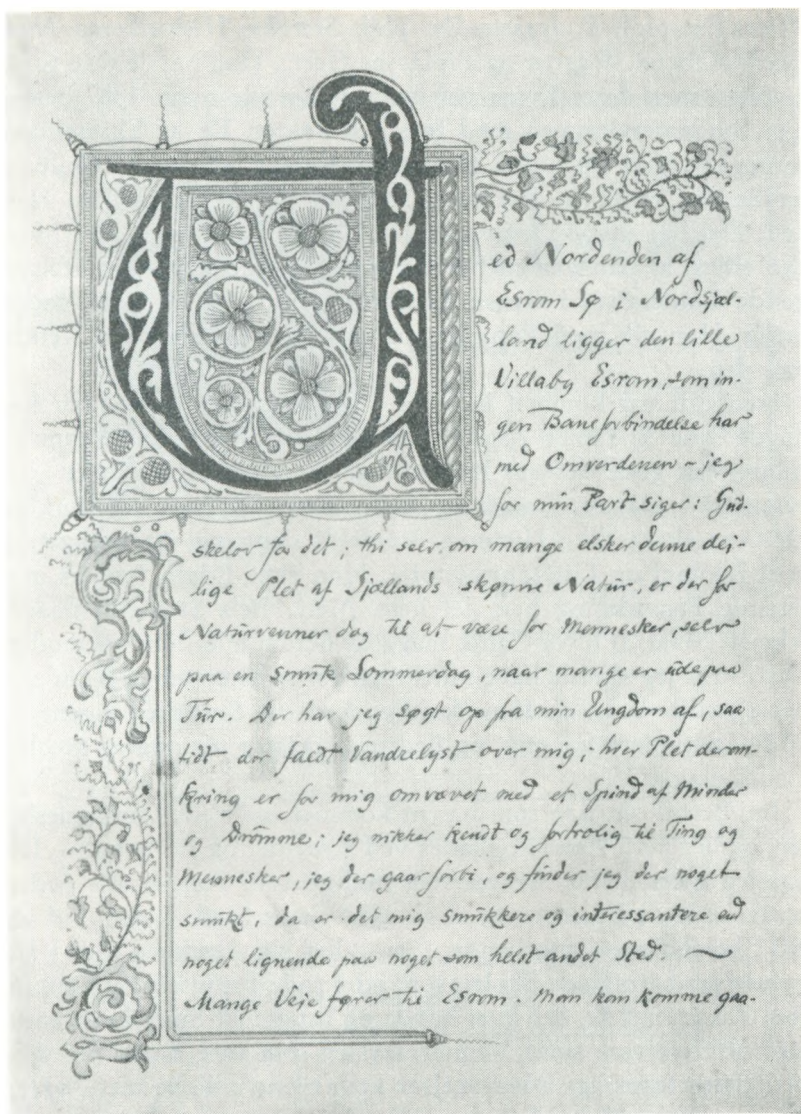
Det er en Afglans af disse Middelalderens gyldne Bøger — en saare skøn Afglans — Folkemuseet ejer i Niels Stenfeldts Bog om Esrom Kloster. Der er derfor ogsaa al Grund til at ofre et Par Sider paa at gøre Rede for, hvem den Mand var, der ejede en saadan Energi, en saadan historisk og kunstnerisk Kunnen, at han evnede at fremstille en Bog som den nævnte, vel at mærke i sin Fritid, idet han virkede som Lærer ved en københavnsk Kommuneskole samtidig med, at han drev sine historiske Studier.

I *Dansk Folkemindesamling* paa Det kgl. Bibliotek i København findes der et Manuskript »Lidt om mit Liv af Niels Stenfeldt.« Heraf anfører vi følgende: »Jeg er som Søn af en Overpolitibetjent i Københavns Politikorps født den 26. Juli 1863 i det gamle København, Aabenraa Nr. 6. Men Skolegang havde jeg i »De forenede Kirkeskoler« paa Nørregade. Vort lille Hjem gav mig en bedre Uddannelse end Skolen; derhjemme læste vi mange Søskende altid, og vi spillede paa vort Dukketeater, f. Ex. Øh-lenschlægers samtlige Tragedier. Hele Familien sang ofte i Kor vore gamle Folkeviser — alle Versene. Jeg havde en dejlig Barn-dom, Husbeboerne kaldte os »den glade Familie«, skønt min Fader efter sin Deltagelse i Krigen 1849—50 led af en Brystsvaghed, der efter mange Aars Sygdom lagde ham i Graven. — Mit Hjem skylder jeg alt.

Efter Konfirmationen gik jeg af egen Drift til Søs, led i 3 Aar ondt og godt — og hærdedes. Senere læste jeg, støttet af min fattige Moder paa eet Aar til Lærereksamen, som jeg 1883 tog med første Karakter. Jeg fik straks, 20 Aar gammel, Timer ved en højere Pigeskole, hvor de næsten voksne Pigebørn kritisk kiggede under Bordet ned paa mine slidte Bukser og skæve Støvler. Naa, vi blev gode Venner, og jeg lærte, hvad der ifølge Helgenen Philippe Neris Definition skal være det sidste Trin paa Vej til Ydmyghed: *spernere sperni*¹⁾.«

Der var Opdrift i den unge Mand. Samtidig med, at han 1883 kom ind ved Kommuneskolen, gik han paa Kurus for at blive

¹⁾ *Spernere sperni* betyder: at foragte at forages, at lade haant om Verdens Foragt.



Esrombogens første Side.

Student, idet han nærrede det lønlige Haab at opnaa Titlen Cand. mag. Det var Galster og Holbølls Kursus, han besøgte, og det var dygtige Lærere, der underviste. Stenfeldt nævner Herman

Trier, Dr. phil. E. Jessen, Dr. phil. Starcke, Historikeren Niels Bache, Oberst Wagner og Professor Gertz. Han havde rare Kammerater, men deres Evner var gennemgaaende smaa. 1887 bestod han Studentereksamen med første Karakter. En af Eksaminatorerne gav ham ug i den litteraturhistoriske Stil og tilføjede, at havde der været en Karakter, som var højere, havde han faaet den. Det har utvivlsomt været Dr. phil. Edvin Jessen, om hvem det vides, at han var en betydelig Videnskabsmand, en fremragende Underviser i dansk Litteraturhistorie og desuden meget fattig. Han gik med Papirflip, og naar den blev for gul, vendte han den.

Stenfeldt var kommet ind ved Tietgensgades Skole, hvor han havde sine 8 Timer daglig, samtidig tog han Filosoficum og fulgte, saa godt det var ham muligt, Forelæsningerne paa Universitetet i Dansk, Fransk og Latin, »som jeg blev ret flink i«. Det var altsaa ikke Historie, Stenfeldt dengang var optaget af, men Filologi og Litteraturhistorie. Man aner Edvin Jessens inciterende Paavirkning bag det hele. Men Niels Stenfeldt naede ikke sit Maal, at blive Cand. mag., og herom taler han i vemodige Ord: »Da jeg skulde have mit Friaar for at samle mine Kundskaaber og vilde laane de fornødne Penge dertil, fandt jeg ingen, der vilde kautionere for mig, og bedrøvet maatte jeg opgive at blive Cand. mag.«

Imidlertid var han som nævnt kommet ind ved Kommuneskolen, og her lærte han »at glædes ved Arbejdet og Børnene. — Der har jeg gjort, hvad der var mig muligt, i 45 Aar, baade ved at putte Viden i Børnene og at uddybe deres Sind. I den Tid har alt, Skolebørnene angaaende, forvandlet sig. Børnene, der i Begyndelsen betragtede Skolen som »det røde Fængsel« og Lærerne som Fangevogtere, der hver havde og brugte sit Spanskrør, endte med at blive vore smaa Venner, næsten som vore Børn, der af og til i deres fortrolige Meddelelser kom til at indlede med: »Hør, Far! — Aa, undskyld, jeg mente, Hr. Lærer.« — Det var med oprigtig Sorg, jeg i 1928 forlod dem og Skolearbejdet.«

Først i en ret fremrykket Alder lod Niels Stenfeldt sig indfange af Lokalhistorien, og det er paa dette Omraade, vi her i Nordsjælland har Grund til at mindes ham med Tak. Stenfeldt var inde under en dobbelt Indflydelse, dels en delvis negativ, der



Gavebreve.

Det gælder Gavebrevene som de
andre: at man maa gøre et lid.
valg. Her er nogle af de mest ka-
rakteristiske. Tilsammen tagne
giver de dog et Billede af
Folke.

I Esrom Kloster opde i 1158, som det er
sagt p. 42, med
Grev Niels. En Sønnesøn af ham (eller
maaske var det en søn)
og gav en Gave Niels, bestodt i 1214 et
Gavebreve til Klosteret.
Det synes, som Høflighed til
Esrom har været et religiøst
Sty-
ken. I Vorhingborg var det, at
danne elland i King laede-
mars og mange fornuftige
Oversættelse ved sit Di-
plom gav til Herde, at han
efter Guds Indsigelse, med sin
Horse, kongens Bænd og
Tiladelse og efter sine
Klosters og midde-
ne Sløgtninges Tilskyndelse
havde beslæbt af gøre en
Pilgrims-
rejse for at tilgætte sine
Synder. Da han ikke selv
havde Penge
derfor og ej heller vilde
færdi sine Venner besværlig
ved Laan,

En Side af Esrombogen.

stammede fra Barndomstiden, og dels en positiv, som han kom ud for i 1918. I De forenede Kirkeskoler havde Stenfeldt til Historielærer en Cand. theol. Rudolf Bay, og om hans Under-

visning siger han, at den »skete mest mundtligt, kun førte vi nøjagtige Opskrifter over alle Aarstal og alle Begivenheder i Danmarks Historie. Verdenshistorien hørte vi ikke et Ord om i vor Skoletid. Og saa fortalte Bay, særlig den gamle Historie, saa fængslende, at jeg senere altid har tænkt historisk, d. v. s. følt vore Forfædre leve her i Landet midt iblandt os, set dem som egentlig værende i Landet, som de rette Ejermænd, mens vi er de tilfældig nærværende. Om det er rigtigt og sundt tænkt, er et Tvivlsspørgsmaal. Undervisningen burde sat os selv som de virkelige, de for Øjeblikket eneste virkelige Hovedpersoner, og de gamle som Skygger.«

Den, der genvakte Stenfeldts Interesse for Historie i Form af Kulturhistorie, var en Mand i Ods Herred, som Stenfeldt under et Sommerophold i 1918 lærte at kende. Det var den blinde *Laurits Jensen*, der havde stiftet et lille kulturhistorisk Museum i Stenstrup, Højby Sogn, et Museum, som han stadig ledede. Denne mærkelige og meget levende Mand blev Stenfeldt fængslet af. »I en paafølgende Ferie besøgte jeg daglig Landsarkivet paa Jagtvejen og fandt Stof nok i gamle Indberetninger fra Præsterne til Bisperne, gamle gulnede, sært beskrevne Ark, hvorfra det mørke, metallysende Strøsand dryppede, naar jeg foldede dem ud og afskrev dem — til deraf at skrive Sognets Historie. Det Arbejde tiltalte mig mægtigt, der slog mine Evner til, jeg havde Kritik og Smag nok til at udplukke det væsentligste, og jeg kunde skrive og tegne godt nok til at skrive det kønt ind i en Bog, der nu, bunden i Læder, er Museets Ejendom.«

Det var Niels Stenfeldts første kulturhistoriske Arbejde, Bogen »om Højby Sogn i Ods Herred«, der 1918 kom til Verden og blev Stenstrup Museums Ejendom. Hermed var Stenfeldt indfanget af Kulturhistorien og indfanget for Livstid.

I en instruktiv Artikel i »Fortid og Nutid«, Bind II, 1935—36, »Til Minde om Niels Stenfeldt«, har *Hans Ellekilde* givet en Oversigt over Stenfeldts Produktion, der må siges at være rent ud overvældende. Ingen af de større Ting naaede han at faa trykt, kun nogle Afhandlinger saa Lyset. I den historiske Aarbog for Frederiksborg Amt finder man tre af Stenfeldts Afhandlinger, 1920 »Søborg Slot og By«, 40 Sider, 1921 »Lidt om Esrom Kloster«, 35 Sider, og i 1922 »Fra Holbo Herred (om Stenholt



En Cisterciensermunk i Arbejdsdragt. En Lægbroder.
Akvarel fra Esrombogen.

Mølle — et forsvundet Legat — Om Hr. Frantz Kühn i Bli-
strup)«, hvilket fylder 20 Sider. Endvidere findes enkelte Af-
handlinger i de historiske Aarbøger for Holbæk, København,
Sorø, Præstø Amter samt i Lolland-Falsters historiske Aarvog.

Det er altsammen mindre Ting, men store, sammenhængende
Oversigtsværker fik Stenfeldt paa Grund af sin rent ud ufatte-
lige Energi Tid til at skrive, og her nævner Hans Ellekilde 31,
hvoraf 10 er skænket til Dansk Folkemindesamling, samt Kopier

af 2 andre. Hertil maa føjes, at Stenfeldt til Landsarkivet for Sjælland havde skænket en ligeledes haandskrevet Bog i Kvartformat paa 644 Sider + 22 Sider Indledning med Titelen »Roskilde Landemodes Retssager — Causæ — fra Reformationen til 1730«. Jeg kan godt forstaa, at man saavel paa Dansk Folkemindesamling som paa Landsarkivet gned sig i Hænderne ved Synet af saadanne Gaver.

Af de 31 store Haandskrifter, der findes i Hans Ellekildes Fortegnelse, angaar de fire Nordsjælland. Det første er »Søborg Slot og By«, en indbundet Kvart paa 123 Sider, derefter følger »Om det gamle Esrom Kloster«, 1921. Begge disse Bøger tilhører Nordsjællandsk Folkemuseum. Den første har Stenfeldt foræret Museet, den sidste har Museet købt. Af de to andre handler den første om Sognene Asminderød og Grønholt, 1925. Bogen tilhører Asminderød-Grønholt Kommune; den anden er fra 1926 og skildrer Tikøb Sogn. Den er købt af Tikøb Menighedsraad.

Alle disse Afhandlinger og Værker fik Stenfeldt fra Haanden i Aarene fra 1918 til 1935 samtidig med, at han indtil 1928, da han tog sin Afsked fra Kommuneskolen, havde sit daglige Arbejde der. De tidligere omtalte Erindringer, der er dateret den 16. Marts 1935, slutter saaledes: »... Jeg interesserede mig for Personerne bag Sagerne. Jeg havde dernæst et godt Hjem, der gav mig tryk Arbejdsro og Arbejdsglæde. Nu er desværre mit Helbred nedbrudt, og de Emner, min lange Ønskeseddel endnu indeholder, bliver maaske behandlet af andre. Men alt Haab vil jeg endnu ikke opgive.«

Niels Stenfeldt fik dog ikke lang Tid at virke i. Den 29. Juli samme Aar bukkede han under for den Hjertesygdom, han længe havde lidt af. Men de mange historiske Arbejder, han fik udført, vil bevare hans Minde.

Niels Stenfeldt var rigt udstyret. Foruden historisk Sans og Kærlighed til Forskningen var han i Besiddelse af rige Anlæg. Han var ferm til at læse gamle Haandskrifter og derfor velegnet til Arkivstudier. Han havde en smuk og fast Haandskrift, og han var tillige en Kunstner, tegnede sikkert og forstod at behandle Farver. Nydelige Akvareller malede han ogsaa. Den, der skriver dette, har daglig en Akvarel for Øje med Motiv fra Fredensborg Slotshave, som Stenfeldt engang forærede mig. Af de to Manu-

skripter, Folkemuseet ejer, overgaar Esrom Kloster langt Bogen om Søborg. Jeg kan naturligvis ikke sige det med Sikkerhed, men jeg vilde ikke antage, Stenfeldt i nogen anden af sine Bøger har lagt en saadan Energi, udfoldet en saadan kunstnerisk Varme som i den Bog. Jeg bygger denne Antagelse paa to Ting: Stenfeldts Kærlighed til Gribskov og hans Hældning mod den katolske Tro. Efter denne Artikel bringer vi Indledningen til Esrombogen, en Skildring af Gribskov, der udmærket kan læses for sig. Af dette Afsnit mærker man spredtvis Stenfeldts Forkærlighed for Romerkirken. Men direkte Beviser er mig i Hænde. Under et Besøg i mit Hjem sagde Stenfeldt engang, at han ikke var Katolik, »men jeg er katolicerende.« I et Brev til Folkemuseet, men stilet til mig 26. Oktober 1926 omtaler Stenfeldt først Bogen om Tikøb Sogn, og derefter hedder det: »Nej, den Bog, jeg engang flygtig viste Dem, var en langt smukkere Bog om Esrom Kloster. Den tog mig 4 Aar at samle og udarbejde, Jeg havde tænkt at skænke den til vor katolske Biskop, men jeg forudsaa, at den vilde blive lagt paa en Hylde og aldrig blive læst, saa jeg vilde hellere have den anbragt hos Dem, saa den blev tilgængelig for mange og maaske engang — antagelig kun delvis — trykt . . .«

Bogen om Esrom Kloster er forsynet med et stort Antal pragtfulde Initialer, udført i Guld og Farver, alle Tekstsiderne er indrammet i Rødt, Bogen er prydet med Akvareller af Munke, Grave med mere. Gamle Nodesider er gengivet i koloreret Form. Vi viser i nærværende Artikel fire af Bogens Sider med deres kunstneriske Udsmykning. Desuden er der i Bogen indklæbet et stort Antal Fotografier, væsentligst fra Gribskov. Det kan diskuteres, om disse Afbildninger helt staar til Bogens øvrige kunstneriske Udstyr. Desuden har Forfatteren for at gøre det hele saa anskueligt som muligt ladet sig friste til ogsaa at indklæbe enkelte kolorerede Prospektkort, og de falder afgjort udenfor. Men bortset fra disse Smaating er Bogen et Pragtværk, som enhver Bogelsker glæder sig ved at skue.

Om dens Fremstilling skriver Stenfeldt iøvrigt i Slutningen af Bogen følgende: »Initialerne i denne Bog er for Størstedelens Vedkommende taget fra danske middelalderlige Musikpergamenten (Sjællandske Landsarkiv og Rigsarkivet). Fotografierne er dels taget af Forfatteren, dels skriver de sig fra Nationalmu-

seets Billedsamling. Bogens Tekst, med alle dens Prydelser, er skrevet og tegnet af Forfatteren, ligesom Titelen uden paa Bindet og Sølvpydelserne er Forfatterens Arbejde. — Bindet er fra Bogbindermester Aug. Sandbergs Værksted.«

Nordsjællandsk Folkemuseum føler sig stolt af, at ogsaa vi ejer et illumineret Haandskrift, en af *de gyldne Bøger*.

Kultur og Folkeminder takker *Dansk Folkemindesamling* og Arkivar *Hans Ellekilde* for værdifuld Bistand med Hensyn til Fremskaffelse af Kildestof til foranstaaende.

STENFELDT FORTÆLLER OM GRIBSKOV

Vi gengiver Indledningen til Niels Stenfeldts Bog
om Esrom Kloster.

»Ved Nordenden af Esrom Sø i Nordsjælland ligger den lille Villaby Esrom, som ingen Baneforbindelse har med Omverdenen — jeg for min Part siger: Gudskelov for det; thi selv om mange elsker denne dejlige Plet af Sjællands skønne Natur, er der for Naturvenner dog til at være for Mennesker, selv paa en smuk Sommerdag, naar mange er ude paa Tur. Der har jeg søgt op fra min Ungdom af, saa tidt der faldt Vandrelyst over mig; hver Plet deromkring er for mig omvævet med et Spind af Minder og Drømme; jeg nikker kendt og fortrolig til Ting og Mennesker, jeg der gaar forbi, og finder jeg der noget smukt, da er det mig smukkere og interessantere end noget lignende paa noget som helst andet Sted.

Mange Veje fører til Esrom. Man kan komme gaaende — og jeg kommer helst frem til Fods — fra Hillerød gennem Grib Skov langs Esrom Sø, forbi Nødebo med den gamle Granitkirke, som har overlevet saa mange Aarhundreders Forvandlinger i Land og Rige, i Kaar og Sind, naar jeg over Sletten til den store sammenhængende Skovpart, hvor »Vangene« findes. Oppe ved Skovbrynet kommer jeg til den herlige Skovridergaard »Skovfryd«. Der deler Vejen sig i 3 Grene, den tilhøjre vælger jeg, den langs den store blaa Flade, ad Søvejen til Esrom. En hel Mil vandrer jeg ad den, og den gaar i Slyng under Storskovens Træer, ind imellem Smaakrat, ud langs Søbredden og er skønnere end nogen anden dansk Vej. Jeg kommer gennem »Pibervang«, »Gravervang« og »Fændrikvang«, hvor »Kongens Bøge« og Frederik den Syvendes Pavillon ligger. Videre gaar jeg gennem »Tumlinge-

vang«, »Munkevang« og »Krogdalsvang«. Nu er disse Vange kun Navne, men i gamle Dage strakte der sig om dem vældige Stengærder og Jordvolde, som holdt Hestestoddene samlet, og i Husene boede der Hegnsmænd, der holdt Hegnene i Orden. Disse Hegnsmænd eller Vangemænd var ofte tidligere Underofficerer eller udtjente Soldater, derfor har Skovløberhuse og Vange endnu de sære Navne »Piberhuset«, »Fændrikhuset«. —

Hvor er den dejlig, den Vej! Jeg husker den særlig fra en Efteraarsvandring i solet Vejr. Det havde frosset let om Natten, og der laa hvid Rimpudder over alle smaa visne Træer, over Græs og faldne Blade, men Himmelen var ren og dybt blaa. Over Søen gik hvide Flor af fordampende Rim. Der var en af os, der paa Udvejen holdt sig op over en anden, som paastod, at naar man kom ind i Grib Skov, fik man et helt andet Ansigt paa end ellers, man var ikke som til daglig, og det maatte jo være noget Snak. Men vi kom af Toget og ind mellem de vældige Træer, vi vidste og følte, at de stod Træer bag Træer milevidt, om os glødede Efteraarets brændende Farver, Gult fra det dybeste Okker op til Kanariegult, Rødt i alle Afskygninger, det sidste giftig-grelle Grønne og Pilenes Graagrønne, og det var altsammen rigest og skønnest ved Søvejen. Og vi fik alle nye Ansigter paa, for saadant noget ser man ikke i den store By. Den Vej fører lige op til Esrom.

Men vi kunde gaa en anden Vej. Nede i Pibervang drejer en anden Vej tilvenstre »Midtlinien«, den er græsgroet og overvældende ensom og skærer lige op gennem Vangene og møder Søvejen, vi før gik ad, ved Krogdalshuset i Esroms Nærhed. — Saa kunde vi ogsaa have taget den tredie Vej fra Skovridergaarden, den brede Landevej til Esbønderup: Præstevejen, som den kaldes fra dengang, da en Præst besørgede Kirketjenesten baade i Esbønderup og Nødebo. Den gaar som en Rutsjebane op gennem Skoven og løber forbi et Skovriderhus »Kalvehavehuset«, et uhyre ensomt, melankolsk Sted, hvor jeg engang har boet. Altid var der grønt i Stuen fra Løvmasserne udenfor, og altid susede Skoven, kun Færdselen paa den gode, brede Vej gav Liv. Den, der skal mores af noget uden for ham selv, kan ikke trives i saadan et Bo. Lidt længere fremme kommer man til Ostrup Slette, hvor der ligger en Skovridergaard mod Syd og en Skovfogedbolig mod

Nord. Paa denne store Slette laa der i fordums Tid en Landsby, Ostrup, der blev sløjfet for det Stutteris Skyld, som Kong Frederik den Anden anlagde i Aaret 1562. Hovedbestanden var af danske Hesteracer, men Christian den Fjerde vilde ikke nøjes dermed, han indførte ogsaa Hingste fra Tyrkiet, Ægypten, Marokko, England, Salzburg, Lichtenberg, Schauemburg og Friesland. Et af de ældste Stod og det, der blev Stutteriets Stolthed, var »Tomlerne« (»Tumlingehuset«). Det var fra dem, den berømte Frederiksborgrace udgik. Paa Christian den Femtes Tid lykkedes det efter lange og mange Bestræbelser at fremstille det berømte »hvidfødte« Stod med de røde Muler, Kongernes Paradeheste. Stutteriet havde sin Glanstid omkring 1800. Ved 1830 var der ialt 800 Heste i Stutteriet. Hestene bar Stutteriets Mærke indbrændt paa Laarene: en Fane med en Krone over. Det vilde Tumlingestod gik ude baade Sommer og Vinter. Hestene var saa langtoede, at man kunde begrave en Haand i Toen. Manken stod brusende ned over deres Øjne og som hos Islænderhestene højt i Vejret fra Halsen. De dannede Flokke paa en Snes Hopper og en halv Snes Foler, anførte af en vild Hingst. Alle Folk heroppe vidste at fortælle om, hvor vilde de var og de Kampe, de førte, hvorunder Hingsten hvinede højt, den særeste, vildeste Lyd i Skoven. For Fodgængere kunde de være farlige nok at møde.

Den fælles Samlingsplads for Stutterihestene var netop Ostrup Slette, og det var ingen Spøg at komme ud for en Flok ophidsede Heste just her. — Jeg kommer ud af Skoven, hvor Maarum—Helsingevejen krydser min Vej. Jeg gaar en lille Tur videre og lægger Vejen over Esbønderup. Det er en yndig By med en køn, gammel Kirke. Den var oprindelig bygget i Rundbuestil, men er i Tidernes Løb blevet meget forandret; Koret er forlænget mod Øst, og Taarn er kommet til mod Vest. Der er fundet Kalkmalerier under Pudsen fra 14. Aarhundrede. Ude under Taarnet findes en interessant Ligsten over en gammel katolsk Præst »Hr. Mikael, fordum Præst paa dette Sted, som døde i Aaret 1330, 7. Oktober.« — Den gamle Kirke har vaaget over mange Aarhundredes Slægter, dens katolske Præster har døbt, skriftet og begravet utallige nu ukendte Mennesker, og de har været til Spot for de lærde Brødre i Esrom, som har skoset dem for deres slette Latin. Klokkerne har ringet Solen ned med Trøst og Lise

for mange syge Slægt efter Slægt. Jeg elsker de gamle fine Kirker, der er en Pryd for vort Land, og jeg lytter gerne til deres Frasagn fra svundne Dage.

Langt ude Vest fra, helt ude fra Harager Hegn, som endnu er en Del af den vældige Grib Skov, kunde jeg ogsaa komme til mine Ønskers Maal. Der ved Maarum Tinghuse har jeg boet og haft min daglige og natlige Gang gennem Hegnet over til Maarum Skovridergaard. Sært var det ved Nattetid at gaa ad de Stier, der ledede mig hjem, gaa og føle med Foden, om Stien endnu var der, og høre alle de sære Lyde, Skoven har ved Nat. Og tidt er jeg kommen ad Smutstier gennem hele Skoven ned til Esrom Sø, hvor Baaden førte mig ud til Fiskeri og Andejagt og Sejlads over til Eskehoved, helt ned til Piberhus og over til Fredensborg Skipperhus. — Fra Maarum Station fører en meget bakket og skøn Landevej gennem Storskov ned mod Esrom. Om der er skønnest ved Vintertid, naar Granernes Grene tynges dybt ned af Snepuder, eller om Sommeren med Blomster og Ranker i Grøfter og op ad Stengærder, ved jeg ikke. — Skoven bliver endelig lys foran mig, men inde tilhøjre i Krogdalsvang har den bevaret sit gamle Urskovspræg, der staar endnu gamle Egekæmper, som var voksne, dengang de hvide Munke kom hertil; der ligger en falden Kæmpeeg, som maaler syv Meter i Omkreds, ved Krogdalshuset løves endnu en tyk Eg, i hvis rynkede Bark er skrevet ligesom de særeste Skriftegn, der fortæller mig om gamle Dage, da den og dens mange Kammerater med deres Olden fødede vældige Svineflokke. — Hvor Skoven ender, er jeg paa en Bakke og ser ud mod Søborg og til Nakkehoveds hvide Fyr, ud, hvor Kattedgat blaaner og Kullens Taagebjerge staar med mandige Linjer mod Synsranden. Atter tager Skoven fat, og jeg gaar ned ad Tingbakken. Der ser jeg i Gærdet en stor Sten med Kong Frederik IV's Navnetræk og en Krone over. Inde paa Bakken, der hvor der nu holdes Folkemøder, stod i gammel Tid Tinghuset, et ganske lille, teglhængt Hus med kun to Fag Vinduer. Her holdtes Ret hver Mandag. Ude ved Vejen stod en »Kag«, en 3 Meter høj Pæl med en Bøjle foroven og forned. Forbryderne blev »strøgne« til Kagen, det vil sige piskede, naar Dommen lød paa Rasphusstraf; den Kag stod endnu ved 1840. I denne Tingbakke findes nogle dybe Gruber, hvor alt det Ler

er gravet, hvoraf Munkene brændte Mursten til deres Klosterbygninger — og saa er jeg ved Esromsletten og ser mit Maal: Klosterets røde Mure lige for mig. — Alle disse Veje førte mig til mit Hjertes Hjem, det dejlige Sted, hvor jeg gerne vilde bo, hvor saa mange i Middelalderen tyede hen, naar Alderen tvang dem i Knæ, naar Kampmodet og Stridslysten var udslukt, og de kun trængte til Ro og Hvile. Her kom de med deres sidste Gods og bad om Ly og en Grav hos deres Forfædre og under Klosterets signende Fromhedsværk og Kirkens helligende Klokkeklang. — Her kunde jeg strække mig ud under et gammelt Træ, aande langt ud og blive liggende, mens Suset deroppe i Løvet sang over mig. Og om Klosteret stod, kunde jeg tænke mig at bo som Munk der, fjernt fra alt det sindsoprivende, der nu piner mig og mange med mig i denne stygge Tid, mens Brødrene sang deres »Tider« ogsaa for mig, og Evighedsfuglen sang for mig og fik tusinde Aar til at være som een Dag.

Allerhelst vil jeg dog komme til Esrom gaaende fra Klosterishegn og Havreholms Mose. Naar man da gaar ad den smalle Sti, der har gammel Hævd, hen mellem Kornet, ser man fra Rismarkens Bakketop pludselig ud over en stor, frodig Egn, nærmest har man en stor Klynge brede Linde og bag dem Esrom Bys hvide Huse og røde Tage. Der bagved hæver Bakker sig klædt med bovnende Skov, og bag det hele Grib Skovs langt-rækkende mørke Stribe. Til venstre blinker Søen frem. Lige til venstre for Lindegruppen kigger en mørkerød Bygning frem, det er Esrom Kloster eller det, der er tilbage deraf. — En anden, bredere Vej fører dertil, Landevejen fra Plejelt forbi Esromgaard. Ret uden for Gaarden viser sig det samme Syn som fra Risbakken, saa snor Vejen sig til højre, i et stort Stræk flyver Bilerne en Sommerdag herved for at forsvinde under Lindene og suse ind forbi den hvide, smukke Kro.

Esrom, er der ikke en herlig Klang i det Navn! Gammeldansk, historisk vægtig! De fleste, der kommer her, har et vagt Begreb om, at det betyder noget i vor Historie, de færreste ved dog, hvor meget det betyder . . .«

Paa de følgende Blade fortæller saa Niels Stenfeldt Esrom Klosters Historie. —

FRA FOLKELIVET

I

Et Levnedsløb

Indtil et Stykke ind i forrige Aarhundrede var det ude paa Landet almindeligt, at der ved et ældre Menneskes Begravelse blev oplæst en Levnedsbeskrivelse, hvori Stedets Lærer fortalte om den afdødes Liv og Skæbne. Vi har tidligere i *Kultur og Folkekeminder* I, 1949, gengivet en saadan fra 1836, og her følger en tilsvarende fra 1840.

Levnetsløb

*over Gaardmand Jacob Herlufsens Hustrue i Neilinge
Johanne Pedersdatter.*

Medens vi staae sørgende ved en Vens Grav, da maa vi komme ihu at Døden er vis, men dens Time uvis, at Ungdom og Alder, at Sundhed og Kraft ei kan beskytte os mod Døden naar Guds Time kommer. Den ene af vore Paarørende efter den anden see vi ledsages til Gravens Hvile, nogle i de unge Aar, andre først naar de graae Haar have farvet deres Isse.

Denne Kiste indeslutter de jordiske Levninger af en midaldrende Kone, der i hendes sunde Dage var sin Families Haab og Glæde; men nu ere de Læber kolde som før kunne gyde Trøstens Ord i de bedrøvede Hjerter, og de Arme ere kraftløse som før en føie Tid siden saa ømt omfavnede sin kjære talrige Børneflok; og alt hvad der før var Hjertet saa kjært og dyrebart ligger nu indesluttet i denne snævre Kiste for at overgives til Graven. Dog, Herrens Veie ere ubegribelige. Hvo tør gaae i Rette med ham og spørge: »Hvorfor gjorde du det saa og ikke anderledes;« svarer saa ikke Job, som klager over Guds Uretfærdighed imod

sig, i Jobs Bogs 38 Kapitel: Forstaaer du alting indtil Jordens yderste Bredde? Forkynd det dersom du kjender det altsammen. — Vi ledsage idag en værdig Ægtefælle, en øm Moder til sit Hvilested. Hun kunde endnu have været sin Families Støtte i mange Aar; men det var Alherrens urandsagelige Raad, at hun nu skulde forløses fra dette Livs Jammer og indgaae til sin Herres Glæde. —

Hun var født i Kagerup af ærlige og christelige Forældre i Aaret 1784. Faderen var den agtbare Gaardmand Peder Arentsen og Moderen den ærlige Danneqvinde Ane Marie Larsdatter. I sit 3die Aar mistede vor Sal. Henfarne sin Fader, hvorfor hun blev opdraget under en øm Moders og kjærlige Sødskendes Veiledning; og da disse baade ærede Gud og deres Pligter, saa svarede de ogsaa her at Guds Ord og Kjærlighed til det høieste Væsen blev indprentet frugtbærende i vor Sal. Henfarnes barnlige Hjerte. — Ikke maatte hun ud blandt Fremmede for at fortjene sit Brød, men var bestandig hjemme, uden omtrent i 2 Aar da hun var hos sin Søster i Paarup. Da vor Sal. Henfarne var 19 Aar døde hendes Moder, og fra den Tid af bestyrede hun Huusvæsenet for sin ældre Broder hjemme, noget over 3 Aar. I sit 23de Aar indgik hun, efter Forsynets Styrelse og sin Families Ønske, i den hellige Ægteskabs Stand med Ungkarl Jacob Herlufsen i Neilinge, hendes overlevende og dybtsørgende Enke-mand. Med ham levede hun et christeligt og kjærligt Ægteskab i noget over 32 Aar, og blev i samme af Gud velsignet med 11 Børn nemlig 3 Sønner og 8te Døttre. Af disse have de 2 Døttre forlængst ombyttet Tiden med Evigheden, og nu modtaget deres Moder i de Saliges Boliger hvor Gud vil aftøre al Graad af hendes Øine, hvor ingen Død er mere og hvor al Sorg og Smerte skal ophøre — og de andre hendes overlevende Børn, der alle kjende Tabet af deres ømme Moder, have idag ved hendes Kiste sagt hende det sidste Farvel, og ville væde den Gravhøj med deres hede Taare hvorunder deres Moders Been snart vil smuldre. —

I vor Sal. Henfarnes 32aarige Ægteskab var hun bestandig en kjærlig og tro Ægtemage og en øm Moder, derfor var hun ogsaa elsket og agtet af sin Ægtemage og Børn i Livet, og derfor føle de saa trykkende Smerter ved hendes pludselige Overgang i Dø-

dens Arme. Ikke har vor Sal. Henfarne i sit Ægteskab været fri for Gjenvordigheder, men hun har i de senere Aar meget været hjemsogt af disse Uheld med Kreaturerne og flere Aars Misvæxt, Mangel af Livets første Nødvendigheder og idelige Sygdomme i Familien har i mange Aar nedtrykt hende. Denne Byrde blev hende tilsidst for tung og hun formaaede ikke at bære den; hendes Kræfter toge af og hun kastedes sidste Vinter paa Sygeleiet. — Langvarig var hendes Sygdom og mange og haarde vare hendes Lidelser. Dog hun syntes igjen at komme til Kræfter og at kunne, som tilforn, forrette sin vante Gjerning; men dette var kun som et Lysglimt i den mørke Nat. Døden endte pludselig hendes Lidelser sidst afvigte Torsdag, og Herren kaldte hende til sig i hendes Alders 56 Aar. —

I hendes efterladte Ægtemage og Børn som sørge saa veemodigt over Tabet af Eders Henfarne Moder, hun er nu ikke mere, og Eders Taare formaae ei at kalde hende tilbage, men hendes Minde leve stedse iblandt Eder. Himlen skjænke Eders Hjerter Trøst og lindre Eders billige Sorg. Dødens haarde Kamp har den Henfarne kjæmpet, efter Gravens Hvile opgaae et evigt Foraar for hende, da hun, som Blomsten af Jorden, skal fremstaae af Graven til nyt Liv og atter samles med Eder for aldrig mere at adskilles.

Peder Jacobsen.

— — —

Naar der i det anførte tales om, at afdøde Johanne Pedersdatter ikke havde »været fri for Gjenvordigheder«, at hun i de senere Aar havde været hjemsogt af Uheld med Kreaturerne, flere Aars Misvækst, Mangel af Livets første Nødvendigheder og idelige Sygdomme i Familien, da kan vi i hvert Fald delvis bekræfte dette fra Historien. Johanne Pedersdatter var født 1784 og døde 1840, netop dette Tidsrum var i vort Folks Historie ualmindelig begivenhedsrigt baade i lys og mørk Henseende. Fire Aar efter, at Johanne kom til Verden, løstes Stavnsbaandet 1788, og hendes Barndom faldt i det hele i Landboreformernes Tid. Hun var 17 Aar gammel, da Slaget paa Rheden indtraf 1801. 23 Aar gammel blev hun gift. Det har været paa den Tid, da Københavns Bombardement fandt Sted 1807, og den syvaarige Krig med Englænderne begyndte. Hun var 29 Aar, da Statsbankerotten indtraadte 1813, og hun var 34 Aar, da den store Landbrugskrise begyndte

sin Hærgen 1818. Den varede i ti Aar til 1828, og Aaret 1826 staaer den Dag i Dag i manges Tanker som det store Misvækst-aar, da Tørken ligesom i 1868 hærgede Markerne. Alt dette hændte i Johanne Pedersdatters Levetid, og dertil kom de Sygdomme i Hjemmet, der dengang som Følge af de ringe Lægemidler var langt mere skæbnetunge end i vore Dage, skønt vi jo alle synes, de er svære nok. Tænker man alt dette igennem, vil man faa en Fornemmelse af, hvad denne nordsjællandske Bondekone har oplevet — og gennemgaaet.

II

De gamle sagde

Ved Statsradiofoniens Udsendelse den 31. December 1958 fortalte Anders Uhrskov under ovenstaaende Titel bl. a. følgende:

Man maatte arbejde haardt i gamle Dage, men man lettede Byrden ved spøgefuld Ironi. Det er godt at komme til at sidde ned, naar man har ligget hele Dagen. Saadan lød et Ordsprog, og her er et andet: Saa gik den Dag med Magelighed — naar Arbejdet regnes fra. Og et tredje: Det skulde være en daarlig Gaard, der ikke kunde føde en Drivert. (Det kan den ikke mere).

En Mand fra Alsønderup var i Forhør hos Birkedommeren i Hillerød. Og Birkedommeren spurgte: »Hvordan kan De egentlig leve? De ejer ikke noget. De bestiller ikke noget, og De lever alligevel.« — »Jov, det skal jeg sige Dem, Hr. Justitsraad — tigge og stjæle det skal der ingen Driftskapital til.« Det sidste blev efterhaanden til et Ordsprog.

Men der var ogsaa dem, hvis Ord faldt anderledes. Som nu Ane Niels Ol's i Store Hagelse: »Ja, jeg har ha't gode Kræfter, men jeg har ogsaa næn't at bruge dem.« Hun gik ud at vaske, til hun var 84.

Der kan være noget flegmatisk, noget passivt ved Sjællænderen. »Man ska int kere sig om det, som int ka bli'e anderledes,« sagde en Midtsjællænder. Køve-Jakob i Tisvilde, der havde sit Tilnavn efter Faderen, som flettede Bikuber, udtrykte sit Livssyn i følgende Ord: »Det passer int, naar de siger, at det int ka gue. Det har altid gaaet, hvor jeg har væ't med. Har det int gaaet godt, saa har det gaaet galt — men gaaet det har det altid.« —

Men det var Julen, vi skulde snakke om. »Glædelig Jul, Helsen og Sundhed — alt, hvad som kært er.« Saadan hilste man i Vejby i svundne Tider, naar man Juleaften eller Juledag traadte ind i Stuen. Julen var præget af en varm religiøs Følelse og af den gode Levemaade. Julen var den Højtid, der stod Menneskenes Sind nærmest. Dernæst kom Paasken og sidst Pinsen. Levemaaden var bedst om Julen. Til de andre Højtider aftog den gradvis. Derfor havde man ogsaa Udtrykket »Den fede Jul, den magre Paaske og den sultne Pinse.«

Nu maa man endelig lægge Mærke til, at god Mad var ikke i gamle Dage som nu en Selvfølge. Da vi her i Huset for fyrretyve Aar siden sad og spiste til Aften, kom en Gaardmand fra Ramløse ind. Jeg spurgte Manden — Rasmus Kristensen hed han — om han ikke vilde have noget med. »Nej Tak,« svarede han, »jeg har faaet Mad een Gang i Dag, som vi siger i Ramløse.« Udtalelsen var ikke blot en Vittighed, den havde en større Dybde, maaske *en bitter Dybde*. Den var muligvis opstaaet i den store Landbrugskrises Tid 1818—1828, da mangan en Bonde gik fra Gaarden og maatte vandre rundt med Pose og Stav. Da var det store Ting, om man fik Mad een Gang om Dagen.

Det var altsaa Radioen, men vi fortsætter:

En Dag for en tredive Aar siden stod jeg i en Butik og passerede med den lille — nu for længst afdøde — Skomager. Det var en kølig Dag først i November. Han saa op paa mig med et polisk Smil og et let undersøgende Blik. »Ja, nu er Svalen kommen,« sagde han. Det varede faktisk nogle Sekunder, inden jeg fangede den. »Og nu har vi to Vintre og een Sommer,« fortsatte han. Blikket var stadig undersøgende, men denne Gang var jeg med og bekræftede Sandheden. Han fortsatte atter, denne Gang betragtede mig som et Medmenneske: »Men til Foraar har vi to Somre og een Vinter — det er bedre.« Ja, det var bedre, og jeg har mange Gange siden glædet mig over de gode Udsigter, Foraaret ogsaa paa dette Omraade frembød.

Af andre kvikke Bemærkninger skal endnu anføres et Par Stykker. Ikke ret langt fra en stor Sø bor en Tækker, som jeg kender. Tæt ved samme Sø har nogle Københavnerne bygget Sommerhuse i god, gammel Stil med Straatag og Ryggetræer, men

de har efterhaanden gjort den ubehagelige Erfaring, at Straatag og Ryggetræer ikke kan vare evig. En af dem spurgte derfor en Dag Tækkeren, hvad han skulde gøre for at faa Ryggetræerne til at holde noget længere. »Tag dem ind om Natten,« svarede Tækkeren. Da jeg smilede højt ved at høre Tækkeren gengive den Tildragelse, bemærkede han tørt: »Ja, hvad Faen ska' man sige til dem?«

En anden rap Bemærkning har jeg fra en nu afdød Købmand i Hillerød. En Dame havde købt en lille Pose The. Da den var pakket ind, sagde hun: »Vil De ikke være venlig at bringe den ud?« — »Det kan vi desværre ikke, Frue,« svarede Købmanden, »vor Karl er i Ullerød med et Tiøres Frimærke.«

Her er endnu et Par Fyndord: En lille Fortjeneste gør ikke en Mand fattig. — Den ene Skilling kaster ikke den anden væk. — Saa længe man ikke har ti Øre, har man heller ikke en Krone. — Naar man bliver gammel, skal man la' sig traa paa, sagde en gammel Typograf. Besværligheder skubbede han fra sig med Ordene: »Lad dom om ded, som ka' læse og skrive.« — Et Par andre Udtryk for et noget mørkt Livssyn er følgende: Naar man bliver gammel, skal man være til Grin alle sine Dage. — Alt tager Overhaand. —

For mange Aar siden var der i Græse en Lærer, der hed Brøns. Naar han besøgte en Parcellist og Smed, der hed Lars Ølsen, sagde han gerne: »Lars, jeg mistede min Pibe i Døren, for da jeg gik ind, gik den ud.« Dette betød, at han gerne vilde have Piben stoppet. — Og saa slutter vi med en anden lun Bemærkning: Skal man vælge mellem to Svagheder, er det bedre at være rundhaandet end hjulbenet.

III

Roosevelt besøger Byen

Den 3. Maj 1910 havde Hillerød Besøg af den amerikanske Statsmand *Theodore Roosevelt*. Hvad ved man egentlig om ham i Dag? Han var født 1858 (og døde 1919). Han gik ind i Politik, opnaede en forrygende Popularitet, var De forenede Staters Præsident 1901—08, fik mæglet Fred mellem Rusland og Japan 1905 og modtog Nobels Fredspris 1906 — og nu var han altsaa kommet her til Byen for at besøge Frederiksborg Slot.

Det var en Mand, man vilde se. Ved Titiden strømmede Folk til Slotsgaarden for at hilse paa Amerikas første Borger. *Frederiksborg Statsskole* var der med Fanen i Spidsen. Klokken halvelleve svingede Bilen med Roosevelt og hans Følge ind i Slotsgaarden, og Adjunkt, Dr. phil. *Niels Bøgholm* traadte frem for paa Skolens og Rektor Hudes Vegne at byde Verdensberømt-heden velkommen paa Engelsk. Han udtalte bl. a.: Napoleon talte om Krigens Filosofi, som overgaar den almindelige Fatteevne. Politik har ogsaa sin Filosofi, som kun de Statsmænd, der tænker i Fastlande, kan se. Paa den anden Side repræsenterer en stor Statsmand, en stor Digter, en stor Tænkter den højeste moralske Magt. De højner Livsinteresserne og giver et Plus til den samlede Verdensenergi, saaledes at de menneskelige Muligheders Grænser udvides. —

Nu tog Roosevelt Ordet. Han begyndte med at sige: Vi Amerikanere har lært at sætte Pris paa Danskerne gennem de gode Indbyggere, de har sendt os, og vi forstaaer, paa hvilket højt Standpunkt den danske Skole staar. Han sluttede: Vi trænger til at udvikle de blidere Dyder, der jævner Vejen for vor Næste, men hver Stat — stor eller lille — har ogsaa de mandige og tapre Egenskaber behov, men disse maa altid være parrede med den dybeste Retfærdighedssans. I det lange Løb hviler Staten, ja, hele Samfundet, paa Familielivet, Ærligheden og — først og sidst — den sunde Fornuft.

De bedste Samfundsborgere kommer fra de gode Hjem og medbringer herfra den individuelle Udvikling, der sætter et Personlighedsstempel paa ethvert Menneske.

Jeg takker Dem for den Velkomst, De har givet mig, og den Hilsen, De her har bragt mig.

Men nu skete der det, helt uden for Programmet, at en gammel Dansk-Amerikaner, *Jens Hansen* fra Lønholt, traadte frem og tolkede sin Glæde over engang at faa Lejlighed til personlig at hilse paa den Mand, der ved sit store og dygtige Arbejde i De forenede Stater ikke alene havde gjort sig beundret og respekteret, men ogsaa havde faaet alle til at holde af sig. »Og,« fortsatte *Jens Hansen* paa flydende Engelsk, »mest af alt glæder det mig at kunne byde Dem velkommen og hilse paa Dem herhjemme i mit Fædreland, hvis Beboere De altid har interesseret Dem

for, hvor i Verden De traf dem.« Og saa fulgte et djærvt Haandtryk mellem den store Amerikaner og Jens Hansen fra Lønholt.

Men hvilket Indtryk gjorde saa Roosevelt paa de tilstedeværende? Ja, derom har vi et Vidnesbyrd i nogle Linier, Redaktør *Holger Bernild* skrev i sit Blad. De lyder saaledes: At se og høre Roosevelt var en Oplevelse. Aldrig har vi staaet over for et Menneske, hvis Personlighed virkede saa stærkt som hans. I Blik, i Tale, i Bevægelse var han det ophøjede Udtryk for *Manden*, for *Geniet*. En ganske overordentlig Harmoni prægede hans Skikkelse og Væremaade. Intet af hans Virkemidler var uægte; der var tværtimod over hele Mandens Fremtræden en velgørende Naturlighed. Han vidste, hvem han var. Den stolte, stærke Amerikaner behøvede hverken at lefle eller at blive nedladende. Men inden man saa sig for, var man vunden for ham. Han har taget Amerika, han tager Europa med, hvor han kommer.

Roosevelt var ligetil, som kun en *Borger* kan være det. Blot den Maade, hvorpaa han *placerede* sig, viste ham som *Folkets Mand*. Ingen hofmæssig Tilbageholdenhed lagde han for Dagen, men Høvdingens naturlige Færden mellem Mennesker.

En af *Verdens allerstørste* har gæstet vor By. For dem, der saa og hørte ham, vil Besøget være et Minde, som ikke udslettes. — —

Roosevelt blev under sit Ophold i Hillerød bevogtet af fire amerikanske Detektiver og to danske Opdagelsesbetjente.

IV

En Forening stiftes

En Handels- og Kontormedhjælperforening blev stiftet ved et møde paa Hotel »Leidersdorff« den 27. April 1909. Til Formand valgtes Kommis *Herman L. Melskens*. Foreningen begyndte med 12 Medlemmer, men allerede i September talte den 30 ordinære og 10 ekstraordinære Medlemmer.

Foreningen var nu ikke lige velset alle Steder. Et Blad giver saaledes en Udtalelse af Isenkræmmer *A. Steglich*, der gik ud paa, at Foreningen for Isenkræmmere paa Sjælland havde vedtaget at henstille til Foreningens Medlemmer ikke at beholde eller antage Medhjælperne, som var Medlemmer af Handels- og

Kontormedhjælpernes Centralorganisation. Hvilket han havde gjort sine Medhjælpere bekendt med. Iøvrigt meddeler Handels- og Kontormedhjælperforeningen, at den er absolut upolitisk.

En af de første Opgaver, Foreningen søgte at løse, var Indførelsen af 7-Lukning i de tre Sommermaaneder, Melskens, der baade var en initiativrig og energisk Natur, skrev den 22. Juni en Artikel i Bladene, der begyndte saaledes: »Sommeren er kommen; efter et koldt Foraar har vi nu den korte nordiske Sommer. Og Folk benytter den; mere og mere er det i de senere Aar gaaet op for os, hvor stor en Indflydelse Solen og den friske Luft har paa det menneskelige Legeme. Derfor ser man nu unge og gamle, store og smaa, benytte deres Fritid til at køre, cykle eller spadserere i de lange Sommeraftener.«

Men der er een Stand, der kun i ringe Grad har kunnet nyde Sommeraftenen, fortsætter Melskens, og det er Handelsstanden, der fra Kl. 6—7 om Morgenen og til Kl. 8 om Aftenen staar bag Disken eller ved Pulten. Efter 8 skal der mange Steder ryddes op, og derefter skal man spise til Aften. Sommeraftenen bliver derfor meget kort for Handelsmedhjælperen. Der har i de senere Aar været Bestræbelser fremme for at gennemføre en 7-Lukning, dette er ogsaa sket i adskillige Byer. Her paa Stedet er Reformen gennemført af Boghandlere, Slagtere og Glarmestre, mens andre Fag har taget den op til Drøftelse. Kunderne kunde imidlertid støtte denne Sag ved altid at gøre deres Indkøb i god Tid før Kl. 7 i Juni og Juli Maaneder. Blev dette almindeligt, vilde Butikkerne blive lukket af sig selv.

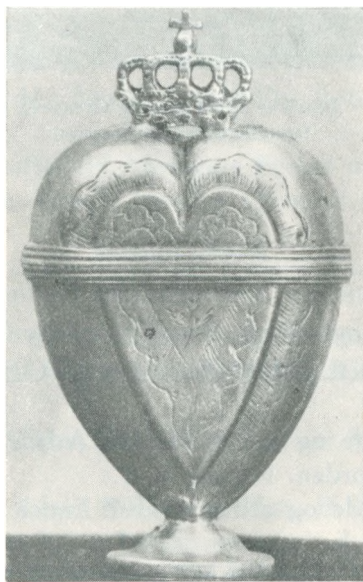
Et Par Dage efter meddeles det, at samtlige Manufaktur- og Herreekviperingshandlere paa Opfordring af *L. R. Willerup* havde vedtaget at lukke Kl. 7 i Juni og Juli Maaneder. Melskens havde flere Indlæg om Sagen, og endnu nogle Forretningsgrene fulgte Opfordringen. Men naturligvis var det Kolonialhandelen, der havde mest at gøre i Dagens senere Timer, og Byens Kolonialhandlere bekendtgør da ogsaa i en Annonce, der spænder over hele Bladets Bredde, at de som sædvanlig har aabent til Kl. 8.

Handels- og Kontormedhjælperforeningen var ikke alene optaget af faglige Spørgsmaal, ogsaa de kulturelle havde Interesse. Den 4. Februar 1910 havde den saaledes formaaet *Johan Skjold-*

borg til paa »Leidersdorff« at holde et Foredrag. Der var gratis Adgang og fuldt Hus. Den 20. Marts talte *Jeppe Aakjær* i Foreningen. Adgang 25 Øre, Medlemmer gratis. Aakjærs Emne var *Livet og Poesien*. Efter Foredraget læste han nogle af sine Digte og en Fortælling i jydsk Mundart. Der var atter fuldt Hus.

Melskens var blevet Medlem af Hovedbestyrelsen og gjorde i det hele et stort Arbejde for Sagen. Men det hele varede ikke saa længe, thi i Begyndelse af 1911 overtog han Forretningen *Heinr. Schrøders Eftf. (C. Michaelsen)* og nedlagde derfor sine Hverv i Handels- og Kontormedhjælperforeningen, idet han jo nu ikke længere var Medhjælper, men Købmand.

Men siden den Tid har Foreningen vokset sig baade stor og stærk.



Et Sølvhovedvandsæg.



Bibelske Spørsmaal og Giensvar.
(Nordsjællandsk Folkemuseum).

*Nogle nyttige,
og for alle Mennesker, som elske den Hellige Skrift, tienlige,
og derhos temmelig forfattede*

BIBELSKE SPØRSMÅAL OG GIENSVAR

Hvilke ere døde og aldrig fødte? Adam og Eva, de første Mennesker paa Jorden. 1 Mos. B. 1.

Hvilke ere fødte og aldrig døde? Enoch og Elias. 1 Kong. B. 2.

Hvo har første Gang ofret HERren? Abel. 1 Mos. B. 4.

Hvad er det: Vandet var en Laas, og Nøgelen dertil var af Træ; Jægeren jager efter Vildtet, Vildtet undkom, og Jægeren blev fangen? Det er: Da Moses slog med sin Stav i Det røde Hav, da deelede Vandet sig, og Israels Børn med tørre Fødder

kunde gaa derigiennem, men Kong PHarao, som jagede efter dem med sin heele Krigs-Hær, druknede deri. 1 Mos. B. 14.

Hvilke Systre haver født deres Brødre? Loths Døttre. 1 Mos. B. 19.

Hvo er fød og ikke død, er endnu i Verden og lever ikke? Loths Hustrue, som ved Sodoma og Gomorra er bleven til en Salt-Stytte. 1 Mos. B. 19.

Hvem har gjort HEerren et velbehageligt Offer, og ikke fuldbragt det? Abraham. 1 Mos. B. 22.

Hvilket Menneske er af Gud HERren selv, kaldet en Gud? Moses. 2 Mos. B. 7.

For hvem har Soel og Maane staaet stille? For Josva. Josv. 10.

Hvo har hverken været i Himmelen eller paa Jorden? Propheten Habakuk. Dan. 14.

Hvo har i tre Dage opholdt sit Liv i Vandet? Propheten Jonas. Jon. 2.

Hvor bliver Øvrigheden kaldet Guder? I anden Mose. B. 23.

Hvor mange Siæle ere komne med Jacob i Egypten? Halvfierdsindstve. 1 Mos. B. 46.

Hvor længe vare de i Egypti Land? Fire hundrede og Tredive Aar. 2 Mos. B. 12.

Hvor mange ere efter de Aaringers Forløb atter reyst derfra? Sexhundredetusinde Mænd, foruden Qvinder og Børn. 2 Mos. B. 12.

Hvor mange Leyre havde de udi Ørken? To og Fyrgetve. 2, 4, 5 Mos. B.

Hvor mange af de Sexhundrede Tusinde Mand, som reyste fra Egypten, ere komne i Canaans Land? Tvende, nemlig: Josva og Caleb. 4 Mos. B. 14.

Hvor har Gud HERren selv svoret ved sin Siel? Hos Prophten Amos.

Hvis Asen haver talet? Bileams. 4 Mos. B. 22.

Hvilke Mennesker haver Jorden opsluget, da de tragtede efter høye Embeder? Korah, Dathan og Abiram. 4 Mos. B. 16.

Hvem haver begravet Moses? Gud selv. 5 Mos. B. 34.

Hvem haver gjort, at Jernet haver svømmet paa Vandet ligesom Træ? Elisa, da ved Jordans Flod een lod Øxen falde af Skaftet i Vandet, da stødte Elisa med sin Kiep paa Bunden, saa svøm-

mede Øxen, at man med Haanden kunde gribe den. 2 Kong. B. 6.

Hvem var den første, som døde i Verden? Abel. 1 Mos. B. 4.

Hvo er bleven den ældste i Verden? Methusalem. 1 Mos. B. 5.

Hvem torde i Det gamle Testamente ikke gifte sig med en Enke? Ypperste Præsten. 3 Mos. B. 21.

Hvo har haft den største Seng? Kongen til Basan, hvis Seng haver været af Jern, ni Alen lang og fire Alen bred. 5 Mos. B. 3.

Hvo har været den største og højeste Person i Israel? Kong Saul. 1 Sam. 10.

Hvo har stærkest kunnet løbe? Asahel. 2 Som. 2.

Hvem haver været den skønneste Mand i Israel? Absalon. 2 Sam. 14.

Hvo har gjort de fleste Sange? Salomon har gjort et Tusind og Fem Sange. 1 Kong. B. 5.

Hvo har haft de fleste Koner? Salomon har haft Tusinde Koner. 1 Kong. B. 11.

Hvilken Prophet haver gjort Underværk i Døden? Elisa har opvakt en Mand, som blev lagt i hans Grav. 2 Kong. B. 13.

Hvor meget Guld og Sølv har David efterladt hans Søn Salomon til at bygge Tempelen for? Et Hundredetusinde Centner Guld, og Tusinde Gange Tusinde Centner Sølv. 1 Kong. 23.

Hvilke haver været de skønneste Qvinder? Jobs Døttre. Jobs 42.

Hvem har set det største Træ? Kong Nebucadnezar. Dan. 4.

Hvor bliver i Bibelen meldet om Hundrede Aars Dreng? Hos Propheten Esaias 65.

Hvor staar Hoved Summen paa all Lærdom? I Prædik. Bogs 12, 13 staar: Frygt GUD og hold hans Bud; thi det hører alle Mennesker til.

Hvor staar der skrevet, at Christus vil trolove sig med os i Evighed? Hos. 2, 19.

Hvo har gjort Guds Villie, og er hverken kommen i Himmelen eller i Helvede? Den Hvalfisk, som slugede den Prophet Jonas i sig. Jon. 2.

Hvem har en Hund bragt glædelige Tidendes? Den gamle Tobias. Tob. 11.

Hvem har seet Christus paa en rød Hest? Den Prophet Zacharias. Zach. 14.

Paa hvor mange Steder har Gud fornemmelig sin Bopæl? Paa trende Steder: I det Høye, i Helligdommen og hos dem, som have et sønderknuset Hierte, som han selv siger hos Esaias 57.

I hvilken Have er den største Skade skeet? I Paradis-Haven. 1 Mos. B. 3.

Hvilke ere een Gang fødte op og to Gange døde? Enkens Søn af Nain og Lazarus af Bethamien. Joh. 11.

Hvo har hverken haft Fader eller Moder? Melchisedech. Ebr. 7.

Hvo er først kommen i Himmerige, siden det menneskelige Kiøn var igienløst? JEsus Christus. Luc. 23.

Naar er Moses kommen i Canaans Land? Efter sin Død, da han ved Christi Forklaring lod sig see paa Tabors Bierg i . . .

Kiøbenhavn, trykt og findes tilkiøbs hos Johan Rudolph Thiele, boende Lars Helliggeist-Stræde.

FORSKELLIGT

Nordsjællandsk Museumsforenings Bestyrelse bestaar af følgende: Sparekassedirektør *O. Blinkenberg Nielsen* (Kasserer), Forstander *Nils Gustafsson*, Malermester *Nicolaj Jensen*, Holløse, Forstander *Oluf Jensen*, Førstelærer *S. Jørgensen*, Slangerup, Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Dr. phil. *Jan Steenberg*, Borgmester *W. Stenberdt* og Overbibliotekar *Anders Uhrskov* (Formand).

Kredsformænd. Museumsforeningen er inddelt i 18 Kredse, nemlig: *Ammindrup* (Kredsformand: *Parcellist Magnus Andersen*), *Farum* (Overlærer *E. Ougaard*), *Fredensborg* (Overlærer *Fru Else Sørensen*), *Frersvang* og *Harløse* (Murermester *Vilh. Nielsen*), *Helsinge* og *Højbjerg* (Uddeler *Robert Woidemann*), *Holløse* (Malermester *Nicolaj Jensen*), *Humblebæk* (Overlærer *J. Rosenkilde*), *Jægerspris* (Overlærer *Sveegård*), *Lavø* (Parcellist *Alfred Christensen*), *Præstevang* (Forfatter *Georg Nordkild*), *Ramløse* (fhv. Gaardejer *Hans Larsen*), *Skærød*, *Agerup* og *Taagerup* (Tømremester *Frederik Danekilde*), *Slangerup* (Førstelærer *S. Jørgensen*), *Tjæreby* og *Æbelholtvang* (Gaardejer *A. Andersen*), *Store- og Lille Lyngby* (Gaardejer *Knud Hansen*), *Store Rørbæk* og *Svedstrup* (Parcellist *Axel Jacobsen*), *Sundbylille* (Gaardejer *Anders Hansen*), samt *Hillerød* og *Nyhuse*.

I Tilskud til Museumsforeningens Arbejde har man for Finansaaret 1959—60 modtaget følgende Beløb: Fra *Undervisningsministeriet* 3581,18 Kr. (samt i Efterbetaling for 1958—59 2468,93 Kr.), *Frederiksborg Amt* 500 Kr., *Hillerød Kommune* 500 Kr., *Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse* 500 Kr., *Sparekassen for Frederiksværk og Omegn* 100 Kr., *Spare- og Laanekassen for*

Kronborg vestre Birk i Helsinge 100 Kr., Frederikssund & Omegns Bank 100 Kr., Hillerød og Omegns Bank 100 Kr., Nordsjællands Bank, Helsinge, 100 Kr., Frederiksborg Slotssogns Sogneraad 50 Kr., Melby Sogneraad 20 Kr., Uvelse Sogneraad 10 Kr., Vejby-Tibirke Sogneraad 25 Kr., Asminderød-Grønholt Kommune 20 Kr., Farum Kommune 25 Kr., Kregme-Vinderød Kommune 100 Kr., Esbønderup-Nødebo Kommune 50 Kr., Slagslunde-Ganløse Sogneraad 30 Kr., Lillerød Kommune 50 Kr. Bestyrelsen for Nordsjællandsk Museumsforening bringer sin bedste Tak for de nævnte Tilskud, uden hvilke det ikke var muligt at udsende vor righoldige Aarbog og udføre vort øvrige Arbejde.

Kultur og Folkeminder XII koster som Aarbogen i Fjor 8 Kr. i Boghandelen, medens Medlemmerne faar den for Kontingentet, som er 3 Kr. Af tidligere Aargange er I, II og VI udsolgte, medens de øvrige af Foreningens Medlemmer kan købes for 3 Kr. Stykket ved Henvendelse til Formanden.

Nordsjællandsk Folkemuseum har paa den fornemme Udstilling *Smykket i dansk Eje*, som *Det danske Kunstindustrimuseum* i København afholdt i Marts og April, været repræsenteret med et Par Sølvskospænder.

Folkemuseet paa Jægerbakken er aabent hver Søn- og Helligdag i Juni samt Grundlovsdagen fra Kl. 15—17, i Juli og August hver Dag, ligeledes fra Kl. 15—17.

INDHOLD

	Side
En Fest i 1880	3
Trange Tider	13
Rim i Helsinge Præstegaard og andetsteds	25
Aandsliv i Hillerød	31
Tre Mindesten	45
En Bondeskikkelse i Horns Herred	
Niels Larsen, Højager. Af Lærer H. L. Sørensen	54
Nyt Liv i gammel Kultur	63
Aage Jørgensen fortæller	79
Flittige Folk	88
I. En Jyde fortæller	
II. En Sjællænder fortæller	

	Side
Niels Stenfeldt	96
Stenfeldt fortæller om Gribskov	107
Fra Folkelivet	112
I. Et Levnedsløb	
II. De gamle sagde	
III. Roosevelt besøger Byen	
IV. En Forening stiftes	
Bibelske Spørsmål og Giensvar	122
Forskelligt	126

Hvor intet andet er angivet, er Bidragene skrevet eller tilrettelagt af Anders Uhrskov.

BILLEDER

	Side
Jens Busk	5
En Kaffestol (Folkemuseet)	12
H. P. Hanssen	21
Stue i Husmandsstedet	24
Sandflugtsmonumentet i Tisvilde	27
Kildeblokken i Tisvilde	29
Karl Mantzius	37
Olaf Poulsen	39
Peter Cornelius	41
Halmflettet Kurv til Børnetøj (Folkemuseet)	44
Søren Kierkegaard	47
C. Hostrup	49
Et Flettetøj (Folkemuseet)	53
Niels Larsen, Højager	57
En Træbænk (Folkemuseet)	62
Fru Nanna Gandil	65
Fru Nanna Gandil og Fru Berg-Sørensen paa Jægerbakken	71
Statsskolens Folkedansere paa Frilandsmuseet	73 og 75
Aage H. Jørgensen	81
En Bilæggerovn (Folkemuseet)	87
Et Diplom (Folkemuseet)	94
Fire Blade fra Esrombogen	97, 99, 101 og 103
Et Sølvhovedvandsæg (Folkemuseet)	121
Bibelske Spørsmål og Giensvar (Folkemuseet)	123

Trykfejl: Side 64, Linie 17 fra neden staar: Frede Bøjsen. Skal være: Frede Bojsen. Linie 8 f. n. staar, at Bojsen Jensen døde 1941. Skal være 1946.

I *Kultur og Folkeminder XI* er i Artiklen om Dr. Harboe hans ældste Søns Navn angivet som Henning. Skal være: Hemming.

Tilføjelse

Side 126 er der opstaaet en beklagelig Fejl, idet et Navn er faldet ud i Bestyrelseslisten. Linje 5 fra oven skulde staa: *Amtmand J. Saurbrey (Næstformand)*.